

De heer Tichelaar (PvdA)

© M. Sablerolle – Gouda

klantenstops in de AWBZ. Ik vraag u, het verslag daarvan op de plenaire agenda van volgende week te plaatsen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, dit VAO toe te voegen aan de agenda van volgende week.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Het woord is aan mevrouw Van Velzen.

Mevrouw **Van Velzen** (SP): Voorzitter. Wij hebben vorige week een algemeen overleg gevoerd over het Cites-beleid inzake de handhaving van wetgeving rond bedreigde diersoorten en smokkel daarvan. De minister heeft een brief toegezegd, waardoor een VAO mogelijk niet nodig is. Deze brief is nog niet binnengekomen. Ik zou hem graag vandaag dan wel morgen ontvangen, zodat ik eventueel bij de regeling van morgen alsnog een VAO kan aanvragen.

De **voorzitter**: Ik stel voor, het stenogram van dit gedeelte van de vergadering door te geleiden naar het kabinet.

Daartoe wordt besloten.

De **voorzitter**: Ik zou nu graag de algemene beschouwingen voortzetten, maar ik vind dat er nog erg weinig leden in de zaal zijn. Ik schors daarom de vergadering enkele ogenblikken.

De vergadering wordt enkele ogenblikken geschorst.

De **voorzitter**: Terwijl wij wachten, heb ik de mogelijkheid om te zeggen dat in mijn loge een bijzondere gast vandaag onze debatten bijwoont: Jan Jaap van der Wal. Ik vind het heel leuk dat hij hier is. Ik hoop de resultaten van dit bezoek in de oudejaarsconference te mogen zien. Ook de andere gast heet ik van harte welkom.

Aan de orde is de voortzetting van:
- **de algemene politieke beschouwingen naar aanleiding van de Miljoenennota voor het jaar 2008 (31200).**

De beraadslaging wordt hervat.

□

De heer **Tichelaar** (PvdA): Voorzitter. Vandaag beoordelen wij dit kabinet op zijn daden. Daarbij staan voor mij als sociaaldemocraat twee waarden centraal; solidariteit en emancipatie. Deze waarden vertalen zich in een sociale, groene en solide begroting. Het is een begroting die is gebaseerd op het principe dat de sterkste schouders de zwaarste lasten dragen, een begroting waarin geïnvesteerd wordt in het vertrouwen in mensen en het benutten van de kracht van de samenleving. Wat dat betreft moet ik de minister-president een groot compliment maken. Ik heb mij de afgelopen jaren wel eens achter de oren gekrabd over de eenzijdige oriëntatie op markt en eigen verantwoordelijkheid van vorige kabinetten. Zoals het een goede leider betaamt, heeft de premier ingezien dat de Nederlandse bevolking een andere koers wilde. Ik zeg op basis van deze begroting dat de minister-president overstag is. Balkenende heeft zijn koers verlegd.

Dit kabinet staat voor een eerlijk, rechtvaardig en solidair Nederland, waarvoor wij samen verantwoordelijkheid nemen en waar wij vertrouwen hebben in mensen. Dit kabinet staat ook voor een Nederland waarin wij respect voor elkaar hebben en het fatsoen om naar elkaar te luisteren. De premier heeft zich niet alleen bezonnen op de inhoud, maar ook op de toon. Ik doel daarmee op zijn indrukwekkende inbreng tijdens het debat over de islam. Daarin heeft hij zeer helder geformuleerd voor welke Nederlandse waarden deze coalitie staat.

Dit is de begroting van ons kabinet en van onze coalitie. Deze begroting is solide en sociaal en een groot verschil ten opzichte van de begrotingen van de kabinetten met de VVD. Deze kabinetten stonden in het teken van asfalt, hervormen om het hervormen, polarisatie en grotere verschillen tussen arm en rijk. Nee, mijnheer Rutte, deze keer ligt er een eerlijke en sociale begroting, die ook nog eens buitengewoon solide is. Want ook dat laatste is broodnodig. De vergrijzingsgolf komt namelijk snel dichterbij. Daarom zorgt dit kabinet ervoor dat de staatsschuld in 2011 lager is dan 40%. De staatsschuld is op dat moment in 40 jaar niet zo laag geweest. Daarmee is dit een begroting voor nu en in de toekomst.

De heer **Rutte** (VVD): Ik heb een korte vraag aan de heer Tichelaar. Als het de afgelopen jaren allemaal zo vreselijk was, waarom draait dit kabinet dan niet alle stelselwijzigingen terug? U hebt de Wet werk en bijstand, de ingrepen van het vorige kabinet in de WW en het nieuwe stelsel voor de ziektekostenverzekering gewoon overeind gehouden. Als u dit echt zo erg vindt, wees dan een vent en draai het terug. Hetzelfde geldt voor de kwestie van de inkomensverschillen. Die zijn in Nederland zo'n beetje de kleinste van de hele wereld. Wat wilt u verder nog aan inkomensverschillen nivelleren? Dit verwijt kunt u het vorige kabinet niet maken.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik blijf bij mijn standpunten. U maakt volstrekt andere keuzen dan de huidige coalitie aan u voorlegt. Ik blijf volhouden dat met name het idee van hervormen om het hervormen is ingegeven door moderniseringsdrang en stoer gedrag. U moet mij niet gaan uitdagen om uitspraken te doen over hetgeen het vorige kabinet heeft bereikt. Ik heb hierover afspraken gemaakt met de nieuwe coalitie. Wanneer u mij op persoonlijke titel zou aanspreken, zou ik u een ander antwoord geven.

De heer **Rutte** (VVD): Dat wil ik dan graag horen, want ik begrijp dat er onenigheid is binnen uw fractie en partij. Ik daag u uit, te zeggen wat uw eigen mening is. Het is heel belangrijk dat u hier ook als mens kunt praten.

U draait niets terug van de eerdere veranderingen, die u allemaal zo vreselijk vindt. Ik ben het met u eens dat dit kabinet heel andere keuzen maakt. Naar de toekomst toe gaan wij, de VVD en dit kabinet, uit elkaar lopen. Naar het verleden terugkijkend, zoals u deed, stel ik vast dat u al die verschrikkelijke stelselwijzigingen ongewijzigd heeft overgenomen en geïncorporeerd in uw beleid.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik wil u een voorbeeld geven, dat u misschien niet, maar mij wel altijd aanspreekt. De huidige coalitie heeft bewust ervoor gekozen om afstand te nemen van het beleid van het vorige kabinet ten aanzien van de allerzwaksten, mensen met een WAO-uitkering. Ik sta hier volledig achter. Ik hoorde vanmorgen hoe u aankijkt tegen uitkeringen. Ik kijk hier echt heel anders tegen aan. De mensen die het echt nodig hebben, moeten een uitkering kunnen krijgen, in welzijn en welvaart. Dat moet ook gelden voor iemand die in de WAO zit.

De heer **Marijnissen** (SP): De heer Tichelaar is een beetje bozig, maar de heer Rutte heeft gewoon een punt. De PvdA heeft niets teruggedraaid van de prestaties van de kabinetten-Balkenende I, II en III op het gebied van stelselwijzigingen. De heer Tichelaar noemt zelf de WAO. De herkeuringen in de WAO gaan gewoon door. Ze werden tijdens de campagne onbarmhartig genoemd door de politiek leider van de PvdA. Ze zouden niet meer bestaan wanneer de PvdA in de regering kwam. De onrechtvaardige herkeuringen in de WAO gaan echter gewoon nog door. Ik heb het voorstel gedaan om de stelselherziening in de zorg terug te draaien en weer een nominale premie van rond de € 400 te gaan betalen.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik zeg dat dit op het punt van de WAO volstrekt onjuist is en daar zult u mij gelijk in moeten geven. Het verschil tussen de SP en de PvdA is inderdaad de mate waarin dat gerepareerd is. U zegt wat u meestal over mijn voorstellen zegt, namelijk dat het onvoldoende is, maar wij hebben een keuze gemaakt. In de richting van de heer Rutte gaf ik aan welke punten wij er wel hebben uitgehaald. Ik blijf staande houden dat dit een essentieel verschil is tussen vorige kabinetten en dit kabinet.

De heer **Marijnissen** (SP): Even over de WAO. U zegt dat u gelijk hebt en ik ongelijk.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Neen, ik zei in reactie op de vraag van de heer Rutte waarom wij alles hetzelfde hebben gelaten, dat wij dat met betrekking tot de WAO niet hebben gedaan. Wij hebben op dat punt keuzes gemaakt, ook waar het gaat om de leeftijdsgrens voor herkeuringen. U wil daar inderdaad nog verder in gaan, maar ik zei tegen de heer Rutte dat wij dit wel degelijk hebben opgepakt.

De heer **Marijnissen** (SP): Als wij het inderdaad even beperken tot de WAO-herkeuringen, dat hebt u de grens getrokken bij 45 jaar, maar mensen die jonger zijn gaan gewoon door met de eerder door uw toenmalige politieke leider genoemde onbarmhartige keuringen. Dat wordt als een groot onrecht ervaren. Als u de WAO noemt en Rutte zegt dat u niets terugdraait, dan wringt daar toch wat!

De heer **Tichelaar** (PvdA): Oké.

Dat deze minister van Financiën zijn zaakjes goed op orde heeft, is natuurlijk een heel mooie prestatie, maar terecht merkte de fractieleider Bos vorig jaar nog op dat je de stand van het land niet alleen met een financiële bril op kan bepalen. Als je verder kijkt dan het EMU-saldo...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Excuses dat ik u zo bot midden in een zin interrumpeer, maar ik had graag nog even op het voorgaande punt willen doorgaan. Ondanks dat de verleiding groot is, zal ik u niet vragen hoe u er nu persoonlijk over denkt, maar wil ik u wel een andere vraag stellen. Het niet terugdraaien van alle stelselherzieningen is een, maar er crescendo mee doorgaan, is twee. Als je kijkt naar de marktwerking in de zorg die nu wordt geïntroduceerd, de concurrentie tussen ziekenhuizen, daar moet u toch niet alleen als persoon grote bezwaren tegen hebben, maar lijkt mij ook als politicus!

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik heb al iets gezegd over de WAO. Als het gaat om de marktwerking in de zorg, dan staan er in het regeerakkoord passages opgenomen waarin wordt aangegeven in welke mate dat naar ons idee zou kunnen. U verwijst terecht naar de ziekenhuizen. Daarover hebben wij in dit kabinet afspraken gemaakt. Wij vinden dat anders dan ''laat de markt maar zijn werk doen''. In ons eigen beginselprogramma staat dat marktwerking altijd ten dienste moet staan aan de burgers, het moet het voor burgers er beter op maken. Daar hebben wij wel degelijk een balans in gekozen en wij vinden dat dit anders is dan in vergelijking met vorige kabinetten.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dus u poneert hier de stelling dat de marktwerking die u in de zorg gaat introduceren ten goede gaat komen aan patiënten, dat de zorg daardoor beter wordt dan zij nu is?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Wij hebben op een gegeven moment een keuze gemaakt in het debat over de ziekenhuizen over het deel dat je vrij zou kunnen laten en het deel dat je niet vrij zou moeten laten. Daarover ligt een afspraak in het regeerakkoord en daar houden wij ons aan. Afspraak is afspraak en ik ga nu niet staande de rit zeggen: u hebt gelijk, dat zal ik eens gaan aanpassen. Wij hebben op dat punt keuzes gemaakt en die verdedig ik voluit.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): U glijdt nu van een inhoudelijk argument in een procedureel argument. Even

leek u te willen zeggen dat u deze voorstellen veel beter vindt, dat u ze inhoudelijk goed vindt. Nu verschuilt u zich achter ''afspraak is afspraak''. Die uitdrukking kennen wij hier inmiddels wel en wij weten heel goed wat die betekent. Natuurlijk zit u hartstikke vast aan dat coalitieakkoord, hebt u heel weinig ruimte, maar wat vindt u nu eigenlijk echt van die marktwerking? Denkt u werkelijk dat daarmee de zorg voor patiënten verbetert? Durft u die stelling aan?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Nogmaals, en wij lopen niet weg voor onze verantwoordelijkheid, wij hebben een debat gehad over het beginselprogramma van de PvdA waar deze discussie over marktwerking in meer algemene zin terugkwam. Toen is volstrekt helder geformuleerd: marktwerking kan, dat moet je niet bij voorbaat uitsluiten, maar het moet wel in het belang zijn van de burgers. Je kunt dan een discussie voeren over de mate waarin dit wel of niet van belang is, maar voor mijn woordvoerders zal de mate waarin de marktwerking in het belang van de burger of de patiënten is, altijd het toetsingskader zijn. Dat hebben wij afgewogen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Maar hoe gaat u dat toetsen? En gaat u het terugdraaien als het eenmaal is ingevoerd, als blijkt dat patiënten tussen wal en schip vallen, dat de zorg er verder door verslechtert? Of zegt u dan: we zijn er nu eenmaal mee akkoord gegaan, we zien wel wat ervan komt, we kunnen er toch niets meer aan doen?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Mevrouw Halsema, zo kent u de PvdA niet. Wij kijken er echt naar of het beter is geworden voor de patiënt of voor de burger; vandaar dat de afspraak over marktwerking beperkt was. Wij zullen ook niet instemmen met de verdere groei van de marktwerking als dat niet in het belang is van de patiënt of van de burger.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Voorzitter. Dat is nu juist het probleem. Marktwerking introduceren is een, bezien wat de effecten ervan zijn op het niveau van de kwaliteit van de zorg van de patiënt is twee. Beide is niet op hetzelfde moment doenlijk, dus daar zit een spanningsveld. De vraag die hier al indirect werd gesteld, vind ik gerechtigd: het beginselprogramma van de PvdA is hierover helder, de heer Tichelaar wil zich houden aan het regeerakkoord en dat siert hem, maar is er nu wel of geen concessie gedaan? Hij zal zeggen dat hij dit pas later kan beantwoorden, namelijk als de effecten duidelijk zijn. Maar stel dat die effecten negatief zijn, wat dan?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Mijnheer Van der Vlies, zo ken ik u niet.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik ben toch dezelfde gebleven!

De heer **Tichelaar** (PvdA): U gebruikt woorden die ik niet van u gewend ben. U bent niet een politicus van ''stel dat'', maar nu introduceert u dat wel. Wij hebben afspraken gemaakt, wij zullen evalueren. Wij gaan niet in op een vragen met de veronderstelling van dat het zus of zo uitloopt en wat wij dan gaan doen.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dan stel ik de andere vraag, en dat is geen vraag van ''als, dan''; dat zijn inderdaad niet de sterkste. Maar welke voorwaarden gaat u verbinden aan de voorstellen van dit kabinet voor de marktwerking in de ziekenhuissfeer? En voldoet het kabinetsvoorstel daaraan op voorhand?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik kom daar nog een keer op terug. Het moet in het belang zijn van de burger of van de patiënt. We hebben een heel debat gehad over de aanbesteding van het openbaar vervoer, en noemt u maar op. Wij zullen altijd kijken of het in het belang is van de burger of, in uw voorbeeld, in het belang van de patiënt. Het zou toch te gek voor woorden zijn als marktwerking een doel op zichzelf wordt.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Maar wij stellen vast dat uw ervaringen met marktwerking divers zijn; voorzichtigheid is dus geboden.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Dank voor uw steun.

Als je verder kijkt dan het EMU-saldo, tref je het volgende beeld aan. Nederland is een van de rijkste landen ter wereld; financieel gezien, maar ook rijk als het gaat om geloofsdifferentiatie, culturele diversiteit, de kwaliteit van kunst en wetenschap en het hoge opleidingsniveau van onze bevolking. Maar tegelijk is er sprake van verschraling van het publieke domein. Nederland verarmt waar individualisering verder doorschiet, waar de onderlinge omgang verhardt. Dat zie je aan het gelijk van de grote bek, dat aan een schijnbaar onstuitbare zegetocht is begonnen. Mensen overschreeuwen elkaar met krachttermen, lomp gedrag, minachting voor andersdenkenden en onverzadigbaarheid. Dat zijn eigenschappen van iets wat ook wel het ''grote ik'' wordt genoemd. Dat ''grote ik'' is heus niet alleen aanwezig in de getatoeëerde hooligan. Een topmanager trapt geen bushok in, maar botviert zijn onverzadigbaarheid met een buitensporige bonus. Fatsoenlijke villawijkbewoners tonen hun grote ik in de procedures om de komst van een verzorgingshuis te blokkeren, uit angst dat de huizenprijs daalt. De samenleving als geheel gedraagt zich als een steeds grotere ik. Wij staan voor een politiek die meer is dan techniek, maatregeltjes en getallen. Wij staan voor een politiek met een moraal.

Begrijp me goed, die moraal gaat over veel meer dan ''fatsoen moet je doen''. Onze internationale blik, onze tolerantie, de vrijheid van geloof, de vrijheid van meningsuiting, het recht om je eigen leven te bepalen, ons sociale gevoel, ons verantwoordelijkheidsgevoel voor mensen met wie het minder gaat; dat zijn de Nederlandse waarden waar ik trots op ben. Dat zijn de Nederlandse waarden die wij zullen verdedigen tegen hen die intolerant zijn, tegen hen die een deel van onze bevolking bewust kwetsen, tegen hen die geloof of ongeloof willen opleggen aan anderen. En ja, ook voor hen die hun geloof misbruiken als excuus voor hun gedrag, is in Nederland geen ruimte. Daarom vraag ik het kabinet om de strijd aan te binden met het grote ik. Dat is geen strijd tegen windmolens, zolang de politiek maar het goede voorbeeld geeft. Dus moeten wij onaanvaardbare onevenwichtigheden aanpakken. Dan bedoel ik de steeds groter wordende kloof tussen echt arm en exorbitant rijk; het feit dat er goede zorg is, maar er ook nog steeds wachtlijsten voorkomen; de schreeuw om goed onderwijs, terwijl er een enorm lerarentekort dreigt en de inzet om iedereen mee te laten doen in de

samenleving, terwijl heel veel allochtone jongeren aan de kant staan.

Tegen die achtergrond is het essentieel dat er wordt geïnvesteerd in wijken, onderwijs, zorg en werk. En ja, dat betekent ook dat de ruimte voor de koopkrachtverbetering dit jaar beperkt is. Maar de lasten zijn dit keer wel naar draagvlak verdeeld. De minima worden dit maal ontzien en een aantal oneerlijke voordeeltjes voor de hoogste inkomens wordt afgeschaft. Dat is, mijnheer Rutte, ook in het belang van hardwerkende Nederlanders. Zij hebben er ook baat bij dat de criminaliteit afneemt, de veiligheid toeneemt en de kans op participatie in de maatschappij groter wordt. Dat vraagt echter wel om investeringen in de kwaliteit van de samenleving en het belang daarvan stijgt soms uit boven een inkomensachteruitgang van € 10 of € 15 per maand.

Dat er meer wordt gevraagd van de hoogste inkomens is rechtvaardig. De PvdA-fractie vindt echter ook dat het niet goed is dat de middeninkomens er 0,25% op achteruit gaan. Zij vormen het cement van onze samenleving. Mijn fractie zal daarom bij de financiële beschouwingen voorstellen doen om dat koopkrachtverlies voor de middeninkomens weg te werken. Ook ouderen verdienen extra aandacht. Mensen die hun hele leven hard hebben gewerkt, moeten in welzijn van hun oude dag kunnen genieten. Daarom is het goed dat in deze begroting de koopkracht van mensen met alleen AOW wordt ondersteund.

De heer **Rutte** (VVD): Het is groot nieuws dat ook de heer Tichelaar vindt dat de middengroepen er niet op achteruit mogen gaan. Wij vinden dat ze erop vooruit zouden moeten gaan en dat ze zouden moeten profiteren van de economische groei. Bij de financiële beschouwingen komt u met voorstellen. Ik hoor graag nu al wat uw voorstellen inhouden, want dan kunnen wij die in dit hoofdlijnendebat – dat zijn de algemene beschouwingen immers – betrekken bij onze afwegingen.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik ga ervan uit dat ik u aan mijn kant vind als ik straks probeer om de middengroepen er niet op achteruit te laten gaan. De voorstellen daarvoor zal ik doen bij de financiële beschouwingen. Ik merk dat u die plannen zult steunen.

De heer **Rutte** (VVD): Ik ben het maar deels met u eens, want hun koopkracht zou moeten groeien. Kunt u een tipje van de sluier oplichten? Ik vraag dat, omdat wij in dit debat de grote maatregelen bespreken.

De heer **Tichelaar** (PvdA): In de algemene politieke beschouwingen hoor je aan te kondigen wat je bij de financiële beschouwingen gaat doen. Ik doe dat bij dezen. Ik reken op uw steun.

De heer **Rutte** (VVD): De koopkracht van al die hardwerkende Nederlanders is in bijna alle bijdragen een kernpunt. De koopkracht van mensen die 's morgens opstaan om hard te gaan werken en er iets van te maken, gaat er op achteruit. U zegt die achteruitgang te willen repareren en dan moet u toch ook begrijpen dat ik er niet mee akkoord kan gaan dat u bij de algemene financiële beschouwingen pas gaat zeggen hoe u dat wilt doen. Ik kan u niet dwingen om iets te zeggen, maar het is wel vreemd. Licht toch een tipje van de sluier op en zeg ons hoe u die koopkracht wil repareren.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik zou het al plezierig vinden als u mij helpt om die koopkrachtdaling straks weg te werken. Daarvoor staan ons verschillende wegen open. Wij kunnen kijken naar het belastingplan of de schijven. Ik zal dat uitwerken en als dat is gebeurd, kom ik bij u terug.

De heer **Pechtold** (D66): Zo gemakkelijk komt u hiermee niet weg. Modale alleenverdieners met kinderen gaan er 0,25% op achteruit. U wilt dat blijkbaar toch niet en daarom repareert u niet langer alleen de bezuiniging op de kinderbijslag, maar ook die 0,25%. Maar wat gaat u doen voor de modale alleenstaande? In het vorige financiële debat hebben wij nog afgesproken dat wij ervoor zouden waken dat zij er niet op achteruitgaan. Zij gaan er echter al in 2008 0,25% op achteruit. Kan ik ook met u zaken doen als ik een voorstel doe om die koopkrachtvermindering ongedaan te maken?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Wij staan altijd open voor suggesties van uw kant. U weet wat wij willen en ik hoor graag wat u wilt. Dat zullen wij dan meenemen bij de algemene financiële beschouwingen. Wij zullen verschillende voorstellen bezien met betrekking tot het wegwerken van een en ander.

De heer **Pechtold** (D66): Dat is te gemakkelijk. De coalitiefracties lopen hier vandaag voor het oog van de camera van alles uit te delen. Dat geldt bijvoorbeeld voor de kinderbijslag, waarop het kabinet wil bezuinigen. Zij willen ook iets doen aan defensie. Dat moet ook wel, nu de heer De Hoop Scheffer vandaag in de krant heeft gezegd dat Nederland niet terug kan. Maar nu wil ik het even hebben over de mensen die naar dit debat kijken en denken: ik ben een alleenstaande met kinderen en ga er 0,25% op achteruit. Wij hadden over die alleenstaande toch een half jaar geleden al afspraken gemaakt? Gaat u die afspraken nu uitvoeren, of moet ik het doen? Met die paar zetels wil ik het wel doen, maar legt u het grote gewicht van uw fractie ook in de schaal? Want dan heb ik er vertrouwen in dat het ook gebeurt.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik zou zeggen: kom met uw eigen voorstellen. Wij zullen dat ook doen. Wij zullen bezien in hoeverre die ondersteunend zijn en daarna nemen wij besluiten.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik ben het volledig eens met de heer Rutte dat dit onbevredigend is. Voor u is het blijkbaar een heel belangrijk punt. U gaat de middeninkomens repareren. Dat is heel mooi, maar het zal geld kosten. Wij willen graag weten waar dat vandaan komt. U laat even een ballonnetje op en zegt: wij zien het wel over twee weken. Dat vind ik niet echt fraai. Daarom zeg ik: kom over de brug en deel het met ons.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik heb al iets heel belangrijks met u gedeeld, namelijk wat wij willen. Ik zie ook wel in dat daar consequenties aan vastzitten, zowel in financiële als in technische zin. Wij zijn met de voorbereiding bezig. Onze wens is, te proberen een en ander te repareren. Dat heeft inderdaad consequenties. Daarbij zijn twee dingen van belang. Maatregelen moeten passen in het kabinetsbeleid en binnen de financiële kaders. Laat de PvdA-fractie de uitwerking ter hand nemen. Wilt u onze

plannen ondersteunen, dan hebben wij dat graag. Daar is toch niets mis mee?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Als ik het goed begrijp, zijn er twee opties. De eerste is dat uw plan nog niet gereed is, maar dat is geloof ik niet het geval. De tweede optie is dat er heibel in de tent is. Ik begin nu te denken dat de tweede optie juist is. U hebt een plan om de middeninkomens te repareren, maar het CDA denkt daar anders over. De heer Van Geel begint nu te lachen, dus ik begin echt te denken dat ik daarin gelijk heb. U hebt dus geen steun, maar dan kunt u steun zoeken bij ons. Dat betekent wel dat wij moeten kunnen meepraten, het liefst in het openbaar. De heer Van Geel zei ook al dat openbaarheid en helderheid van groot belang zijn.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Het debat komt er en ik vind dat wij het een plaats moeten geven waar het thuis hoort. Wij zijn voorstellen aan het ontwikkelen. Wij vinden het een belangrijk punt en moeten daarvoor steun verwerven. Het moet ook financieel en technisch mogelijk zijn. Dat leg ik hier neer.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Zou de heer Van Geel kunnen aangeven of hij deze ambitie van de PvdA-fractie steunt?

De heer **Van Geel** (CDA): Ik heb klip en klaar een aantal voorstellen gedaan, onder andere met betrekking tot de kinderbijslag, die buitengewoon positief uitpakken voor de middeninkomens. Verder wacht ik af. Wij zijn heel duidelijk geweest over wat wij daarvan vinden.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Gaat al dit schimmige gedoe om het CDA-voorstel? De PvdA-fractie heeft toch nog een ander voorstel? Het gaat toch niet om het kinderbijslagvoorstel?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Had ik maar een concreet voorstel op dit moment. Ik vertel alleen wat de PvdA-fractie wil. Mag dat niet? Mag ik hier gaan uiting geven aan wat wij graag willen? Wij hebben gezien dat de middeninkomens er 0,25% op achteruit gaan. De PvdA-fractie heeft wensen op dat punt, die wij nog nader gaan invullen. Ik vraag u, ons daarin te ondersteunen of zelf met voorstellen te komen. Laat het debat nu maar plaatsvinden. De heer Van Geel vindt dit niet noodzakelijk, omdat het kinderbijslagvoorstel al een mate van reparatie bevat. Laten wij daarover gewoon debatteren en niet zo verkrampt met elkaar omgaan op dit punt.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik bied u steeds aan om in debat te gaan, maar ik weet niet waarover. Graag een debat, dus, maar houd dan niet uw voorstel verkrampt verborgen. Mijn probleem is wel dat wij die begroting pas sinds vrijdag hebben, en dan in een versie waarin er zulke grote letters over de tekst heen zijn gedrukt dat die nauwelijks nog leesbaar is. En toch komen wij met tegenbegrotingen, met klimaatbegrotingen en met alternatieve plannen. Wij hebben gewoon onze voorbereiding rond. Dat mogen wij dan toch ook van u vragen? Ik neem aan dat u die begroting toch al wat langer kent dan wij.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Het laatste moet ik bestrijden. Daarover hebben wij hier heldere afspraken gemaakt.

De heer **Marijnissen** (SP): Dat geloven wij dan maar. Toch stel ook ik vast dat de fracties van de VVD, D66, GroenLinks en de SP de moeite hebben genomen om in zeer korte tijd met zeer beperkte middelen en mankracht een alternatieve begroting te maken. U was er in mijn termijn als de kippen bij om mij te ondervragen over die alternatieve begroting. Mogen wij hier dan met gelijke middelen strijden of niet?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Zeker.

De heer **Marijnissen** (SP): Als u hier intenties uitspreekt, is dat prima, maar als u mij vraagt om de dekking, dan moet u er niet raar van opkijken als ik u ook vraag om de dekking. En komt u er dan niet bij mij aan met: dat hoort u over twee weken wel. Wij wachten niet tot u het hebt afgestemd met uw minister van Financiën. Nee, wij moeten hier fair zijn met elkaar. Wij gaan hier open met elkaar in debat. Het kan niet zo zijn dat coalitiepartijen allerlei wensen via de camera het land in slingeren – de PvdA gaat zorgen voor de middeninkomens – zonder dat daar ook maar iets van hard wordt gemaakt, terwijl die dekking van onze fractie en van GroenLinks, D66 en de VVD wel wordt verlangd. En terecht. Tegenwoordig komt een oppositiepartij die geloofwaardig oppositie wil voeren met alternatieven en met dekking. Dat geldt ook voor de PvdA-fractie.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Dat zullen wij ook zeker niet nalaten. Misschien is het wat vreemd, maar in dit stadium geven wij alleen aan wat wij politiek graag willen. Wij bepalen op enig moment of die voorstellen er komen of niet. Wij hebben gezegd binnen welke kaders wij dat zullen doen en daar houd ik mij ook aan. Voor een aantal punten zoals armoedebestrijding en nog een paar andere hebben wij wel degelijk ook voor dekking gezorgd en dat moet morgen, na de eerste reactie van het kabinet, ook aan de orde komen. Dat geef ik u toe. Bij dit punt gaat het er zuiver om dat de PvdA-fractie naar de middeninkomens kijkt en dat ik aangeef hoe ik daar met mijn fractie tegenaan kijk. Die openheid komt er wel, en dan kunt u er ten volle naar kijken. U moet ons echter ook de gelegenheid geven om te kijken op welke manier wij dat het beste zouden kunnen doen.

De heer **Marijnissen** (SP): Gelegenheid geven? Laten wij heel kort reconstrueren hoe het allemaal is gegaan. Het kabinet wilde naar aanleiding van vorig jaar de begrotingsstukken pas op Prinsjesdag prijsgeven. Met hangen en wurgen hebben wij het op enig moment op de vrijdag daarvoor gekregen. Dat was een uitgave exclusief bestemd voor de fractievoorzitters, met inderdaad de naam van de ontvanger dusdanig over de tekst heen gedrukt dat men die amper kon lezen. U kunt bij de collega's Halsema en Pechtold zien wat ik bedoel. Dat moet je dan zien te lezen, en dan is mijn naam nog langer dan Halsema of Pechtold, dus dat betekent nog meer zwart. Dit is dus gewoon oppositie pesten! Wij zijn regelrecht tegengewerkt door de minister van Financiën, gewoon hupsakee.

De heer **Pechtold** (D66): Mijnheer Marijnissen, zij willen gewoon heel graag dat het uw begroting wordt. U moet gewoon tussen die letters door proberen te lezen. Daar gaat het om.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik vind dit dus echt niet kunnen, maar desalniettemin hebben die vier fracties alternatieve begrotingen gemaakt. Die tegenbegrotingen zijn aan het CPB voorgelegd en doorgerekend. Iedereen heeft die begrotingen gekregen. En dan komt er een regeringsfractie – dat geldt voor de CDA- én de PvdA-fractie – eveneens met wijzigingsvoorstellen, zonder dat er ook maar iets wordt gezegd over de dekking. Dat vind ik onsportief. Dat zijn ongelijke middelen. Als u nu gewoon zegt: eigenlijk heeft de oppositie hierin gelijk, volgend jaar doe ik het anders, dan zijn wij klaar.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Nee, dat zeg ik niet, omdat dat onderdeel en die voorstellen er nog wel komen. U hebt gelijk dat daar dekking voor moet komen en dat die voorstellen geconcretiseerd moeten worden. Dat zullen wij gaande de rit van dit debat ook doen. U moet mij niet kwalijk nemen dat ik hier een opmerking maak over wat wij vinden van de positie van de middeninkomens. Dat heeft niets te maken met overleg binnen de coalitie, het is een standpunt van mijn fractie.

De heer **Rutte** (VVD): Dit is een onthullend debat. Ik stel vast dat de heer Van Geel net zei: wij kunnen leven met de koopkrachtdaling, het enige wat wij repareren is het stukje kinderbijslag voor gezinnen met kinderen tot 18 jaar. Dat is volstrekt onvoldoende om de koopkracht te repareren. Dat is wat de heer Van Geel zei. Dat is interessant.

De heer Tichelaar wil verder gaan. Hij zegt dat kwart helemaal te willen repareren. Ik blijf het allemaal onvoldoende vinden, maar in ieder geval is het iets. Mijnheer Tichelaar, als het helpt dat wij de vergadering schorsen zodat u iets kunt voorbereiden, dan ben ik gaarne bereid de voorzitter dat voor te stellen.

De heer **Van Geel** (CDA): Mevrouw de voorzitter, mag ik ook een vraag stellen?

De **voorzitter**: Aan wie?

De heer **Van Geel** (CDA): Aan de heer Rutte, al is het eerder een constatering dan een vraag.

Gezinnen met kinderen besteedden substantiële bedragen aan schoolboeken. Het past niet om denigrerend te doen over de regeling voor schoolboeken van dit kabinet. Die leidt tot een substantiële verbetering van de koopkracht van de mensen met kinderen. De heer Rutte honoreert in zijn voorstel die regeling niet.

De heer **Rutte** (VVD): Dankzij de voorstellen van mijn fractie verbetert de koopkracht van werkenden substantieel. Zij neemt namelijk met een kleine 4 mld. toe. Ik wacht de voorstellen van de heer Van Geel voor de kinderbijslag graag af en zal ze dan steunen. Tot nu toe heb ik nog niets concreets gezien. Ik stel wel vast dat het volstrekt onvoldoende is om de koopkrachtdaling te repareren.

Mocht een schorsing de heer Tichelaar helpen, dan vraag ik die graag aan.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik heb geen enkele behoefte aan schorsingen. Ik heb het standpunt van mijn fractie toegelicht.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Gisteren heeft de heer Tichelaar op de radio en de televisie aangekondigd dat de PvdA-fractie extra geld voor armoedebestrijding ging vragen. Ik kan wel zeggen dat dit als muziek in mijn oren klinkt. Doet hij dat nu of over twee weken?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Dat doe ik nu.

Ook ouderen verdienen wat mij betreft extra aandacht. Mensen die hun hele leven hard hebben gewerkt, moeten in welzijn van hun oude dag genieten. Daarom is het goed dat mensen met alleen AOW in deze begroting voor hun koopkracht worden ondersteund. Ik vraag het kabinet om in de begrotingen voor de komende jaren met voorrang extra aandacht te besteden aan de koopkracht van deze AOW'ers. Deze begroting vormt voor mijn fractie een basis voor een sterk Nederland met meer sociale verbondenheid. Natuurlijk is deze begroting ook een kwestie van geven en nemen. Ik kijk even naar onze coalitiepartners. Toch denk ik dat wij gezamenlijk tegen de mensen in Nederland kunnen zeggen dat onze coalitie een heuse omslag heeft bewerkstelligd. Wij staan aan het begin, maar doen er alles aan om ervoor te zorgen dat Nederlanders vertrouwen in de toekomst houden en krijgen. De politiek kan daarmee beginnen door meer waardering te hebben voor mensen die iedere dag met sociale en integratieproblematiek aan de slag gaan en daadwerkelijk het verschil maken. Ik heb het over leraren, verpleegkundigen, wijkagenten, mantelzorgers en al die vrijwilligers die hun eigen belang ontstijgen en zich inzetten voor een betere, hechtere samenleving. Nu zijn er in de politiek meer mensen die zich achter de hardwerkende mensen scharen. De VVD heeft er bijvoorbeeld altijd de mond van vol. De heer Rutte geeft alleen nooit thuis als het aankomt op het maken van een eerlijke keuze. De Partij van de Arbeid kiest wel. Dit kabinet kiest ervoor, iets extra's van de allerrijksten te vragen. Dat betekent dat niet de overbeloonde ''captains of industry'', maar hun werknemers centraal staan. Wij moeten het in Nederland met elkaar doen. Het mag dus niet meer voorkomen dat bepaalde mensen belachelijk hoge bedragen blijven binnenhengelen. Dat gaat namelijk altijd ten koste van anderen. Exorbitante zelfverrijking is een uiting van een moreel tekort, sterker nog: ik vind het een vorm van asociaal gedrag. Dit is ongepast in een samenleving waarin wij juist van werknemers vragen om solidair te zijn. Juist deze mensen vormen de ruggengraat van onze samenleving. Zij zijn bereid, te betalen voor goede publieke diensten en een sociaal vangnet, maar niet tegen elke prijs.

De Partij van de Arbeid staat aan de kant van deze mensen. Juist zij hebben recht op zekerheid, ook bij ontslag. Zij zal het voorstel voor aanpassing van het ontslagrecht in zijn huidige vorm niet accepteren. De rechtsbescherming van de werknemer is totaal uit beeld geraakt. Laat minister Donner dus een nieuwe analyse maken en een nieuw voorstel formuleren en de goede elementen uit het plan, zoals het recht op scholing en de verbetering van de positie van de flexwerkers, daarbij betrekken en de rechtsbescherming van de werknemer goed regelen.

De heer **Rutte** (VVD): Ik vraag om een reactie van mijn collega van de CDA-fractie op de laatste opmerking van de heer Tichelaar.

De heer **Van Geel** (CDA): Wij hebben al eerder aangegeven wat wij in grote lijnen vinden van het voorstel dat naar de Stichting van de Arbeid is gestuurd. Daarop zijn reacties gekomen. Wij wachten de reactie van het kabinet af. Dat is de situatie op dit moment.

De heer **Rutte** (VVD): Dat betekent dat deze minimale aanpassing van het ontslagrecht in de coalitie verdeeld ligt. Ik neem aan dat dit nog tot politiek overleg zal leiden. Ik verzoek de minister-president om hierop morgen in te gaan en daarbij zijn politieke oordeel te geven.

De heer **Tichelaar** (PvdA): De heer Rutte spreekt van een minimale aanpassing en van een verschil van mening tussen bepaalde coalitiefracties. Rechtsbescherming is in Nederland een groot goed, ook als het gaat om het ontslagrecht.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dat is helder. Daarvoor dank ik de heer Tichelaar, die hiervoor iets zei over de immorele zelfverrijking aan de top. Wat zijn zijn maatregelen?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Dit kabinet heeft een veelvoud aan maatregelen genomen voor de topinkomens, voor het eerst in daden in plaats van in woorden. Er is nog een verschil als het gaat om zelfverrijking via bonussen. Daarover zijn opvattingen geuit als het erom gaat of de positie van commissarissen in het geding moet zijn. Wij krijgen nog het rapport van de commissie-Frijns. Daarover kunnen wij het debat aangaan. Dit onderwerp staat nu op de agenda. Voor het eerst zijn er nu echt maatregelen genomen. Wij kunnen zeggen dat de financiële opbrengst daarvan gering is, maar mevrouw Halsema weet ook hoe burgers aankijken tegen de onevenwichtigheid tussen mensen die geen prestatie leveren maar het bedrijf verlaten en werknemers op straat zetten enerzijds, en werknemers anderzijds van wie zij solidariteit verwachten om een bijdrage te leveren aan het publieke domein.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Daarvan hoeft u mij niet te overtuigen. Er gebeurt inderdaad iets in de publieke sector, maar voor het overige is dit voornamelijk symboolpolitiek. Ik heb begrepen dat de PvdA toch ook in de private sector wel iets verder wil gaan dan dit kabinet, dat toch voornamelijk blijft bij een moreel signaal. Begrijp ik nu goed dat u niet zelf voorstellen hebt op dit punt maar het kabinet volgt?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Op zichzelf is dat helemaal geen slechte keuze. Voor het eerst wordt er nu echt iets aan gedaan. U kunt wel zeggen dat dat niet voldoende is en dat het symboolpolitiek is, maar ik heb aangegeven dat ik het een groot goed vind dat er nu werkelijk iets aan wordt gedaan. Dat is altijd voor verbetering vatbaar. Daarvoor staan wij open. Laten wij dat debat dan ook voeren waar het thuishoort, bij de behandeling van het advies van de commissie-Frijns. Dan kunnen wij zien of de voorstellen voldoende zijn. Ik heb op dit moment geen aanvullende voorstellen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik stel vast dat de PvdA behoorlijk wat water bij de wijn heeft gedaan ten opzichte van de opvattingen tijdens de campagne van vorig jaar. Ik herinner mij Wouter Bos tegenover Jan Peter Balkenende. Ik stel vast dat ook de fractie van de PvdA nu genoegen neemt met een vaag moreel signaal tegenover de private sector en het daarbij laat.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik vind het opmerkelijk dat u dit zegt. Ik weet niet of u ook kennis hebt genomen van de opvatting van de vakbeweging over de aftrekbaarheid van pensioenpremies boven € 185.000. Dan moet u niet zeggen dat dit symboolpolitiek is en dat het niets voorstelt. Dit zijn gewoon de eerste stappen, die ook gewoon moeten worden gezet. Ik sta open voor voorstellen, of die nu komen van de FNV of van de SP. Laten wij die betrekken bij de behandeling van het advies van de commissie-Frijns.

De heer **Pechtold** (D66): De heer Tichelaar is, bijna voor het eerst in zijn betoog, keihard duidelijk. De versoepeling van het ontslagrecht is van de baan. Minister Donner kan zijn huiswerk overdoen. Dat is helder. Vergeet de heer Tichelaar echter niet het tweede deel, waarvan heel Den Haag inmiddels weet wat de PvdA ervoor heeft ingeleverd?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik zou het echt niet weten.

De heer **Pechtold** (D66): Dat weet heel Den Haag. U hebt daarvoor het referendum over Europa opgegeven. Of herhaalt u nu met dezelfde duidelijkheid: wie A zegt, zegt B?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ja, dat komt nog.

De heer **Pechtold** (D66): Dus dat referendum komt er? Heel Den Haag weet dat dit afgelopen vrijdag in het kabinet is behandeld, dat een advies van de Raad van State heeft ontvangen over het referendum. Dat advies moet het kabinet nog een week aanhouden ter bestudering. Ik zou niet weten waarom, maar dit is gebeurd in het kader van het ontslagrecht. Dus u zegt nu keihard dat u het ontslagrecht binnen heeft maar dat u ook het referendum overeind houdt?

De heer **Tichelaar** (PvdA): De heer Pechtold stelt dat wij het ontslagrecht binnen hebben, maar hij moet goed luisteren naar mijn betoog. Ik heb tegen minister Donner gezegd dat hij met een nieuw voorstel moet komen en dat daar een aantal elementen in moet zitten dat ik zojuist heb aangegeven. Ik wacht dat voorstel af. Zo hoort dat. Ik heb ook kennisgenomen van het feit dat het kabinet waarschijnlijk aanstaande vrijdag een besluit neemt over het advies van de Raad van State over de Europese onderhandelingen. Ik vind het een groot goed als wij ons houden aan de procedurele afspraken die wij ter zake hebben gemaakt. Wij hebben afgesproken dat het kabinet eerst een besluit neemt. Vervolgens beziet mijn fractie wat zij van het verdrag en van het advies van de Raad van State vindt. Vervolgens stellen wij vast of dat volgens ons wel of geen referendum betekent, ook gelet op ons verkiezingsprogramma. Daar is nog helemaal niets aan veranderd. Ik ga dus niet mee met de opmerking van de heer Pechtold dat hij dit of dat heeft gehoord en dat heel Den Haag dat al weet. Hij zit misschien in de Trèveszaal, maar ik niet.

De heer **Pechtold** (D66): De heer Tichelaar had mij

kunnen vragen waarover ik het had, maar hij geeft aan dat het kabinet er vrijdag over spreekt. Dat wijst toch op iets. Ik hoop dat wij kunnen blijven spreken over het ontslagrecht, want anders zou dat het slechtste van twee werelden zijn. Ik hoop ook dat de heer Tichelaar blijft bij zijn stevige woorden van de vorige keer. Toen zei hij dat wie A zegt ook B moet zeggen.

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter. Ik begin aardig. Ik vind het geweldig dat de PvdA vindt dat het kabinet met zijn handen van het ontslagrecht af moet blijven. Ik ben daar heel blij mee. Die angel is eruit.

Dan nog iets anders, namelijk de topsalarissen. Behalve een alternatieve begroting heeft de SP ook nog kans gezien een rapport op te stellen, getiteld ''Grenzen aan het graaien'', met daarin vijf voorstellen. Ik heb ze vandaag kort gepresenteerd. Ik zal het rapport op het bankje van de heer Tichelaar leggen. Dan kan hij dat nog eens doorlezen. Daar staan onder andere voorstellen in, gericht op het verbieden van premies en bonussen in de private sector. Het betreft de variabele beloning voor topinkomens in het bedrijfsleven. Ik loop ze niet allemaal door, maar misschien kan de heer Tichelaar een eerste reactie geven. Misschien kunnen wij ook op het punt van de private topinkomens tot iets komen.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik stel het buitengewoon op prijs dat de heer Marijnissen dat rapport op mijn bankje neerlegt, maar ik heb er al heel snel naar gekeken. Overigens is de SP niet de enige die met voorstellen komt als het gaat om de topinkomens. De FNV doet dat ook. Wat betreft de graaitaks valt het mij op dat de FNV daar anders over denkt dan de SP. Ook wij willen daar graag een standpunt over innemen. De heer Marijnissen spreekt over de variabele beloning, maar hoe zit het dan met de commissarissen en wat betekent dat voor hun functie? In die openheid kijken wij naar de voorstellen. Wij komen daarop terug bij het debat over de voorstellen van de commissie-Frijns.

De heer **Marijnissen** (SP): Het rapport van de commissie-Frijns komt aan het eind van het jaar.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Eind oktober of begin november.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik neem aan dat de PvdA zelf ook nog met voorstellen komt. Is de uitkomst dan dat er wordt geïntervenieerd? Volgens mij heeft de heer Van Geel die hobbel al genomen, als ik hem goed heb gevolgd in eerste termijn, maar geldt dat ook voor de PvdA? Vindt de PvdA ook dat de uitkomst nooit kan zijn dat wij die topinkomens uiteindelijk toch ongemoeid laten?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik ben nogal positief gestemd over de opmerkingen die nu in werkgeverskringen worden gemaakt, ook over de harde opstelling van die kant als het gaat om zelfverrijking, weglopen en een bedrijf achterlaten waar werknemers worden ontslagen. Ik put daar hoop uit en ik hoop ook dat het debat niet alleen over het publieke domein, maar juist ook over het private domein zal gaan.

De heer **Marijnissen** (SP): Het is alleen jammer dat het altijd ex-topbestuurders zijn die dat zeggen. Zo is het ook met ex-presidenten van de Verenigde Staten. Die schijnen ook opeens heel verstandig te worden. Dat is mooi en aardig, maar ik ben er niet helemaal tevreden mee. Ik vraag de heer Tichelaar recht op de man of hij het met mij eens is dat de uitkomst van het debat over het rapport-Frijns en alle andere voorstellen op dit punt nooit en te nimmer kan zijn dat wij wederom besluiten dat wij niets kunnen of, zoals minister Donner zegt, wij niets willen.

De heer **Tichelaar** (PvdA): De minister van Financiën heeft aangegeven dat het kabinet een appel op die sector gedaan om tot zelfmatiging over te gaan. Daar is een aantal voorbeelden van bekend. Er is ook een opmerking gemaakt over de positie van de commissarissen, in die zin dat zij wellicht met een plafond moeten werken, zodat je daarmee die stijging tegenhoudt. Laat het debat over de diverse voorstellen maar plaatsvinden. Wij zullen, als wij dat nodig vinden, met eigen voorstellen komen.

Er zijn te veel onvervulde vacatures op de arbeidsmarkt. Dat vraagt niet om negatieve prikkels, want wij hebben juist een arbeidsmarkt die schreeuwt om scholen, maar om positieve prikkels. Niet straffen maar stimuleren. Daarom zullen wij bij de behandeling van de begroting van SZW voorstellen om de in de WW voorgenomen aanscherping van de richtlijn passende arbeid te schrappen om zo meer mensen te laten participeren. Dat is in het belang van die mensen en van Nederland.

Ik kom op het onderwerp kinderen. Misschien moet men het zelf ervaren hebben om het te zien, de schaamte van het niet kunnen rondkomen. De frustratie van ouders die het beste willen voor hun kind, maar een bijdrage moeten vragen voor het huishouden. De energie die het dag in dag uit kost om de eindjes aan elkaar te knopen, maar ook de trots als dit lukt. Niet afhankelijk zijn van de bedeling of voor iedere aanvraag met de billen bloot moeten. Niet de hand op de knip willen houden. Het is herkenbaar. Mijn moeder wilde dat ook nooit, terwijl zij er als weduwe met vier jonge kinderen het volste recht op had. Dit is opgemaakt door mijn collega Hans Spekman.

Armoede in Nederland bestaat en wordt dag in dag uit gevoeld. Meer dan 300.000 kinderen groeien op in armoede. Veel van deze kinderen willen wel lid worden van een sportvereniging of van een muziekschool, maar kunnen het niet omdat er geen geld voor is. Ouders willen wel dat hun kind remedial teaching op school krijgt, maar op de school is het potje al lang op en zij hebben zelf het geld niet.

Achter alle cijfers schuilen mensen. Hier zijn het kinderen met een eigen verhaal, kinderen die in armoede opgroeien, kinderen die minder kansen krijgen, kinderen die worden buitengesloten. Ik wil dat niet. Ik wil dat het voor deze kinderen niet zal eindigen in een muur van frustratie. Kinderen horen gelijke kansen te krijgen en buitensluiten mag niet. Wij kunnen er iets aan doen. Dat is een politieke en een morele keuze, maar dat moet men wel willen. Die wil is er in ieder geval bij de PvdA-fractie. Wij willen kinderen een goede start geven.

Armoede kan een belemmering vormen voor die goede start van de kinderen en daarom moeten wij die bestrijden. Daarom moet in deze kabinetsperiode het aantal kinderen dat in armoede opgroeit met een derde zijn teruggebracht. Dit betekent dat het percentage kinderen dat opgroeit in een gezin met een inkomen

beneden de armoedegrens die wij hanteren, uiterlijk in 2011 moet zijn teruggebracht van 9 naar 6. Dat is lager dan het sinds mensenheugenis is geweest. De PvdA-fractie vraagt aan het kabinet om in 2007 een nulmeting uit te voeren van het percentage kinderen in arme huishoudens dat om financiële reden geen lid is van een sportvereniging, geen muziekles volgt enzovoorts. Mijn fractie wil dat in 2011 de helft van die groep kinderen wel op die manier deelneemt aan de samenleving. Mijn fractie vraagt het kabinet om meer geld in te zetten voor deze voorstellen en zal daarover morgen een motie indienen.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik weet niet of ik blij of teleurgesteld moet zijn. Ik ben in ieder geval blij dat de PvdA-fractie een oproep honoreert over kinderen in armoede die wij al jaren doen. Hoe is het echter mogelijk dat het op deze manier gebeurt in een periode van zo'n enorme economische groei? Kan de heer Tichelaar niet wat ruimhartiger zijn? Hij wil dat in vier jaar tijd het deel van de kinderen dat nu in armoede opgroeit met een derde afneemt. En die andere twee derde dan? Heeft die dan pech gehad? Ik begrijp ook wel dat niet alle gevallen individueel kunnen worden geholpen, maar de ambitie kan toch wel wat worden opgekrikt? Wij spreken toch niet over dit soort grote bedragen, maar wel over ernstige problemen bij de ontwikkeling en de gezondheid van kinderen. Kan de heer Tichelaar niet wat hoger gaan zitten bij de onderhandelingen? Dit is wel erg mager.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik onderhandel hier niet over. Wij vinden dat wij doelstellingen moeten formuleren die realistisch, haalbaar zijn. Als het beter kan, als wij meer kunnen doen dan wat ik zojuist gevraagd heb, dan is dat prima. Ik daag het kabinet ertoe uit om daartoe voorstellen te doen. Ik zal morgen ook bij motie om extra geld voor zulke maatregelen vragen en ik hoop dat het kabinet volgend jaar zal rapporteren hoe het ermee staat. En als wij bij die gelegenheid constateren dat de doelstelling te laag was, dan gaan wij die verhogen. Daarom heb ik deze plannen ingediend. Ik kan nu ook zeggen dat het probleem van kinderen die in armoede opgroeien, binnen vier jaar voor 100% moet zijn uitgebannen. Dat zou ik graag willen, maar ik wil niet na een jaar horen dat dit niet haalbaar is, dat wij iets gevraagd hebben wat toch niet mogelijk blijkt te zijn. Daarom staan wij met beide benen op de grond, maar de ernst van dit probleem is zo groot dat er bij de aanpak hiervan geen politieke scheidslijnen kunnen zijn. Wij willen dit graag, dit zijn onze voorstellen en ik zal ze morgen in een motie neerleggen.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik mag hopen dat dat niet nodig zal zijn en dat de premier onmiddellijk zal zeggen: ''Natuurlijk, mijnheer Tichelaar, wij gaan het probleem niet met een derde, maar met twee derde terugbrengen.'' Dat zal hij morgen natuurlijk gaan zeggen. Maar mag ik u eraan herinneren dat dit kabinet zegge en schrijve 50 mln. voor armoedebestrijding uittrekt? Dat is natuurlijk wel heel erg weinig. Armoede, schulden enzovoorts, enzovoorts vormen voor heel veel mensen een probleem, als je die dingen niet structureel aanpakt. Vindt u dit ook niet veel te weinig? En met welke maatregelen wilt u de armoede onder kinderen gaan bestrijden?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Wij hopen dat de premier zal reageren zoals u zojuist aangaf. Als je hiervoor extra geld beschikbaar stelt, kunnen kinderen lid worden van sportverenigingen en muziekles volgen. Je haalt hen uit hun dagelijkse isolement en tegelijkertijd maak je het gezinnen mogelijk, geld aan andere dingen te besteden. Daarmee haal je zulke mensen ook voor een deel uit hun armoede. Helaas lukt het niet voor het totaal, daar heeft u gelijk in. Wij zullen morgen proberen om dit in een motie te verwoorden. Ik bied ons plan zo dadelijk aan; kijkt u daarnaar en dan kunt u er in tweede termijn op reageren.

De heer **Marijnissen** (SP): Oh, u hebt een plan op papier?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ja.

De heer **Marijnissen** (SP): Zeg dan even in het kort hoe het eruit ziet, dan zijn wij klaar...

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik bied het nu aan de voorzitter aan, en daarna kunt u er zelf kennis van nemen.

De heer **Marijnissen** (SP): Oh, een fotomoment? Oké.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Goed, doen we!

De **voorzitter**: Ik zal ervoor zorgen dat dit boekje ter inzage wordt gelegd en u allen krijgt een exemplaar.

De heer **Marijnissen** (SP): Voorzitter, ik zou nog even iets willen corrigeren. Ik heb zojuist gezegd dat het kabinet 50 mln. uittrekt voor armoedebestrijding, maar het is maar 5 mln. Niemand uit de coalitiefracties was zo sportief om mij op dat moment te corrigeren, dat vind ik wel ernstig.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is waar, ook ik merkte de vergissing niet op, omdat je je het eigenlijk slecht kunt voorstellen. Ik zou nog wel van de heer Tichelaar willen weten hoeveel geld zijn fractie hiervoor beschikbaar wil stellen. Als ik hem goed begrijp, wil hij een kinderclubkaart of iets dergelijks in het leven roepen. Hoeveel geld komt erbij?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik hoop niet dat u dit denigrerend bedoelt, want wij menen het echt heel serieus. Wij willen dat er geld in een fonds gestopt wordt en dat kinderen in armoede daarvan gebruik kunnen maken. Wij willen daar voor volgend jaar 40 mln. voor en voor het jaar daarna ook. Dat zijn substantiële bedragen en ik hoop dat het kabinet hiermee instemt.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Twee keer 40 mln. incidenteel dus.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Dat klopt, en dan kunnen wij in het derde jaar bekijken in hoeverre wij ons doel bereikt hebben en welke aanvullende maatregelen er eventueel nog nodig zijn.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Het lijkt mij een goed plan, maar je vraagt je van alles en nog wat af. Het plan wordt nu aan de Kamer uitgereikt en ik zal het nog doornemen, maar ik weet nu natuurlijk nog niet wat erin

staat. Ik vroeg me af aan wie de uitvoering van een en ander zal worden toevertrouwd; het effect van deze maatregelen moet natuurlijk niet worden weggedrukt door bureaucratie en dergelijke. Wilt u de gemeenten hierbij inschakelen of denkt u aan andere loketten?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik hoop echt dat dit op lokaal niveau wordt opgenomen in het integrale beleid op het gebied van armoedebestrijding, maar dit is heel specifiek op kinderen gericht. Daarom willen wij ook een fonds, opdat er als het ware een doeluitkering mogelijk wordt, het geld gericht bij die kinderen terechtkomt en niet aan andere dingen besteed wordt.

Mijn fractie wil ook graag dat kinderen zo jong mogelijk met elkaar kunnen spelen en samen kunnen opgroeien. Wat ons betreft wachten wij niet op de nieuwe wetgeving voor de opvang van kinderen in de leeftijd van nul tot vier jaar. De PvdA-fractie wil het komende jaar een stimuleringsmaatregel waarmee initiatieven van onderop kunnen worden beloond. Ik ga ervan uit dat de problemen die in het rapport naar voren zijn gekomen met betrekking tot justitiële jeugdinrichtingen door het kabinet worden aangepakt en opgelost.

Iedereen moet de kans krijgen het beste uit zichzelf te halen. Toegankelijkheid en kwalitatief hoogstaand onderwijs is daarvoor cruciaal. Goed onderwijs is onmisbaar voor emancipatie van grote groepen Nederlanders, maar ook essentieel voor integratie en burgerschap. Goed onderwijs is natuurlijk doorslaggevend voor onze toekomstige welvaart. Leraren zijn het kloppende hart van goed onderwijs. Daarom heb ik heel goed geluisterd naar Alexander Rinnooy Kan. Als ik het goed gehoord heb, geldt dat ook voor minister Plasterk. Met hem ben ik het eens dat wij alle zeilen bij moeten zetten om het naderende onheil van de lerarentekorten te bestrijden.

De heer **Pechtold** (D66): Onheil, jazeker! Maar hebt u behalve goed geluisterd naar Rinnooy Kan, die daar een mooi rapport over heeft geschreven, ook geluisterd naar de heer Bos die gisteren in een laat programma zei dat ministers die nu nog geld willen – specifiek noemde hij de onderwijsbegroting – dat in de eigen begroting moeten vinden? Bent u het met mij eens dat zelfs een kleine verbetering als het gaat om het tekort aan leraren, die u zo dramatisch omschrijft, voor 2008 een paar honderd miljoen zal betekenen. En dat zit er gewoon niet in. Dat geld zit in de inkomenspolitieke maatregel van de gratis schoolboeken, dus waar haalt u dat geld vandaan?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ten eerste ben ik het eens met de minister van Financiën. Volgens mij zat u in een kabinet waarin u het verschil maakte op het gebied van onderwijs.

De heer **Pechtold** (D66): Een miljard extra, ja. Dat hebt u goed. Maar nu eventjes naar deze minister.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Laat u mij even uitpraten. Volgens mij heeft D66 in belangrijke mate dit lerarentekort laten oplopen tot de situatie zoals zij nu is. Dan spreekt u mij erop aan wat ik ga doen met een miljard en zegt u dat er helemaal geen geld is. Ik zeg daarop in bescheidenheid het volgende. Ten eerste zullen wij de cijfers in het rapport van Rinnooy Kan goed bestuderen. Ten tweede: u gaat er toch niet van uit dat wij in vier jaar kunnen oplossen wat u hebt laten lopen? Ten derde hebt u deze minister van Onderwijs horen zeggen dat het gaat om herprioritering in zijn begroting. Als een minister van Onderwijs dat zegt, dan houd ik die minister daaraan. Vervolgens zullen die voorstellen behandeld worden in de Kamer. Dan kan de Kamer bekijken of er gaten in de begroting zitten en wie daar financieel voor moeten opdraaien. Die volgorde moeten wij hanteren.

De heer **Pechtold** (D66): Dit punt moet ik wat uitgebreider behandelen, want ik houd erg van geschiedenis.

De **voorzitter**: Maar ik niet.

De heer **Pechtold** (D66): Ja, maar ik krijg dit nu voor de voeten geworpen. Mijnheer Tichelaar, herinnert u zich nog de onderhandelingen over het kabinet-Balkenende II, waar de PvdA uitstapte. Toen had de PvdA veel minder geld voor onderwijs over dan wij uiteindelijk met een paar zetels gedurende die jaren met economische tegenslag hebben weten te regelen. Dat is meer dan een miljard. Prima, ik zet er ook op in dat het meer moet zijn. Maar dat was de eerste stap en die heeft de PvdA laten liggen. Niet wij. Wij hebben het eerste stapje gezet. Ik zet vandaag 500 mln. in voor de lerarensalarissen. Ik vraag u of u vasthoudt aan de inkomenspolitieke maatregel van de gratis schoolboeken. Dan heeft de minister nog 133 mln. over waar hij al het andere van moet doen. Of zegt u: nee, ik maak een duidelijk gebaar en vanaf 2008 laat ik zien dat iedereen die naar de pabo wil en iedereen die nu in het onderwijs zit er geld bij krijgt? Ik wil weten of dit een loze belofte is. Waar moet de minister dat geld halen binnen het onderwijs?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik heb een aantal dingen gezegd en die zal ik herhalen.

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Dat zou ik, naast geschiedenis, liever niet hebben. In plaats van in herhaling te vervallen, is het beter in te gaan op de argumenten. Ik herhaal ook niet namelijk.

De **voorzitter**: Ik grijp deze gelegenheid aan om iets te herstellen. Ik heb net gezegd dat ik niet van geschiedenis houd, maar ik houd heel erg van geschiedenis. In het verband van dit debat houd ik echter van korte en bondige interrupties. Ik kijk naar de klok en ik begin mij zo langzamerhand enigszins zorgen te maken over het verloop van het debat. Ik vraag u beiden dan ook kort te zijn bij het plaatsen van interrupties en het beantwoorden ervan.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik had meer het idee dat D66 bezig is met rouwverwerking na de vorige kabinetsperiode op het gebied van onderwijs. Trouwens, mijn collega Hamer heeft de heer Pechtold daar tijdens de vorige kabinetsperiode over bevraagd. Hij kon stelselmatig niet aangeven dat er meer geld was voor onderwijs. Maar dit terzijde. Wij zullen naar het rapport kijken. Wij zullen naar de onderliggende cijfers kijken. Wij zullen aangeven dat de minister van Onderwijs met de sociale partners en de mensen in het veld zo snel mogelijk moet komen tot een plan van aanpak. Om geen sprookjes op te hangen, zeg ik er tegelijkertijd bij, dat ik mij afvraag of wat er is veroorzaakt echt in vier jaar kan worden

opgelost. Dat heeft ook iets te maken met de financiën, maar inhoud gaat voor. Wij willen graag met die inhoud worden geconfronteerd.

De heer **Pechtold** (D66): Ik vind het echt niks. Kijken naar een rapport is niet interessant. De heer Tichelaar gaat het lezen. Houdt hij het voor mogelijk dat er extra geld naar het onderwijs gaat, speciaal voor de salarissen? Dit kleine stukje krijg ik er vandaag toch wel uit?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Alvorens ik zeg dat ik het voor mogelijk houd dat er extra middelen komen, wil ik de reactie van het kabinet hebben. Op basis daarvan zullen wij ons een oordeel vormen.

Voorzitter. Kinderen hebben niet alleen recht op een goede leraar voor de klas, maar ook op een veilige en kleinschalige school. Dat betekent niet alleen meer salaris voor leraren, maar ook meer tijd om te doen waarvoor zij zijn aangesteld: lesgeven. Ik heb er bij het 100-dagendebat ook iets over gezegd. Conciërges en maatschappelijk werkers zorgen ervoor dat leraren niet allerlei aanvullende taken hoeven te doen. Deze mensen kunnen leraren echt ontlasten. In relatie tot de participatietop hebben wij al eerder de vraag gesteld die ik nu herhaal, namelijk hoe het staat met de gesubsidieerde arbeid. Ik doel in dat kader op conciërges en maatschappelijk werkers. Graag krijg ik op deze vraag een reactie van de premier.

Een goede gezondheidszorg is essentieel voor de kwaliteit van ons bestaan en onze samenleving. Gelukkig kennen wij in Nederland een gezondheidszorg die kwaliteit levert en toegankelijk is voor iedereen. Dat is niet vanzelfsprekend. De Partij van de Arbeidfractie acht het van groot belang dat wordt geïnvesteerd in de kwaliteit van en de toegang tot de zorg. Echter, het gaat niet alleen om geld. De heer Marijnissen zei er ook iets over. Regelgeving moet de zorgverlening ondersteunen en moet niet een doel op zich zijn. Dit is nogal eens het geval. Vooral in de langdurige zorg moet alles uit de kast worden gehaald om de verstikkende bureaucratie tegen te gaan. Speciaal ouderen worden soms met regelgeving geconfronteerd die hun zorgen eerder vergroot dan verkleint. Als men de cliënt centraal wil stellen, moet glashelder zijn wie waarvoor in de zorg verantwoordelijk is en waarop de cliënt recht heeft. Bij ondersteunende begeleiding is dat niet altijd helder. Voor de Partij van de Arbeid is uitgangspunt dat de zwakkeren daarvan nooit de dupe mogen worden en dat de mensen die het echt nodig hebben altijd moeten worden geholpen.

Ook de zorg kampt met arbeidstekorten. Dat geldt met name voor de thuiszorg. Daarom moet er volgens de Partij van de Arbeidfractie alles aan worden gedaan om de mensen die nu in de thuiszorg werken voor de zorg te behouden. Dit vraagt in 2008 om extra middelen om mensen om te scholen voor reguliere zorgfuncties. Voor de alfahulpen willen wij een betere rechtspositie en vergroting van het aanbod. Zowel het element van de ondersteunende begeleiding als de positionering van de werkers in de zorg, zullen wij morgen tot uitdrukking brengen in een motie, ertoe strekkende om beide voorstellen financieel te ondersteunen.

De heer **Marijnissen** (SP): De heer Han Noten, ook voorzitter van de belangenvereniging van thuiszorginstellingen, gaat ervan uit dat er 25.000 ontslagen vallen. Dat heeft te maken met een combinatie van de Wmo met de introductie van marktwerking in de thuiszorg. Met de Partij van de Arbeid hebben wij daar al heel lang discussie over. Het ene moment lijkt het erop dat die ons standpunt steunt en dan weer blijkt dat niet het geval. Kort en goed komt het erop neer, dat cliënten te maken krijgen met steeds meer wisselende hulpverleners en soms helemaal geen zorg meer krijgen en dat veel goed personeel simpelweg wordt ontslagen dan wel wordt gehandhaafd onder slechtere arbeidsvoorwaarden en tegen lagere lonen. De heer Tichelaar heeft het steeds over de zwakkeren en welke woorden hij nog meer gebruikt. Vindt hij dat het acceptabel is? Of zegt hij met de SP-fractie: wij moeten inzien dat de introductie van de marktwerking fout was, in de thuiszorg moet je geen marktwerking invoeren, want dan gaan mensen onder de prijs inschrijven en dan zijn het personeel en de cliënten het slachtoffer. Wat vindt hij hiervan?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik ben het er niet mee eens dat het betekent dat wij het gaan terugdraaien. Ik zie er ook geen reden voor, maar tegelijkertijd schrik ik van de voorbeelden in Drenthe van de thuiszorg en de patiëntenstop. Als je de mensen vraagt waaraan het ligt, blijkt dat het vooral ligt aan de mensen die het aanbieden. Zij gaan over hun eigen personeelsbeleid. Wij hebben dat ook gezien in andere gebieden in het noorden van het land waar lokale overheden bij de aanbesteding van de thuiszorg het geld prefereerden boven de kwaliteit. Daar moeten wij de mensen ook elke keer op aanspreken, want dit kan niet. Tegelijkertijd, mijnheer Marijnissen – dat vond ik sterk aan uw inbreng vanmorgen – schrik je van het deel wat aan overhead wordt besteed. Men wordt clustermanager, het gaat van papier tot papier. Dan zeg ik in navolging van het kabinet dat wij ervoor moeten zorgen dat wij van beleid en papier naar de mensen in de uitvoering moeten gaan. Ik ben het niet met u eens als u zegt dat het stelsel maar weer moet worden teruggedraaid. Het moet inderdaad anders, maar in de huidige situaties moeten wij nu al de bureaucratie eruit snijden. Ook ''doe er maar geld bij en het probleem wordt opgelost'' biedt niet de oplossing. Dat is gewoon niet aan de orde!

De heer **Marijnissen** (SP): Begrijp ik het nu goed dat u eigenlijk met een soort therapeutische actie bezig bent tegen de bureaucratie en topsalarissen, maar dan wel over de rug van de cliënten en het personeel? Laat duidelijk zijn, over de doelstelling van korte lijnen in die organisaties zijn wij het natuurlijk eens, dat wij aan de topsalarissen in die instellingen iets moeten doen, daar zijn wij het natuurlijk ook over eens; dat geld goed besteed moet worden, daar zijn wij het ook over eens. Laten wij ons daar dan ook voor inzetten, maar dat kan niet via marktwerking als die de uitkomst heeft die wij nu zien, dus dat cliënten en patiënten, maar ook het personeel daarvan het slachtoffer worden! Dat hoort toch niet bij de Partij van de Arbeid!

De heer **Tichelaar** (PvdA): Het verschil van opvatting van uw partij en mijn partij is dat u een generieke benadering kiest: stoppen met marktwerking. Ik zeg dat als marktwerking ten dienste staat van waarvoor zij in het leven is geroepen – in dit geval de mensen die thuiszorg nodig hebben – de excessen moeten worden aangepakt, wij bereid moeten zijn te erkennen wat er niet aan het

systeem deugt. Niet de generieke benadering van het helemaal terugdraaien. Daar zit het verschil.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik ben niet begonnen met generieke maatregelen, maar u, door de generieke invoering van die marktwerking. Ik reageer daarop door generiek te zeggen dat dit averechts zal werken. U en uw politieke leider hebben in de campagne ook gezegd dat marktwerking en zorg elkaar niet verdragen, zeker niet als het gaat om thuiszorg. Ik wil daar nu zaken over doen en wil met u er samen voor zorgen dat de thuiszorg een nette en fatsoenlijke instelling wordt waar mensen fatsoenlijk geholpen worden en waarin mensen werken tegen een fatsoenlijk loon en onder fatsoenlijke arbeidsvoorwaarden. Dat lukt niet met marktwerking. Gemeenten willen inderdaad zo goedkoop mogelijk op de eerste rang zitten. Gemeenteraden zullen dat ook controleren en daar hebt u absoluut gelijk in. Op de een of andere manier werkt dat niet. Bedrijven schrijven onder de reële prijs in met als gevolg dat de cliënten en het personeel de prijs betalen. Daar zou u oog voor moeten hebben, mijnheer Tichelaar!

De heer **Tichelaar** (PvdA): Mijnheer Marijnissen, ik ben dat volstrekt met u eens, maar dat wil nog niet zeggen dat je een heel stelsel terug moet draaien. Ik ontken ook niet dat er uitwassen zijn en daar moeten wij zeker wat aan doen, maar de eerste opstap zit wel degelijk in de twee moties die ik morgen aan de Kamer en het kabinet wil voorleggen.

Voorzitter. De krachtwijken. Het gaat hier om een van de grootste sociale kwesties op dit moment. Iemands postcode mag geen voorspeller zijn voor de toekomst. Iedere Nederlander moet een eerlijke kans op een goed leven krijgen. Ik ben blij dat minister Vogelaar het met de corporaties eens is geworden over de financiering van de aanpak van deze buurten. Een geweldig staaltje publiek-private samenwerking. Om dat kracht bij te zetten, willen wij bovenop de vele beschikbare euro's voor de wijkaanpak ook buiten de 40 wijken nog eens extra 20 mln. voor bewonersinitiatieven beschikbaar stellen om een helder signaal te geven dat het draait om de buurten en de bewoners.

Voorzitter. Tijdens het debat over het beleidsprogramma spraken wij strenge woorden over het milieudeel. Veel mooie woorden, maar concrete maatregelen die nodig zijn om de torenhoge milieuambitie van deze coalitie waar te maken, schitterden door afwezigheid. Maar, minister Cramer, u hebt zich gerevancheerd. Deze kabinetsperiode worden 500.000 huizen extra geïsoleerd, daarna gaan wij verder in een tempo van 300.000 per jaar. De hoeveelheid windenergie op land wordt in vier jaar meer dan verdubbeld, evenals de hoeveelheid biomassa. Wind op zee krijgt eindelijk de start die het verdient. Zonnepanelen worden eindelijk weer gesubsidieerd. Bedrijven worden geprikkeld en waar nodig gedwongen om veel meer energie te besparen. Dat alles, zo laat de doorrekening ook zien, genoeg om de ambities te halen. Nogmaals, een compliment in uw richting.

Wij willen de milieuorganisaties ook danken voor hun vele goede ideeën en plannen. Hopelijk zullen zij het kabinet niet kwalijk nemen dat het een stap verder is gegaan dan hun plannen: geen 12% duurzame energie in 2020 zoals de milieuorganisaties wilden, maar 17% of meer.

Vanmorgen is ook gesproken over openbaar vervoer. Er is nog één openstaande rekening: die van de extra investeringen in het spoor die nodig zijn om de doelstelling van 5% reizigersgroei per jaar waar te maken.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik wil even terugkomen op het milieu, want dat was toch wel heel veel bluf. Het is mij namelijk opgevallen dat de milieuorganisaties zonder uitzondering ontevreden zijn. De milieuorganisaties werden net bedankt voor hun positieve commentaar en er werd gezegd dat het kabinet verder gaat. Nou, eerlijk gezegd zou ik ze de kost willen geven. Alle afspraken zijn boterzacht, het zijn allemaal convenanten. Het gaat allemaal om regelgeving waaraan Europa te pas moet komen. Wat voor harde doelstellingen en resultaten zitten in deze begroting?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Misschien kijkt u naar een andere begroting dan ik, maar de ambities die wij hebben geformuleerd op basis van het 100-dagenplan van de minister van Milieu worden volgens de doorberekening gehaald. Dat is geen luchtfietserij, dat zijn geen mooie plaatjes; ze worden echt financieel doorgerekend en gehaald. Ik heb gezegd dat dit kabinet verder durft te gaan dan de plannen van een aantal milieuorganisaties. Ik heb er een genoemd: de wens voor duurzame energie was 12%, wij maken daar 17% van. U vraagt zich af wat het allemaal kan schelen, maar ik mag dit toch wel zeggen om de ambities van het kabinet te ondersteunen?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): U mag alles van mij zeggen; die regel geldt algemeen in het parlement, dus ook voor u. Maar percentages halen? Dan moet u het goed lezen. Als Europa alle maatregelen nam die u wilt, dan zou u die doelen halen. Maar daarvoor moet Europa eerst over de brug. U maakt zich daar volledig afhankelijk van. Oorspronkelijk was er nog binnenlands beleid in het regeerakkoord, nu is het beleid helemaal geëxporteerd naar Europa en haalt u uw doelstellingen alleen als Europa over de brug komt. Laat ik u een mooi voorbeeld geven. U ondertekende in juni mijn motie voor een verplicht aandeel duurzame energie in de productie van energiebedrijven. Dat is binnenlands beleid, dat ook bestaat in Duitsland en Denemarken. Het is de hardste energiemaatregel die je kunt nemen. Maar wat zegt dit kabinet? Misschien kunnen we dit op termijn in Europa doen. En als dat in Europa gebeurt, kun je de doelen halen. Maar daarvoor moet Europa wel over de brug. De motie wordt dus niet uitgevoerd. Gaat u ermee akkoord dat uw en mijn wens zo in de wind wordt geslagen?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik reageer alleen op wat u zegt over Europa, want anders zou ik hier heel lang kunnen staan. Ik heb kennisgenomen van het rapport van GroenLinks. Ik moet zeggen dat het me heel erg tegenvalt dat u het milieu opeens bekijkt via de landsgrenzen. Wij doen dat niet. Daar staan wij voor, omdat milieu moet worden aangepakt op Europees niveau. En laat er geen enkel misverstand over bestaan dat wij dat willen. U wilt dat niet, wij willen dat wel, omdat bijvoorbeeld de aanpak van de CO_2-uitstoot op Europees niveau moet gebeuren. Wij willen ook de arme landen bijstaan in hun investeringen voor een schone energievoorziening. Waarom dit dus tot de landsgrenzen

Mevrouw Thieme (PvdD)

© M. Sablerolle – Gouda

beperken? Wij zien die rol wel degelijk weggelegd voor Europa. U ziet dat niet en daarin verschillen we echt volledig van opvatting.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is fijn dat u erkent dat Europa dit volgens u moet regelen en niet wij. De GroenLinksfractie heeft u terecht herinnerd aan het regeerakkoord: daarin stond dat wij de schoonste, meest duurzame economie in Europa moesten krijgen. Maar nu moet Europa een schone en duurzame economie krijgen en hobbelen wij misschien mee. Alle ambities zijn nu dus begraven, verschoven naar Europa. En vervolgens gaat u er goede sier mee maken. Neemt u mij niet kwalijk, maar dat is mij echt iets te veel bluf. Ik wil graag hierover met u een open debat voeren. U zegt nu echter dat het prachtig gaat, maar tegelijkertijd ook dat wij eerst op Europa moeten wachten.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Wij blijven van mening verschillen. Mevrouw Halsema doet het nu voorkomen of het ten koste zou gaan van de ambities van het kabinet als het iets in Europa probeert te regelen. Ik bestrijd dat dit zo zou zijn. Wij kunnen hierover nog lang debatteren, maar laat ik het er nu maar op houden dat ik dit van u een vreemde opstelling vind. Mijn fractie wil het milieubeleid op nationaal en Europees niveau realiseren. Bij het 100-dagendebat stond u ook tegenover mij, maar toen zei u dat u het eens was met de ambities en opvattingen van het kabinet. Uw enige probleem was de ontbrekende dekking. Nu heeft minister Cramer voor een dekking gezorgd voor de ambities van het kabinet en begint u weer een debat over de vraag of het op Europees of op nationaal niveau moet worden geregeld.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): U verschuilt zich achter Europa. Mijn fractie heeft een concreet plan met een dekking ingeleverd, anders dan u bij de middeninkomens. In juni heeft de PvdA-fractie, net als een meerderheid van de Kamer, gestemd voor een motie van GroenLinks, waarin de regering wordt gevraagd om energiebedrijven te verplichten een deel van hun energie duurzaam op te wekken. Zegt u nu dat die motie bij het grofvuil kan en dat de regering zich niets van een motie hoeft aan te trekken die door de Kamer is aangenomen?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Die vraag moet u mij niet stellen. Als de Kamer een motie aanneemt, voert de regering die uit. Als de regering van mening is dat een motie niet uitgevoerd kan worden, wordt de Kamer daarvan in kennis gesteld.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): U doet nu of het milieu bij de PvdA-fractie hoog in het vaandel staat. De grootste vervuiler ter wereld en ook de grootste Nederlandse vervuiler is de veehouderij, maar die sector wordt in de Miljoenennota volledig buiten beschouwing gelaten. De veehouderij stoot namelijk meer broeikasgassen uit dan verkeer en vervoer samen. In Nederland wordt per jaar maar liefst 70 miljard kilo mest geproduceerd. Om die hoeveelheid mest te kunnen produceren, laten wij per jaar een halve hectare oerwoud per Nederlander kappen. Ondanks deze cijfers zegt het kabinet: wij kopen er wel emissierechten bij, want dan kunnen wij even veel blijven produceren als nu. Ondertussen branden wij wel de oerwouden in Brazilië plat! Vindt u niet met mij dat de veehouderij ten onrechte buiten schot blijft?

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik steun de kabinetsplannen. In een ander debat werd eraan getwijfeld of die plannen überhaupt gehaald konden worden. Het lijkt mij goed dat deze bewindsvrouwe begint met deze plannen. Als u nog nadere wensen hebt, horen wij dat wel bij de begrotingsbehandeling. Ik vind deze plannen voldoende en ik kom niet met aanvullende voorstellen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Volgens mij weet u niet precies waarover ik het heb. De veehouderij is een van de meest vervuilende industrieën ter wereld en u komt niet verder dan: als u daar nog wat ideetjes over hebt, hoor ik dat wel. Ik verwacht echter van het kabinet dat het met een compleet milieubeleidsplan komt, waarin geen enkele vervuilende industrie wordt overgeslagen. Ik verwacht dat, omdat de FAO de noodbel heeft geluid over de milieugevolgen van de veehouderij. Ik verwacht niet alleen van uw landbouwwoordvoerder, maar ook van u dat u daar serieus rekening mee houdt.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Zeker. Dat zullen wij ook doen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Nee. Want u hebt hierop geen enkele visie. Dat is verbazingwekkend, want wij stevenen af op een ecologische ramp.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Ik ben ook bezorgd over de uitstoot van broeikasgassen en smeltende ijsvlakten in Rusland. Ik beoordeel nu de plannen van het kabinet. Ik steun het kabinet bij het realiseren van zijn ambities. Als u verduidelijkingen of aanvullingen hebt, staat mijn fractie daarvoor open. Mijn landbouwwoordvoerder zal dus zeker naar uw plannen kijken.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Wij zullen er goed naar kijken en dan merkt u vanzelf of wij u al dan niet steunen.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik maak mij er grote zorgen over. Gelet op het spoeddebat van de afgelopen week over de dierentransportsector lijkt het erop dat de PvdA-fractie zich schaart bij de landbouwcoalitie van VVD en CDA.

De heer **Tichelaar** (PvdA): Voorzitter. Er is nog één

openstaande rekening, namelijk die van de extra investeringen in het spoor, die nodig zijn om de doelstellingen van 5% reizigersgroei per jaar waar te maken. Die investeringen zijn nog niet ingevuld, en dat is storend. Berekeningen van NS laten zien dat het zou gaan om een bedrag van 8 mld. tot 2020. Laat ik daarover net zo helder zijn als in het debat over het beleidsprogramma. Wij verwachten van het kabinet dat het de opdracht die de coalitiepartijen hebben gegeven onverkort uitvoert.

Omdat ons milieu niet eindigt bij de Nederlandse grens, investeren wij ook elders in een schoon milieu. Er wordt 500 mln. vrijgemaakt voor duurzame energie en duurzaam bosbeheer, vooral in ontwikkelingslanden. Dat is belangrijk, omdat de klimaatverandering er juist in die landen extra hard inhakt.

Solidariteit betekent niet: alleen solidair zijn met verschillende groepen in Nederland. Solidariteit is voor de PvdA grenzeloos. Ik ben trots op de Nederlanders die zich buiten onze grenzen inzetten voor vrede, veiligheid en welvaart van mensen die het slechter hebben getroffen dan wij. Ik ben trots op de ontwikkelingswerkers die in Azië, Afrika en Zuid-Amerika mensen ondersteunen om een behoorlijk bestaan te kunnen opbouwen. Ik ben trots op de ondernemers die op een verantwoorde manier investeren in de werkgelegenheid in ontwikkelingslanden. Ik ben ontzettend trots op Nederlandse militairen, politiemensen en civiele ondersteuners die met gevaar voor eigen leven bijdragen aan vrede, veiligheid en stabiliteit. In Afghanistan, maar ook in Congo, Sudan, Bosnië en andere landen, waar Nederlanders zijn gestationeerd. Nederland heeft zich nooit opgesloten achter de dijken. Nederland neemt verantwoordelijkheid voor de bescherming van mensen elders in de wereld. De PvdA-fractie wil die verantwoordelijkheid ook nemen, zelfs als het om moeilijke missies gaat. Uiteraard zullen wij nut en haalbaarheid altijd kritisch bezien.

Voorzitter. Solidariteit houdt niet op bij Lobith of bij Vaals. Dat is de internationale traditie waarin wij staan.

□

De heer **Wilders** (PVV): Voorzitter. Ik draag mijn inbreng vandaag op aan mijn voormalige buurtgenoten uit de Utrechtse wijk Kanaleneiland, meer specifiek aan de bewoners van een seniorenflat aan de De Gasperilaan. Deze mensen werden vorige week ineens geconfronteerd met politiehekken om hun flat. Deze hekken moeten Marokkaanse criminelen tegenhouden, want, aldus de politiechef in een interview in het Algemeen Dagblad, tijdens de vastenmaand ramadan verdubbelt de criminaliteit onder moslims in die wijk.

Dat is Nederland anno 2007: onze ouderen achter een hek en het schorem los op straat. Onze politie wordt gedwongen dat beleid van capitulatie uit te voeren; de wereld op zijn kop.

Niet de mensen die na de oorlog Nederland weer opgebouwd hebben, moeten achter de tralies worden gezet, maar de Marokkaanse straatterroristen die de problemen in deze Utrechtse wijk veroorzaken. Ik zoek de bewonerscommissie van die Utrechtse seniorenflat binnenkort op om haar een hart onder de riem te steken.

Ondanks alles is Nederland intrinsiek een prachtig land. Het is een land van vrijheid en van welvaart. Heel veel mensen werken keihard en proberen iets van hun leven te maken. Zij zijn bereid hun schouders eronder te zetten, voor een mooie toekomst voor zichzelf, voor hun kinderen en voor Nederland.

Maar dit kabinet lijkt deze hardwerkende en goedwillende mensen alleen maar te willen tegenwerken. De heren Balkenende en Bos verkwanselen de belangen van de hardwerkende Nederlander met een gruwelijk slechte, linkse Miljoenennota. Dat is diep tragisch. De burgers in ons land verdienen zoveel beter. Zij verdienen een kabinet dat de mensen serieus neemt en dat eens begint te luisteren naar wat gewone mensen bezighoudt. Zij verdienen een kabinet dat met trots opkomt voor de Nederlandse identiteit. Zij verdienen een kabinet dat de lasten niet verhoogt maar juist verlaagt, en dat de koopkracht in deze goede tijden fors verbetert. Zij verdienen een kabinet dat een menswaardige zorg aanbiedt, dat de misdaad bestrijdt, dat de immigratie en de islamisering stopt.

Hardwerkende mensen die elke dag naar hun baas gaan, betalen zich blauw aan de overheid, blauw aan belastingen en premies. Veel mensen zijn blij als zij aan het eind van de maand nog iets van hun eigen geld overhouden.

Terwijl er wel plannen zijn om de salarissen van de ministers met maar liefst 10% te verhogen en er voor politici exorbitante wachtgeldregelingen bestaan, kan de gewone burger fluiten naar wat meer geld en wat extra koopkracht. Wereldwijd schijnt economisch de zon, maar in Nederland slaagt het kabinet erin om vooral donkere wolken te produceren. Weinig burgers zien nog een zonnestraaltje in hun portemonnee. De koopkracht blijft gemiddeld gelijk, maar de lasten worden met 6 mld. à 7 mld. verzwaard en dat moet allemaal worden opgehoest door diezelfde hardwerkende burger.

Er zijn lastenverzwaringen genoeg, helaas. Wie het waagt om iets te kopen, moet boeten met een btw van straks 20%. Wie het waagt om met vakantie te gaan, betaalt fors extra voor een vliegticket door de hogere vliegbelasting, al snel tientallen euro's per gezin dat voor een welverdiende vakantie naar Spanje vliegt. Wie het waagt om auto te rijden, is de klos met het beleid van Wouter Bos, via hogere motorrijtuigenbelasting maar ook via de bijtelling voor leaseauto's, die naar 25% gaat. Terwijl de automobilist nog steeds wacht op de teruggave van het kwartje van Kok, krijgt hij er nu het dubbeltje van Bos bij, want de accijnzen op diesel en lpg worden nog hoger.

Wie het waagt om een borrel te drinken of een sigaret te roken, kan ook dokken, want de accijnzen op alcohol en tabak gaan omhoog. Wie het waagt om te wonen, wordt gepakt door hogere lasten, onder meer hogere lokale lasten. Het wordt vaak vergeten in dit huis, maar de lokale lasten zijn het afgelopen jaar met gemiddeld bijna 5% gestegen, van de parkeerbelasting tot de ozb. De hoogte van de ozb wordt straks ook nog eens overgelaten aan de gemeenten, waar al die linkse gemeentebestuurders al klaarstaan om de burgers nog verder uit te kleden.

Velen die het wagen oud te worden, gaan de Bosbelasting betalen. Veel ouderen maken nu gebruik van ondersteunende begeleiding. Zij krijgen hulp bij het invullen van formulieren, bij het boodschappen doen of bij het beheren van hun eigen geld. Hierdoor kunnen zij een fatsoenlijk leven leiden. In de toekomst kunnen deze ouderen hiernaar fluiten. Zij zullen eerder naar een

verzorgingstehuis moeten. Dit is een fatsoenlijk land onwaardig.

Mensen die het wagen om kinderen te hebben worden ook gepakt. De kinderbijslag zal fors dalen als het aan het kabinet ligt. Deze lastenverzwaringen zijn allemaal nodig omdat het kabinet te veel geld uitgeeft aan linkse hobby's als ontwikkelingshulp, het generaal pardon, de zogenaamde prachtwijken, nog meer Melkertachtige brugbanen en gesubsidieerde arbeid, een waardeloos Deltaplan inburgering, en ga zo maar door. Henk en Wim betalen voor Achmed en Ali.

Politiek is een kwestie van kiezen. Dit kabinet ziet burgers als mensen die er zijn om te betalen. Wat de burger zelf zegt en wil, doet niet ter zake. Den Haag is doof, stokdoof. De Partij voor de Vrijheid kiest wel voor lagere lasten en een echte versterking van de koopkracht. Dit is ook mogelijk.

De heer **Pechtold** (D66): Politiek is een kwestie van kiezen en de Partij voor de Vrijheid kiest, zegt u. Wanneer komt u aan uw tegenbegroting?

De heer **Wilders** (PVV): Ik kom niet met een tegenbegroting.

De heer **Pechtold** (D66): Gaat u mij vertellen dat u met negen zetels en met zoveel kritiek over lasten, over AOW, over dit en over dat, niet in staat bent een tegenbegroting te maken? Andere partijen kunnen dit wel.

De heer **Wilders** (PVV): Dat zijn nog wel wat meer zetels dan u hebt, hè? Laat ik dat even vaststellen.

De heer **Pechtold** (D66): U bent er altijd heel erg goed in om dat vast te stellen. Maar ik maak wél een tegenbegroting, doorgerekend en wel.

Politiek is kiezen, zegt u. Laten wij niet weer tussendoor Achmed gaan schofferen. Waar is uw tegenbegroting, waar gaat u die laten zien? Of kunt u voor uw achterban alleen het verhaal ophouden dat het fout is met die islam? Kunt u niet gewoon een begrotinkje maken, vanaf vrijdag even doorwerken in het weekend, net zoals wij hebben gedaan?

De heer **Wilders** (PVV): Ik stel vast dat wij met deze negen zetels gelukkig nog een hoop meer hebben dan de heer Pechtold.

De heer **Pechtold** (D66): Ingaan op mijn argumenten, mijnheer Wilders, niet weglopen. Ik wil geen cordon sanitaire voor u. Ik ga met u argumenteren. Argumenteren doe je wanneer je een ander beschuldigt. U beschuldigt het kabinet van dit en van dat. Wij krijgen vegen uit de pan, evenals de mensen in het land. Kunt u diezelfde mensen, die zo houden van zwart en wit, uitleggen waar uw tegenbegroting is? Waar laat u uw oplossing zien voor al die dingen die u heeft genoemd, dat pakje sigaretten, et cetera?

De heer **Wilders** (PVV): Ik zal u zo aangeven waar wij het geld vandaan halen.

De heer **Pechtold** (D66): Bent u bereid, net zoals wij hebben gedaan, uw tegenbegroting door het Centraal Planbureau, en het liefst ook door het Milieu- en Natuurplanbureau, te laten doorrekenen? Dan kom ik daarop terug over twee weken. Ik wil niet alleen vrijwel ongedekte grootse plannen. Laat u deze plannen doorrekenen.

De heer **Wilders** (PVV): Ga snel weg met al die planbureaus. Ik geef in normaal Nederlands aan waar ik 5 mld. à 6 mld. weghaal en waaraan ik het wil besteden. Op mijn plan zit geen stempel van een of ander groot bureau. Dit is de grote logica die ik heb. Ik geef precies aan waar ik 5 mld. à 6 mld. weghaal en waaraan ik het wil besteden en daarmee zult u het moeten doen. Als u dit niet begrijpt, leg ik het u graag na afloop een keer goed uit.

De heer **Pechtold** (D66): Ik probeer met u, mijnheer Wilders, tot een serieuze vergelijking te komen. Als u 5 mld. à 6 mld. weet te verplaatsen – dat zou mij overigens niet lukken, maar goed – dan moet u ook in deze politieke arena met haar politieke regels, die u ook zo belangrijk vindt voor uw politiek, kunnen instemmen met doorrekening. Ik wil u wel helpen met de contacten. In twee weken is het geregeld. Bent u hiertoe bereid?

De heer **Wilders** (PVV): Ik heb totaal niets aan de regels die de heer Pechtold hier stelt. Ik heb mijn eigen inbreng. Ik geef aan waar wij 5 mld. à 6 mld. weghalen, hoe wij het willen besteden en hiermee zal hij het moeten doen. Als hij dat niet doet, pech.

De heer **Pechtold** (D66): In het belang van de achterban van de heer Wilders, stel ik vast dat hij niet het lef heeft om al zijn mooie beloftes gewoon te laten beoordelen. Met andere woorden: het is gebakken lucht. Dank u wel.

De heer **Wilders** (PVV): Het is helemaal geen, nog geen millimeter, gebakken lucht. U zult zo horen wat ik voorstel. Voor ontwikkelingshulp staat bijvoorbeeld 5 mld. op de begroting. Wij kunnen daar 0,5 mld. aan besteden. Als wij daar 4,5 mld. weghalen, is dat erg common sense. Het kan. Wij kunnen het volgend jaar doen of het jaar erna. Je hoeft geen Einstein te heten om uit te rekenen wat het oplevert dat als wij van de 0,8% van het bruto nationaal product die wij nu aan ontwikkelingssamenwerking besteden niet naar 0,7% gaan, maar naar 0,15%, wat ongeveer Europese gemiddelde is. Daar is geen planbureau voor nodig. Intelligente mensen – laat ik u daar deze keer ook toe rekenen – zijn in staat om uit te rekenen hoeveel dat is.

Om te beginnen moeten de lokale lasten aan banden worden gelegd. Die lasten mogen wat ons betreft vijf jaar lang niet meer stijgen dan de inflatie. De rem moet erop. De burgers hebben lucht nodig. Ik pleit ervoor om vijf jaar lang geen stijging meer toe te staan van parkeerbelasting en andere lokale belastingen. Ik hoor daar graag een reactie van de regering op.

Het kabinet moet ook op landelijk niveau de uitgaven beperken om de lasten te verlichten, bijvoorbeeld door de ontwikkelingshulp bijna geheel af te schaffen. Ga van 0,8% bnp naar 0,15%, wat ongeveer het gemiddelde is in het Europa van de 25. Ga ook snijden in de publieke omroep en de kunstsubsidies. Dat levert bij elkaar ruim 5 mld. op. Daarnaast kan ook worden gekort op de extra uitgaven die dit kabinet doet, de uitgavenexplosie van dit kabinet voor linkse hobby's zoals de 360 mln. aan het generaal pardon, investeringen in prachtwijken en

loonkostensubsidies. Die kosten, zo is te zien in de begroting, miljarden extra.

Al die miljarden die worden bespaard door minder of niets uit te geven aan ontwikkelingshulp, prachtwijken, het generaal pardon en loonkostensubsidies, moeten terug naar de burger door de belastingen te verlagen. De inkomstenbelasting kan worden verlaagd. Er kan echter ook voor worden gekozen om een aantal voorstellen van het kabinet terug te draaien, bijvoorbeeld de verhoging van de btw, de lastenverzwaring voor de automobilist en de bezuiniging op de ondersteunende hulp voor ouderen. Daarnaast is er dan ook nog geld over voor investeringen in zorg en wegen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik begrijp dat een algemene belastingverlaging alle noden verlicht. U sprak over een seniorenflat op Kanaleneiland. Ik heb lang in Lombok gewoond, dus ik weet ongeveer over welke plek in Utrecht u spreekt. In die flat wonen mensen met kleine inkomens. Die betalen niet zo veel belasting. Een algemene belastingverlaging helpt hen niet van al hun noden af. Het is ook uw achterban, het zijn mensen die het moeilijk hebben. Zij hebben het natuurlijk moeilijk met uw Marokkaanse jongens, maar zij hebben het ook moeilijk met het betalen van zorg en het zorgen voor voldoende inkomen om bijvoorbeeld nog iets leuks voor hun kinderen en kleinkinderen kopen. Een belastingverlaging is alleen maar leuk voor de allerrijksten.

De heer **Wilders** (PVV): Nee hoor. Wij willen namelijk, los van extra geld voor de zorg waar ook een aantal van die ouderen van zal profiteren, een belastingverlaging voor iedereen. De tarieven van alle schijven zullen moeten dalen. U weet dat een daling van het tarief van alle schijven met 1% ongeveer 2,5 mld. kost. Daar profiteert dus iedereen van. Het is uiteraard een progressief stelsel. Van de algemene lastenverlichting waar wij voor staan om gericht ook wat te doen voor ouderen, of ik het nu heb over ondersteunende begeleiding of extra investeringen in de zorg, zal echter iedereen, dus ook deze ouderen, profiteren.

Die mensen zullen er echter nog het meeste profiteren – dat geldt voor de ouderen bij u in Lombok of bij mij vroeger op Kanaleneiland – als wij dat Marokkaanse tuig van de straat halen. Nu komen er hekken rond hun verzorgingstehuis waardoor de mensen die Nederland groot hebben gemaakt niet meer naar buiten kunnen. Zij moeten worden beschermd tegen de mensen die hen het leven zuur maken. Dat is de bescherming en dat is de kwaliteit van hun leven waar mijn fractie voor staat.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): En dus die belastingverlaging. Uw programma is zojuist wel verdubbeld, van een naar twee onderwerpen. Ik wil graag even doorgaan op die belastingverlaging. U begrijpt mijn punt namelijk niet. Als je een hoog inkomen hebt, betaal je veel belasting. Van een algemene belastingverlaging hebben vooral mensen met een hoog inkomen erg veel profijt. Wij spreken over mensen die in een seniorenflat op Kanaleneiland wonen die nauwelijks de touwtjes aan elkaar kunnen knopen en die nauwelijks genoeg geld hebben voor zorg en ondersteuning. U zegt tegen hen: weet u wat, wij verlagen uw belasting wat. Maar deze mensen betalen nauwelijks belasting. Zij krijgen dus nauwelijks voordeel. De heer Wilders laat hen gewoon in de kou staan.

De heer **Wilders** (PVV): Ik kan slechts herhalen wat wat ik eerder heb gezegd. Wij gaan voor een algemene belastingverlaging. Wij gaan voor het besteden van honderden miljoenen extra in de zorg waaraan mensen rechtstreeks wat hebben. En wij gaan voor de veiligheid. Dat zal ik allemaal niet voor de zevende keer herhalen.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Tot slot wil ik zeggen dat de heer Wilders zegt op te komen voor de mensen in de wijken. Maar met zijn programma doet hij vooral iets voor de mensen in de villa's in Wassenaar. Die hebben nu net de minste problemen.

De heer **Wilders** (PVV): Dat is complete onzin. Alleen al wat betreft de aanpak van de criminaliteit, waarover ik straks meer zal zeggen. Het gaat niet om de honderden miljoenen die het kabinet besteedt om vanuit het maakbaarheidsideaal zogenaamde prachtwijken te maken. Dat spreekt GroenLinks kennelijk erg aan. Wat extra verf op de woningen, een nieuwe sociaal werker erbij. Alle Nederlanders zijn gebaat bij het aanpakken van de criminaliteit. Dat geldt voor alle wijken. Het gaat echt niet alleen om de mensen uit Wassenaar. Het gaat om de gewone burgers die in de wijken wonen en die last hebben van de criminaliteit. Het gaat om mensen die niet meer over straat durven. Deze mensen willen wij helpen door de criminaliteit op te lossen.

De heer **Pechtold** (D66): De heer Wilders droeg zijn bijdrage vandaag op aan zijn buren in Kanaleneiland. Maar in diezelfde bijdrage zegt hij vandaag dat het geld dat woningcorporaties de komende jaren willen investeren in Kanaleneiland, een van de veertig wijken waarvoor zij 2,5 mld. voteren, voor hem niet hoeft. Het geld dat het Rijk naar deze veertig wijken, waaronder Kanaleneiland, wil brengen, hoeft van hem ook niet. Hij zegt dus tegen de bewoners van woningen van 50 tot 60 vierkante meter, vier hoog en zonder lift, dat zij daar vooral lekker moeten blijven zitten omdat hij ervoor zal zorgen dat de Marokkanen weggaan. Dat het dak lekt en het in het portaal allemaal niet meer deugt, dat vindt hij niet erg. De woningcorporaties hoeven er wat hem betreft niet in te investeren, en het Rijk evenmin. Klopt dat?

De heer **Wilders** (PVV): De oplossing zit niet in geld en in maakbaarheidsidealen. Het gaat er niet om de wijk met geld van woningcorporaties een nieuw jasje te geven. De heer Pechtold heeft echt een totaal verkeerd mensbeeld hoe dit soort dingen gaan.

De heer **Pechtold** (D66): Ik heb in ieder geval een mensbeeld.

De heer **Wilders** (PVV): Ik zal u zeggen hoe dit soort dingen gaan. Ik heb zelf tien jaar in deze wijk gewoond. Ik meen dat de heer Pechtold er nog geen dag heeft gewoond. Ik zal u zeggen wat ik heb meegemaakt en wat mensen in dergelijke wijken vandaag de dag nog steeds meemaken. Het barst van de werklozen. Ongeveer vier van de vijf mensen die er wonen, hebben geen baan. De criminaliteit bedraagt meer dan 50%. Vaak zijn 80% van de mensen die crimineel zijn, recidivisten. Mensen hebben geen uitkering. Zij zijn crimineel. Deze mensen maken de straat en de wijk onveilig. Als wij dit oplossen, gaat het beter.

Wilders

Als wij het aanpakken op de manier van de heer Pechtold, met geld van de woningcorporaties voor een nieuw verfje, nieuwe parkeerplaatsen, een nieuw speelplaatsje en een nieuwe buurtwerker, lossen wij de problemen van de criminaliteit en de uitkerings-afhankelijkheid niet op. Dan hebben wij wijken die er weliswaar mooi uitzien, maar waarin nog precies hetzelfde gebeurt als vandaag. Geen cent van het geld van de woningcorporaties lost de criminaliteit en de uitkeringsonafhankelijkheid op. Wij moeten ervoor zorgen dat de mensen veilig en prettig in hun wijk kunnen wonen.

De heer **Pechtold** (D66): De heer Wilders geeft zijn oud-buren in Kanaleneiland en de mensen in de 29 andere wijken vandaag een heel helder signaal. Ik ben het met hem eens dat er geen criminaliteit moet heersen. Maar hij laat achterhaalde woningen en wijken zonder brede scholen in stand. Hij laat de aanpak van het groen achterwege. Hij haalt in een enkele rücksichtslose beweging al het geld weg dat de corporaties en het Rijk in deze wijken willen stoppen. Dat is een duidelijk signaal. Straks kennen deze mensen in hun wijk geen criminaliteit, maar wonen zij beroerd. Dankzij de heer Wilders.

De heer **Wilders** (PVV): Inderdaad. Geen aanpak van het groen, maar aanpak van het tuig. Daar staan wij voor.

De **voorzitter**: De heer Wilders vervolgt zijn betoog.

De heer **Wilders** (PVV): Voorzitter. Ooit was de minister van Financiën, Wouter Bos, de dynamische Shelljongen die de Nederlandse Tony Blair ging worden. Toen klonk echter het: ''Pas op, daar komen de Jantjes.'' Jan Marijnissen en Jan Pronk vergallen nu zijn leven. Tijdens een eerder debat zei ik vanaf deze plaats: ''Er loopt een lange weg van Willem Drees naar Wouter Bos. Die weg loopt stijl naar beneden''. Vandaag kunnen wij opnieuw vaststellen dat de afdaling in rap tempo voortschrijdt. Zo ziet mijn fractie het althans. Er wordt te veel geld uitgegeven. Dat wordt betaald uit lastenverzwaringen. Er wordt stevig genivelleerd. Dit is het meest linkse kabinet in jaren. Misschien is het nog wel het ergste om te moeten vaststellen dat de CDA-fractie hiervoor volledige verantwoordelijkheid wil dragen. Dit kabinet is solidair met iedereen, behalve met de mensen die het linkse feestje moeten betalen: de hardwerkende belasting-betaler, de gewone man, de gezinnen van Nederland.

Dit kabinet wordt niet geleid door de minister-president maar het wordt geleid door de angst voor de SP. Dit is niet het tweede kabinet Den Uyl, dit is eigenlijk het eerste kabinet-Marijnissen. Mijnheer Marijnissen, gefeliciteerd!

Het referendum over het Europese hervormings-verdrag moet er komen. Of de Raad van State nu van oordeel is dat het constitutionele aspecten bevat of niet, het verdrag betekent hoe dan ook dat wij allerlei bevoegdheden uit handen geven en dat andere landen over belangrijke Nederlandse zaken kunnen gaan beslissen. Laten wij eerlijk zijn, macht die wij aan Brussel geven, krijgen wij nooit meer terug. Ik wil dat het kabinet besluit – en anders de Kamer met steun van PvdA – om te komen tot een referendum.

De efficiency in de zorg, in het onderwijs en bij de politie moet en kan veel beter. Er zijn te veel managers, er staan te weinig mensen aan het bed en voor de klas en er lopen te weinig agenten op straat; mensen die het echter werk doen. Mijn partij vraagt het kabinet dan ook, krachtiger te snijden in de bureaucratie bij de zorg, het onderwijs en de politie en de daaraan verbonden winst ten goede te laten komen aan de mensen die in die sectoren werken. Ik hoor hierop graag de reactie van het kabinet.

Terwijl in Frankrijk de nieuwe regering onmiddellijk minimumstraffen voor recidivisten invoert, weigert onze minister van Justitie om ook maar na te denken over het invoeren van minimumstraffen, terwijl uit recent onderzoek blijkt dat de criminaliteit met maar liefst 30% vermindert als wij slechts 5% van de echte harde kern zouden opsluiten. Pak die kans, zou ik zeggen! Ook hier graag een reactie van het kabinet.

Behalve strenger straffen is het ook van belang dat eindelijk gezorgd wordt dat criminelen hun straf ook echt als straf ervaren. Daarom moet alle luxe zoals televisie-toestellen en dvd's, uit de cellen gehaald worden. Wanneer wordt trouwens de al op 23 januari 2007 door deze Kamer aangenomen motie-De Roon uitgevoerd, die uitspreekt dat de kosten van de gevangenis op de crimineel moeten worden verhaald? Waar blijft de reactie van dit kabinet?

Strenger straffen is heel belangrijk. Ik stel voor, criminelen ook niet meer op vakantie te sturen maar hen met naam, foto en het gepleegde misdrijf op internet te zetten. Waarom doet het kabinet dat niet? Geef misdaad een gezicht; zorg ervoor dat de criminelen niet langer anoniem zijn.

De hardwerkende burger die al in zijn portemonnee wordt gepakt onder andere door meer belastingen, wil meer blauw op straat. Ik vraag het kabinet dan ook, of het wil nadenken over een idee van mijn fractie. Dat betreft de introductie van een ''buurtsheriff'',een door de buurt gekozen burger die 10% van de politiecapaciteit in zijn wijk mag bepalen, zodat via die gekozen burger de buurt voor 10% kan meebeslissen over hoe de politie in zijn wijk wordt ingezet. Dat kan zowel per wijk als per buurt verschillen. Veel mensen hebben nu het idee dat de politie-inzet niet aansluit bij hun wensen. Wat zou het mooi zijn als de burgers in Nederland via zo'n ''buurt-sheriff'' invloed in de wijken zouden kunnen krijgen.

Het kabinet doet ook niets aan de oververtegenwoordiging van allochtonen in de misdaad, met helaas – ik verzin het niet, het zijn de feiten – een koppositie voor Marokkanen en Antillianen. De tweede generatie volwassen Marokkanen is zelfs 34 keer vaker verdachte van diefstal met geweld dan autochtonen! De groei van de criminaliteit is volgens een recent rapport van het WODC het grootst onder de Marokkanen. Van de Marokkaanse verdachten komt maar liefst 82% herhaal-delijk met de politie in contact; het allerhoogste percentage en dat kan niet langer zo! Mensen in Nederland worden daar knettergek van. Ik neem aan dat ik het wel zo mag zeggen, mevrouw de voorzitter. Ik zou dan ook willen dat wij afspraken maken met landen als Marokko en Turkije en kijken of het mogelijk is dat mensen afkomstig uit die landen hun straf daar uitzitten en niet in een Nederlandse gevangenis in een hotel-kamer à € 190 per nacht. En: laten wij datgene doen wat ik al in een interruptiedebat zei, namelijk de straat-terroristen hun Nederlandse paspoort afpakken en Nederland uitzetten. Dat is de manier om echt tot prachtwijken te komen.

Dan de kwestie van de dubbele nationaliteit. Wij hadden daarover eerder dit jaar al een heel leuk debat. Ik wil nu een nieuw, fris voorstel doen voor de nieuwe gevallen: vanaf morgen kan niemand de Nederlandse nationaliteit krijgen zolang hij de nationaliteit van een ander land heeft. Of je afstand kunt doen van die andere nationaliteit is niet ons probleem. Je bent of alleen Nederlander of je bent dat niet. Voordeel van dat plan zou ook zijn dat mensen die onder deze nieuwe regeling vallen geen Kamerlid meer kunnen worden als zij de andere nationaliteit niet opgeven. Het probleem van de dubbele loyaliteit behoort dan tot het verleden. Graag krijg ik op dit nieuwe voorstel een reactie van de minister-president.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Net als GroenLinks bent u buitengewoon kritisch wat het regime in Iran betreft. Dat regime onderdrukt mensen en schendt alle mensenrechten. Mensen ontvluchten dat regime, maar zij kunnen geen afstand doen van de Iranese nationaliteit. Moeten zij in ons land geweigerd worden?

De heer **Wilders** (PVV): Mijn voorstel gaat niet over de vraag of iemand in dit land geweigerd moet worden, maar over de vraag wanneer iemand Nederlander kan worden, wanneer hij naturalisatie kan aanvragen. U hebt het over iets heel anders. U hebt het over de vraag wanneer je als eventuele asielzoeker en vluchteling in aanmerking komt om naar Nederland te komen. De toelating hier is niet meteen gekoppeld aan het wel of niet verkrijgen van de Nederlandse nationaliteit. Mijn voorstel is dat als je in Nederland bent en Nederlander wilt worden je dat alleen kunt worden als je de nationaliteit van het land waar je vandaan komt opgeeft. Dat kan of dat kan niet, maar het opgeven van de oorspronkelijke nationaliteit is de voorwaarde om Nederlander te kunnen worden: geen dubbele nationaliteiten meer voor mensen die Nederlander willen worden.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dat begrijp ik, maar dat betekent dat mensen die Iran ontvlucht zijn wat u betreft geen Nederlander kunnen worden. Alle anderen wel, maar als je komt uit een land dat zijn burgers onderdrukt, zoals het regime in Iran, dan heb je pech, dan mag je geen Nederlander worden. Ik hoop dat het anders is, maar ik heb niet echt de indruk dat het regime daar op zeer korte termijn wordt opgeruimd.

De heer **Wilders** (PVV): Nogmaals, u haalt twee zaken door elkaar. Of mensen hier wel of niet mogen komen...

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik vroeg: mogen ze nog Nederlander worden.

De heer **Wilders** (PVV): Ze mogen op termijn Nederlander worden, maar of het nu gaat om een Belg of een Iranees, of iemand nu komt uit Timboektoe of Australië: als je de nationaliteit houdt van het land waar je vandaan komt, word je geen Nederlander. Je bent Nederlander of je bent dat niet, zo simpel is het voorstel.

Dit vormt meteen een mooi bruggetje naar het laatste onderdeel van mijn betoog. Misschien is dat wel het belangrijkste, omdat het kabinet er geen woord aan wijdt: immigratie en islam. Dit is het kabinet van de dubbele nationaliteiten, het kabinet van de boerka, van het generaal pardon dat ook geldt voor veel leugenaars en criminelen en dit is het kabinet van extra geld voor inburgeringscursussen voor heel veel analfabete kanslozen. Nergens is de onbeschrijfelijke onnozelheid van het kabinet beter zichtbaar dan op dit beleidsterrein. Niets doet het kabinet om de massa-immigratie en de islamisering te stoppen. De meerderheid ziet de islam als een bedreiging, en terecht, maar dit kabinet gelooft nog steeds in de sprookjes van Duizend-en-één-nacht. Vorige week werd bekend dat Brussel nota bene nog eens 20 miljoen allochtonen tot de Europese Unie wil toelaten. Een kind kan begrijpen dat ons dat allemaal bakken met geld kost en een molensteen voor de economie is. De meerderheid van de niet-westerse allochtonen in Nederland tussen de 15 en 65 jaar, maar liefst 54%, heeft geen baan. Dat moet veranderen. Daarom doe ik een ander nieuw voorstel: ben je geen Nederlander en ben je werkloos, dan moet je je biezen pakken. Werken of vertrekken! Het is één van die twee: werken of vertrekken. Graag krijg ik van het kabinet een reactie op dit voorstel.

Nederland zou het Monaco aan de Maas kunnen zijn, maar wij zijn, met dank aan dit kabinet, eerder het Rabat aan de Rijn. Inmiddels moet minister Vogelaar vaststellen dat de problemen met de immigratie nergens zo groot zijn als in Amsterdam. Juist daar! Juist waar de Partij van de Arbeid als tienduizend jaar aan de macht is, juist waar de ongekozen burgemeester Cohen liters thee drinkt met imams is de situatie het ergst. Hoe meer thee, hoe meer PvdA, hoe groter de ramp in Nederland.

De islam is het grootste probleem in Nederland. Mijn partij wil dat het kabinet een offensief start om Nederland te de-islamiseren. Wij hebben de ambitie om de groei van het aantal moslims in Nederland met honderdduizenden te beperken. Minder erin, en meer eruit. Vandaar ons tienpuntenplan de-islamisering, ons tienpuntenplan honderden minder moslims in Nederland, hoe je het ook noemen wilt. Ik lees de tien punten voor:
1. voer onmiddellijk een totale immigratiestop in voor mensen uit moslimlanden;
2. start een campagne om vrijwillige remigratie van moslims te bevorderen. Niet voor niets hebben wij een Remigratiewet: wat erin is gekomen, kan er ook weer uit;
3. laat voor iedere vreemdeling gelden: werken of wegwezen. Heb je geen baan en ben je werkloos, dan moet je het land uit. Kabinet, dát is pas echt samen leven, samen werken;
4. draai het generaal pardon onmiddellijk terug en zet alle uitgeprocedeerde asielzoekers het land uit;
5. sta geen enkele nieuwe moskee meer toe in Nederland, en sluit alle radicale moskeeën;
6. sluit alle islamitische scholen, die scholen waar apartheid heerst;
7. verbied de boerka en de fascistische Koran;
8. haal al die moslimomroepen meteen uit de lucht. Voor de helderheid: deze keer heb ik het niet over de VARA, de NPS en de NOS, maar over de NMO en de NIO;
9. zorg dat de recidiverende criminelen met een dubbele nationaliteit, zoals de Marokkaanse straatterroristen, hun Nederlandse paspoort kwijtraken na te zijn veroordeeld voor twee geweldsmisdrijven en zet ze het land uit;
10. in Zwitserland is door een grote politieke partij voorgesteld om iedere vreemdeling al na één misdrijf uit te zetten. Als het gaat om minderjarige kinderen, moeten ook de ouders mee het land uit. Een Nederland zonder criminele allochtonen, dát is nu míjn Zwitserlevengevoel!

Met deze tien maatregelen moet het mogelijk zijn, de islamisering van Nederland tegen te gaan.

Nederland schreeuwt om een beleid dat hard is waar hardheid nodig is, en dat sociaal is waar dat nodig is. Maar dit kabinet is vooral sociale voor profiteurs, vreemdelingen en criminelen, en hard tegen de hardwerkende burgers, tegen onze ouderen en tegen mensen die zorg nodig hebben. Tegen dat beleid zeggen heel veel Nederlanders: genoeg is genoeg. Genoeg belastingen, genoeg misdaad genoeg vreemdelingen, genoeg islam. Zij zeggen: te weinig warmte in de zorg, te weinig menselijkheid, te weinig respect voor de mensen die ons land na de oorlog hebben opgebouwd. Ik ben trots om dat geluid te mogen vertolken. Ik beschouw het als een voorrecht om daarvoor mijn nek te mogen uitsteken. Ik zie het als een taak voor mijzelf en mijn fractie, en niet als iets vrijblijvends. Elke generatie wordt geroepen de zaak van de vrijheid te verdedigen. Ik ben niet van plan weg te lopen voor die verantwoordelijkheid, wat de consequenties ook mogen zijn. Ik zal blijven zeggen wat ik vind dat gezegd moet worden. Ik wil opkomen voor Nederland, een land dat mij dierbaar is, een land dat ik bijzonder vind, een land dat onze inzet meer dan waard is. Ik wil een beter, sterker, trotser en vitaler Nederland, omdat ik van dit Nederland houd.

De heer **Marijnissen** (SP): Ik heb met belangstelling geluisterd. U hebt voor uw partij een naam gekozen: de partij voor de vrijheid. Welke vrijheid is er voor iemand die de islam als geloof kent?

De heer **Wilders** (PVV): Wij hebben dat debat veertien dagen geleden gevoerd, aan welk debat u helaas, om goede redenen neem ik aan, niet hebt meegedaan. Als die persoon bereid is om de Koran en wat daarin staat af te zweren en om zich verder te houden aan de Nederlands regels, is hij of zij uiteraard welkom om in Nederland te blijven. Maar dat laat onverlet dat wij vinden dat er te veel islam in Nederland is. Ik doel ook op de regeling waarbij mensen op grond van vrijwilligheid kunnen remigreren. Mensen moeten er dus ook voor kunnen kiezen om Nederland te verlaten. Dus er is heel veel vrijheid, maar er is één grens. Die grens is dat wanneer de mensen willen leven naar de islam zoals verwoord in de koran en zij daarvan geen afstand willen doen, er wat mij betreft geen plaats voor hen is in Nederland.

De heer **Marijnissen** (SP): Tja, als dat dan vrijheid heet, wordt het toch wel een ingewikkeld probleem. Komt er dan een soort bureau waar mensen bij u de koran kunnen komen afzweren. Hoe gaat u dat doen?

De heer **Wilders** (PVV): Het wreekt zich nu een beetje dat u het twee weken geleden hier helemaal liet afweten...

De heer **Marijnissen** (SP): Laat u zich niet afleiden, u kunt gewoon antwoord geven op mijn vraag.

De heer **Wilders** (PVV): Ik heb die vraag namelijk al tien keer beantwoord. De eerste stap zou zijn om de koran te verbieden. Dat boek dat ertoe leidt dat mensen geen vrijheid van godsdienst en geen vrijheid op afvalligheid hebben, dat boek dat legitimeert dat andersdenkenden, andersgelovenden, homofielen of mensen met een andere levensstijl moeten worden vermoord, dát boek zou moeten worden verboden. Dan komt dat niet meer in de hoofden van die mensen, van al die Marokkaanse jongeren die dagelijks in bijvoorbeeld Amsterdam homofielen in elkaar rammen. Dat is stap één.

De heer **Marijnissen** (SP): Nee, stopt u maar; die andere stappen geloof ik allemaal wel. Het is voor mij wel duidelijk. U zegt dus eigenlijk: ik gun mensen die de islam aanhangen niet hun heilige boek. Daarmee ontneemt u ze eigenlijk ook hun geloof. Dat is wat u doet. Het enige wat ik vaststel – u moet daar toch eens dieper en verder over nadenken – is de tegenstelling in de naam in uw partij en de onvrijheid die u anderen gunt die een andere opvatting hebben dan u. Het grote probleem met uw opvattingen en al uw standpunten is, dat u de gehele categorie van mensen die geloven in de islam op een manier wegzet die op geen enkele wijze een bijdrage kan leveren aan een beter Nederland.

De heer **Wilders** (PVV): Absoluut wel.

De heer **Marijnissen** (SP): Absoluut niet. U kunt mensen niet categorisch omwille van hun geloof afwijzen in Nederland. Dat is onmogelijk. In het verleden hebben wij het wel meer meegemaakt dat mensen categorisch werden afgewezen. Dat leidt tot rampen, mijnheer Wilders. Wilt u dat goed onthouden?

(geroffel op de bankjes.)

De heer **Wilders** (PVV): Na deze vorm van applaus voor de heer Marijnissen, mevrouw de voorzitter, zou ik willen zeggen dat het absoluut leidt tot een beter Nederland. Een Nederland zonder die fascistische koran, een Nederland zonder een boek dat oproept tot haat en moord. Ik heb hier twee weken geleden ook gepleit voor een andere koran, een kleinere koran, die weliswaar zo dik zou worden als de Donald Duck, maar wel een koran waarin alle haatdragende en tot moord oproepende passages en soera's zouden zijn geschrapt. Voor zo'n koran zou ik morgen tekenen. Als zo'n koran door mensen in Nederland ter hand zou worden genomen, waarmee zij als signaal afgeven dat zij niet geloven dat homoseksuelen moeten worden vermoord of veranderen, dat christenen en joden apen zijn, dat vrouwen minder goed moeten worden behandeld, dat afvalligen moeten worden vermoord en dat overspeligen moeten worden gestenigd – allemaal dingen die letterlijk in de koran staan, mijnheer Marijnissen – dan zou Nederland zo veel prachtiger worden. U zou het eens moeten proberen, mijnheer Marijnissen.

De heer **Marijnissen** (SP): Het grote probleem is dat u categorisch alle mensen die de islam aanhangen en daarin geloven, wegzet. Dat is wat ik u kwalijk neem. Dat vind ik gevaarlijk. Iets anders is dat ik vooraan sta om homo's te beschermen als ze in elkaar getimmerd worden, door wie dan ook. U moet goed in uw oren knopen dat ook ik tegen vrouwenhandel en verminking ben. Wat betreft al die zaken waarvan u zegt ertegen te zijn, geldt dat niemand in de Kamer daar voor is, maar waar steeds meer mensen bezwaar tegen maken, is dat u een miljoen mensen in Nederland wegzet als achterlijk, dom en eigenlijk niet horend in Nederland. En daarmee gaat u in de fout, mijnheer Wilders.

Wilders

De heer **Wilders** (PVV): Als u echt meent wat u zegt – en ik geloof dat – als u er echt tegen bent dat homofielen in elkaar worden geslagen, dat vrouwen worden vernederd, dat afvalligen worden vermoord en dat overspeligen worden gestenigd, dan moet u nee zeggen tegen deze koran.

□

De heer **Slob** (ChristenUnie): Mevrouw de voorzitter. Begin deze maand kregen wij het boekje ''Zicht op eenzaamheid'' van de Nationale Vereniging De Zonnebloem. Wij kennen De Zonnebloem als een van de grootste vrijwilligersorganisaties van Nederland, die zoals bekend zich inzet voor mensen met een lichamelijke beperking door ziekte, leeftijd of handicap. Dit boekje, dat breed is verspreid, bevat de uitkomsten van een uitgebreid wetenschappelijk onderzoek naar eenzaamheid. Wat blijkt? Circa drieënhalf miljoen Nederlanders voelen zich eenzaam en een derde van hen is zelfs heel eenzaam. Zulke cijfers en de informatie die daarachter zit, maken indruk op mij. Meer dan drie miljoen landgenoten missen betekenisvolle relaties. Zij leiden onder de teleurstelling en het verdriet die daaruit voortvloeien. Dit is een leed dat dwars door alle lagen van de bevolking zijn sporen trekt.

Ik moest aan dit onderzoek denken toen ik mij voorbereidde op deze algemene beschouwingen, maar niet met de illusie dat de politiek dit grote maatschappelijke probleem wel even kan oplossen. Dat overstijgt voor het overgrote deel de mogelijkheden en de competenties van de politiek. Daarom ben ik juist zo blij met organisaties als De Zonnebloem en al hun vrijwilligers. Wat moeten wij in dit land zonder burgers die zo bij hun medemens betrokken zijn? Die burgers mogen echter wel wat van ons verwachten.

Dit kabinet heeft met zijn motto ''samen werken, samen leven'' aangekondigd te willen werken aan een samenleving waarin mensen oog voor elkaar hebben, een samenleving waarin recht wordt gedaan aan mogelijkheden en talenten van iedere landgenoot. Dit kabinet wil werken aan een samenleving waarin mensen zich duurzaam met elkaar verbonden weten en dit kabinet heeft zich voorgenomen om mensen daarvoor het benodigde vertrouwen in elkaar en in de toekomst te geven, door in mensen te investeren en door mensen als bondgenoot tegemoet te treden vanuit het besef dat wij samen sterker staan. Dit is een prachtige boodschap geweest aan alle burgers van dit land, inclusief de drie miljoen die ik zojuist heb genoemd. Zo'n boodschap mag niet verdampen.

Het kabinet heeft in de afgelopen maanden een aanloop genomen om aan het werk te gaan. Dat is prima. Enige beleidsuitwerkingen zijn inmiddels de Tweede Kamer gepasseerd. Dat is ook prima, maar er moet nog veel worden opgepakt. Het beleidsprogramma van voor de zomer heeft al een beetje laten zien hoe het kabinet dit wil doen. Ik heb namens de ChristenUnie in het debat daarover bemoedigende, kritische en aansporende dingen gezegd.

In de nu voorliggende begroting krijgen wij nog meer zicht op de koers van het kabinet. Ik vraag dit kabinet – ik spreek daar met name de minister-president als primus inter pares op aan – om zijn voornemens niet alleen voortvarend uit te werken, maar ook om de dragende visie niet uit het oog te verliezen waarmee deze coalitie begon. Dat vraagt leiderschap van de minister-president en dat vergt ook het nodige van de overige bewindspersonen. Zij moeten niet alleen op hun eigen terrein doen wat is afgesproken – en daarbij de hoge kwaliteit leveren die mag worden verwacht – maar zij dienen ook ieder met overtuiging te werken vanuit de dragende visie van dit kabinet. Dat vergt bijvoorbeeld ook enige discipline bij het agenderen van onderwerpen voor het maatschappelijk debat. Dit kabinet moet niet polariserend werken, maar pacificerend en vredestichtend. Het moet de samenhang en de harmonie in de samenleving bevorderen. Het moet bouwen aan recht en gerechtigheid, juist in deze tijd. Dit vraagt om wijsheid en tact van allen die bestuurlijke en politieke verantwoordelijkheid dragen in het kabinet, maar ook in de Kamer. Laten wij ons richten op de zaken die er echt toe doen.

Voor de ChristenUnie is het de eerste keer dat wij meedoen aan een regeringscoalitie. Dat is even wennen, maar er zijn slechtere zaken om aan te wennen. Wij herkennen veel van ons gedachtegoed in de kabinetsplannen. Ik heb daar in de debatten, zowel over de regeringsverklaring als over het beleidsprogramma, al aandacht aan besteed. Het blijft echter een coalitieakkoord en geen enkele partij, ook de ChristenUnie niet – dat beseffen wij – vindt haar verkiezingsprogramma daar onverkort in terug. Wij zien echter wel een duidelijke trendbreuk met vorige kabinetten. Hoe ontstelder de VVD roept dat dit een vreselijk kabinet is, hoe meer wij worden versterkt in onze overtuiging dat de koers echt is verlegd, de goede kant op wat ons betreft.

De ChristenUnie wil bouwen aan een beleid dat op de toekomst berekend is. Je kunt dit ook versimpelen tot ''houdbaar''. Die term klinkt ons wat te conserverend en conservatief in de oren en het woord ''houdbaarheid'' wordt tegenwoordig vooral in financiële zin gebruikt. Dat is naar ons oordeel toch wat te smal. Wij willen dat wij op alle beleidsterreinen op de toekomst berekend zijn.

De fractie van de ChristenUnie hecht eraan dat de lastenverzwaringen en -verlichtingen elkaar in de totale regeerperiode in evenwicht houden. In het coalitieakkoord staat dat de verwachting is dat de balans volgend jaar, juist aan het begin van de regeerperiode, nog doorslaat naar verzwaring van de lasten. Naar ons idee is dat een verantwoorde keuze, gezien de huidige economische conjunctuur. Bovendien zijn de voorgestelde maatregelen niet alleen bedoeld om geld op te leveren maar ook om de samenleving te sturen: hogere lasten voor de veelrijder, de vervuiler en de leaserijder, alsmede voor de drinker, de roker en de gokker. Wij vinden dat niet zo erg, zeker niet als het mogelijk is om daarmee geld vrij te maken voor een kindgebonden budget voor extra ondersteuning van gezinnen met hardwerkende mensen en een smalle beurs. Wij zijn voorstander voor het financieren van de schoolboeken, het mogelijk maken van maatschappelijke stages en het doen van forse extra investeringen in de zorg en het onderwijs. Daarmee heb ik slechts een paar doelen genoemd waarop dit kabinet afkoerst.

De heer **Rutte** (VVD): Hoopt de heer Slob dat al die maatregelen ook zullen leiden tot minder roken, minder drinken en minder rijden?

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik meen dat ik zojuist heel duidelijk ben geweest: wij hopen dat dit soort maatregelen effect zal hebben in de samenleving. Ik vermoed dat

de heer Rutte zal zeggen dat er dan een probleem ontstaat omdat er een bedrag is ingeboekt. Als dat probleem zich inderdaad voordoet, zullen wij dat bezien. Dat laat echter onverlet dat dit kabinet de mogelijkheden die het heeft om op te treden en te sturen goed benut. Het maakt bovendien keuzes op terreinen waarover de overheid wel degelijk iets te zeggen heeft. Ik weet dat de heer Rutte dan vanuit zijn politieke visie op de bank zal gaan zitten met de armen over elkaar. Dan zal hij de boel de boel laten. Wij maken wat dat betreft andere keuzes.

De heer **Rutte** (VVD): De heer Slob geeft dus toe dat hij hoopt dat mensen minder zullen roken, drinken en rijden. Vervolgens kondigt hij aan dat er, mocht dat gebeuren, nadere lastenverzwaringen zullen volgen. Ik vermoed dat de heer Slob die hoop niet echt heeft, want dat zou een groot probleem voor de begroting betekenen.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Laat mij over mijn eigen hoop gaan. Ik sta voor de woorden die ik zojuist over de maatregelen heb gesproken. Ik hoop dat de heer Rutte in dat opzicht in het vervolg ook wat meer leiderschap toont. Daarmee bedoel ik dat hij keuzes maakt die voor de samenleving goed kunnen uitwerken op het moment dat maatregelen genomen kunnen worden. De heer Rutte heeft een behoorlijke lijst met maatregelen genoemd en bezwaar gemaakt tegen het feit dat op het gokken niet meer de btw maar een andere, wat hogere belasting van toepassing zal zijn. De Kamer weet hoe groot de problematiek van de gokverslaving in Nederland is. Het zou dus goed zijn als drempels konden worden opgeworpen om te voorkomen dat mensen aan gokken verslaafd raken. Men mag van de politiek verwachten dat zij ook daarop een visie heeft en dat zij maatregelen neemt die bij die visie horen. De zojuist door mij genoemde maatregel is er daar één van.

De heer **Rutte** (VVD): De heer Slob bevestigt mijn vrees dat dit soort maatregelen ook zal leiden tot minder gebruik. In het verleden hebben wij echter gezien dat verhoging van accijns op benzine niet bewerkstelligt dat minder mensen gaan rijden: het is gewoon een melkkoe. De heer Slob beschouwt de maatregelen echter niet alleen als melkkoe, maar hij hoopt echt dat die leiden tot ander gedrag. Zojuist heeft hij gezegd dat hij in dat geval bereid is om de lasten voor de burgers in Nederland verder te verzwaren, terwijl zij nu al zuchten bij het idee aan de achttien voorgestelde lastenverzwaringen. Ik vind dat een interessante conclusie en dank hem voor de toelichting.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik ga over mijn eigen conclusies. Dat geldt uiteraard ook voor de heer Rutte. Ik heb gezegd dat wij achter de huidige maatregelen staan en dat wij de ratio daarachter goed vinden. Uiteraard zullen wij de komende jaren moeten afwachten hoe een en ander zich ontwikkelt. Het is goed dat ieder jaar de algemene politieke beschouwingen en de algemene financiële beschouwingen worden gehouden. Dan kunnen wij immers ook gezamenlijk nagaan wat de staat van ons land in financieel opzicht is.

De overheidsfinanciën moeten op de toekomst berekend zijn. De afspraken daarover zijn in het coalitieakkoord verwoord. De CPB-berekeningen vertonen nu een groter ''houdbaarheidsgat'' dan bij opstelling van het akkoord werd verwacht. Wij kunnen ons dan ook voorstellen dat het kabinet een nadere poging doet om dat gat te dichten. Wij vragen ons echter wel af hoe het kan dat in een dermate korte tijd de profetieën van het CPB zodanig veranderen. Hoe hard zijn die berekeningen over houdbaarheid? Staan er over een halfjaar weer andere cijfers op de verpakking van het CPB? Het kabinet wil de afbouw van de overdraagbaarheid van de algemene heffingskorting versnellen. Misschien helpt dat om de houdbaarheid te verbeteren. Voordat wij daarmee instemmen, willen wij dat voorstel echter graag in samenhang bezien met andere voorstellen daarover. Dat beeld hebben wij nog niet compleet. Ik reken erop dat wij die informatie zo snel mogelijk krijgen. Wij moeten daarover kunnen spreken.

Voor de ChristenUnie gaat het ook bij het buitenlands beleid over duurzaamheid en over berekend zijn op de toekomst. In de wereld van na 2001 is het vredesdividend van de val van de Muur in 1989 verteerd. Wij willen onze krijgsmacht inzetten om wereldwijd veiligheid, vrede en recht te verdedigen. Dat is een hooggestemd ideaal. Wij zijn blij met het extra geld dat voor defensie wordt uitgetrokken in deze kabinetsperiode. Dit kabinet is het eerste in jaren dat meer geld uittrekt voor defensie. Naast de voorgenomen investeringen in personeel is het ook goed om naar het materieel te kijken, zeker ook vanwege de versnelde afschrijving. Ik dring erop aan daarvoor extra geld beschikbaar te stellen, mede in het licht van de geleidelijke relatieve daling van het defensiebudget in verhouding tot het bbp. Dat gaat op langere termijn immers knellen. Mijn fractie waardeert het bijzonder dat de minister van Defensie dit probleem onderkent. Met de aangekondigde verkenning naar het niveau van de defensiebestedingen heeft hij dit punt op de politieke agenda gezet. Wij zullen daar ongetwijfeld verder over spreken.

De ChristenUnie wil, om op de toekomst berekend te zijn, in het ontwikkelingsbeleid bijzondere aandacht besteden aan kinderen. Zorg voor de toekomst begint met zorg voor kinderen, speciaal voor die kinderen die direct en indirect slachtoffer zijn van de ziekte hiv/aids. Er zijn schattingen dat 12 tot 15 miljoen kinderen een of meer ouders verloren hebben aan hiv/aids. Deze schokkende aantallen laten het verwoestende effect zien op de samenleving waarin deze kinderen opgroeien. De Afrikaanse landen stellen dat het behalen van de Millenniumdoelen, waaraan ook de regering voorrang wil geven, niet mogelijk is als de zorg voor de zwakke groepen in de samenleving niet bevorderd wordt. Een manier om deze kinderen te helpen is een speciale aidswezenuitkering als onderdeel van een breder ''social protection program''. Ik vraag het kabinet dit te steunen.

Niet alleen deze groep kinderen verdient aandacht. Een veel groter aantal kinderen kan wereldwijd geen onderwijs volgen, terwijl onderwijs de basis vormt voor de ontwikkeling van kinderen en indirect voor het land waarin zij leven. Hoe geeft het kabinet invulling aan de ILO-bepalingen om kinderarbeid en excessen zoals kindslavernij uit te bannen? De ChristenUnie bereidt een initiatief voor dat eind deze maand naar buiten komt. Wij willen samen met CNV, FNV, Hivos, LIW, Fairfood en Stop the Traffic een integrale aanpak van kinderarbeid van de grond te krijgen. Het gaat om onderwijsprogramma's en steun aan vakbonden in ontwikkelingslanden en om druk op producenten en consumenten. Wij trekken daarbij lessen uit het verleden, omdat gebleken

is dat een vrijwillige aanpak zelden tot bevredigende voortgang leidt.

Hier ligt ook een taak voor de overheid. In het jaar 2010 moet de overheid 100% duurzaam inkopen. Wordt hierbij ook gedacht aan sociale duurzaamheid? Wat ons betreft koopt de overheid evenmin producten waarbij kinderarbeid te pas is gekomen.

Ook de tweede pijler van het regeringsbeleid benaderen wij met de vraag of die op de toekomst is berekend. Zonder een voortvarende, vernieuwende en ondernemende economie zijn de overheidsfinanciën niet tegen de tijd opgewassen. In het coalitieakkoord is daarvoor geld uitgetrokken, maar de begroting voor volgend jaar is nogal karig. Innovatie betekent voor Nederland vooral onze sterke punten versterken. Dan kun je niet om het thema water heen. Met de publicatie van de Watervisie heeft het kabinet een ambitieuze agenda neergezet, waarin ook innovatie en het exporteren van onze waterkennis een belangrijke plaats heeft gekregen. De beloofde aanpak van de Afsluitdijk biedt naast de dijkversterking perspectief voor de opwekking van duurzame energie. Ook elders in het IJsselmeergebied zijn innovatieve combinaties van windenergie en energie uit water mogelijk. Nederland zou op dat gebied opnieuw een koploper kunnen worden, zoals het dat al is op het gebied van baggeren. Kan het kabinet toezeggen dat energie uit wind en water ook bij de planvorming van het IJsselmeer wordt meegenomen?

Het kabinet zet in op het versterken van de Randstad. De Nota Ruimte zet in op enkele projecten in andere regio's, zoals Brainport Eindhoven. Er liggen ook opgaven om de regionale economie van het Noorden, Twente, Limburg en Zeeland op de toekomst berekend te laten zijn. Wat gaat het kabinet doen om de economie in deze regio's te versterken?

In het coalitieakkoord staat de doelstelling van 5% groei voor het spoor. Dat is niet voor niets. Alleen op deze manier kan de mobiliteit in ons land duurzaam en op de toekomst berekend zijn. Het kabinet trekt voor de korte termijn extra miljoenen uit voor het spoor, maar voor de lange termijn is nog veel meer geld nodig. Daar moet bij de behandeling van het MIRT in december meer duidelijkheid over komen. Het regionaal openbaar vervoer kan daarbij niet achterblijven; dat hoort er ook bij. Overal in de Randstad zijn goede initiatieven om te komen tot hoogwaardig streekvervoer; meer coördinatie en samenhang in deze plannen is noodzakelijk. Ik vraag het kabinet om een onderzoek toe te zeggen naar de mogelijkheden van het geleidelijk uitbouwen van de bestaande metro- en overige lightrailnetwerken. Kan daar één project van worden gemaakt?

Bij de behandeling van het beleidsprogramma ben ik duidelijk geweest over de plannen voor de kilometerheffing. Daaruit is op te maken dat mijn fractie wil dat de kilometerheffing voortvarend wordt uitgevoerd. Zij wacht nog op de informatie over de knip die het kabinet daarbij wil maken. Die informatie is toegezegd. Ik lees in Schoon en zuinig dat het ministerie van Verkeer en Waterstaat uitgaat van een planning in fases tot 2020. Dat noem ik niet bepaald snel. Ik ga ervan uit dat het om een typefout gaat. Ik hoor daarop morgen graag een reactie.

De belangrijkste voorwaarde om op de toekomst berekend te zijn, betreft een duurzame leefomgeving, nationaal en tegenwoordig vooral internationaal. Het kabinet heeft op dit gebied een ambitieus programma gepresenteerd: Schoon en zuinig. Als de doelstellingen die daarin staan gehaald worden, dan betekent dat een trendbreuk. Zo wordt eindelijk een begin gemaakt met de vergroening van het belastingstelsel. Niet zomaar iedere burger betaalt, maar de burger in zijn gedaante van consument en vervuiler. Daardoor wordt de burger uitgedaagd en financieel geprikkeld om duurzame keuzes te maken en daardoor worden bedrijven uitgedaagd om uit te blinken in duurzame innovaties en technologieën. Mijn fractie kan dat onmogelijk zien als een bedreiging voor de economie. Het is juist een geweldige uitdaging, een groeimarkt. Het valt mijn fractie wel op dat er zwaar geleund wordt op hoge ambities en doelstellingen van de Europese Unie terwijl het maar de vraag is of het reëel is om veel van Europa te verwachten. Daarom is het belangrijk om voorbereid te zijn op een ander scenario: hoe halen wij onze doelstellingen als een en ander met de Europese Unie niet wordt bereikt? Ik weet dat het lastig is, maar het zou goed zijn als het kabinet zich afrekenbaar maakt op doelstellingen voor het einde van zijn termijn, het jaar 2011.

Hoe is onze landbouw op de toekomst berekend? De ontwikkelingen in de landbouw staan niet stil. Ik maak daar nu twee opmerkingen over.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voordat u aan het onderwerp landbouw begint, stel ik u graag nog een vraag over het voorgaande. Ik ben blij dat u zich wel in mijn kritiek herkent dat te veel milieubeleid naar Europa wordt verschoven waar er geen beleid bestaat en er dus eerst jarenlang vergaderd moet worden. Welke correcties wilt u? Ik heb al eerder gesproken over mijn motie die niet is uitgevoerd. Ik neem aan dat u zich daar niet bij neerlegt.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Het is van belang om die vraag onder ogen te zien op het moment dat wij Schoon en zuinig gaan bespreken; wij hebben dat stuk net pakweg een dag binnen. Kunnen wij de doelstellingen die wij hebben bereiken als wij alleen maar naar de bandbreedte van Europa zoeken? De discussie daarover voer ik graag in de volle breedte als Schoon en zuinig op de agenda staat en de verantwoordelijke minister in de gelegenheid is om daarover met de Kamer van gedachten te wisselen. Mijn fractie vindt dat de ambitie voor Nederland scherp moet zijn. In dat opzicht moet al in deze periode, tot 2011, gewerkt worden aan het inhoud geven aan de afspraken die met dit kabinet zijn gemaakt.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Dat begrijp ik en dat respecteer ik. Ik vind het echter jammer dat u het debat over klimaatverandering en milieuproblematiek verschuift naar een ander moment, temeer omdat het niet alleen de minister van milieu betreft. Het gaat ook over de bouw van kolencentrales, over de portefeuille van Economische Zaken, over het openbaar vervoer en over de investeringen die daarin niet worden gedaan. Dit is het moment waarop herschikking kan plaatsvinden. Daarvoor is geen ander moment.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik gebruik dit moment dan ook heel bewust om de kanttekening van mijn fractie bij Schoon en zuinig in het midden van de Kamer te leggen, zoals dat hoort, ook in de richting van het kabinet. Ik ga er uiteraard van uit dat wij morgen een reactie van het kabinet krijgen. Het vervolg van dat debat zal op een nader moment moeten plaatsvinden, natuurlijk met de

betrokken ministers. Ik geef u gelijk dat daar ook anderen bij betrokken zijn.

Op het punt van landbouw heeft de premier in het debat over de regeringsverklaring gezegd dat het deltaplan voor het Nederlands landschap uitgangspunt kan zijn voor verdere uitwerking. Mijn fractie heeft daarover een motie ingediend die is aangenomen. Wij zien in de LNV-begroting slechts een voorzichtige aanzet in de vorm van pilotprojecten. Er zal echter meer moeten gebeuren om een succes te maken van dit ambitieuze project. Samenwerking tussen overheden, maar ook met de private sector, zal nodig zijn om voldoende geld bij elkaar te krijgen. Is het kabinet bereid, een belangrijke eerste bijdrage voor zo'n fonds te leveren?

Mijn tweede opmerking over LNV betreft de visserij. Wij weten dat de visserijsector het moeilijk heeft. Verdere vangstbeperkingen lijken onvermijdelijk. Dan is, om de sector gezond te houden, een warme sanering even onvermijdelijk. Hierover hebben wij in het coalitieakkoord afspraken gemaakt, die ik niet zo snel kon terugvinden in de begroting. Ik vraag het kabinet om de daad bij het woord te voegen en middelen beschikbaar te stellen. Ik ben ook zelf bereid om met voorstellen te komen als dat nodig is.

Het kabinet wil zoveel mogelijk mensen aan het werk; dat is nodig voor de economie. Eenzijdigheid ligt echter op de loer als het kabinet alleen maar hamert op verhoging van de arbeidsparticipatie, hoe belangrijk dat ook is, laat daarover geen misverstand zijn. De keuze voor het ene betekent vaak een beperking van het andere. Meer mensen naar de arbeidsmarkt betekent bijvoorbeeld dat meer kinderen moeten worden opgevangen en dat meer ouderen moeten worden verzorgd in een tehuis. Als daarvoor geen arbeidskrachten te vinden zijn, ontstaat er een probleem. Deze samenleving snakt naar balans. Hoeveel mensen willen niet zelf, gedeeltelijk of in zijn geheel, voor hun eigen kinderen of ouders zorgen? Hoeveel tijd en gelegenheid hebben wij nodig, om te zien naar mensen die niemand hebben? Hoeveel mensen zouden zelf graag vrijwilliger zijn op school of op de sportclub? Er zit op dat punt – dat is misschien wel logisch – een spanning in het coalitieakkoord en zeker ook in het beleidsprogramma. Om maar iets te noemen: de doelstelling ''vergroting van het aantal vrijwilligers''. Dat zijn mooie woorden, maar wat doet het kabinet daar concreet aan? Erkent het kabinet de spanning tussen betaalde en onbetaalde participatie? Ziet het kabinet de druk die wordt gelegd op gezinnen met opgroeiende kinderen? Wij dagen het kabinet uit, een concrete doelstelling te noemen inzake de vergroting van het aantal vrijwilligers. Zeg daar dan ook bij hoe het vrijwilligerswerk zal worden gefaciliteerd.

Volgens de ChristenUniefractie is de tijd rijp om met innovatieve ideeën te komen die mensen in staat stellen om een balans aan te brengen in hun keuzes tussen arbeid en zorg. Om het kabinet alvast een eindje op weg te helpen, wil ik de zogenaamde schooltijdbanen onder de aandacht brengen. Ouders kunnen tijdens schooltijd werken en thuis zijn als de kinderen vrij zijn. Door schooltijdbanen mogelijk te maken in meer sectoren dan alleen het onderwijs, worden ook die andere sectoren toegankelijk voor vaders en moeders die af en toe om drie uur de kinderen thuis willen opvangen met een kopje thee en een luisterend oor. Concreet: te overwegen valt om voor mensen met kinderen in de leeftijd van vier tot twaalf jaar die een baan hebben van 32 uur of meer, een wettelijk recht te creëren op twee werkdagen die eindigen om drie uur. Dit recht zou dan moeten worden opgenomen in de Wet aanpassing arbeidsduur. Ook kunnen er speciale vacaturebanken worden opgezet voor de schooltijdbanen. Dit is nu een soort regelgeving die volgens ons goed uitpakt voor de arbeidsparticipatie zonder dat de keuze om de schoolkinderen thuis op te vangen onmogelijk wordt.

Gezinsbeleid heeft altijd veel aandacht van onze fractie gekregen. Wat dat betreft, gaan de zaken er ook op vooruit. In 2004 hebben wij op deze plaats nog een internationaal onderzoek geciteerd waaruit bleek dat van de 22 onderzochte welvarende landen alleen Griekenland als het om gezinsbeleid gaat het slechter deed dan ons land. Gelukkig is er inmiddels veel veranderd. Gezinsbeleid staat hoog op de politieke agenda. Zonder valse bescheidenheid mag ik toch wel zeggen dat de ChristenUnie daarin een belangrijk aandeel heeft geleverd. Mijn fractie is blij met de ontwikkeling van de koopkracht van gezinnen in de komende jaren. Daarvoor hoeft dit kabinet zich niet te schamen. De combinatie van de kinderbijslag en het kindgebonden budget betekent voor veel gezinnen een flinke vooruitgang. Prima! Ik heb daarbij nog wel een kanttekening. De meerjarencijfers bevatten, als ik het goed zie, een beperkte bezuiniging op de kinderbijslag: 100 mln. op een budget van meer dan 3 mld. Dat vinden wij niet zo gewenst. Wat ons betreft, is de kinderbijslag inkomensonafhankelijk. Het kindgebonden budget is er om voor wie het nodig heeft een inkomensafhankelijk element aan de ondersteuning van gezinnen toe te voegen. Laten wij het maar zo houden.

Als het om gezinsbeleid gaat, weet de regering hoe belangrijk wij het vinden dat de schoolboeken in het voortgezet onderwijs gratis worden. Al bij het debat over het beleidsprogramma zei ik dat wij dit het liefste al in augustus van het volgend jaar voor alle klassen in het voortgezet onderwijs willen realiseren. Uit de begroting heb ik opgemaakt dat het kabinet toch vasthoudt aan de gefaseerde invoering. Als het kabinet daarbij blijft, kom ik in mijn tweede termijn met een voorstel om toch de volledige invoering van gratis verstrekking van schoolboeken in 2008 te realiseren. Wij hebben er inmiddels al lang genoeg op gewacht.

Ook het jeugdbeleid heeft onze warme aandacht. Wij constateren dat de minister voor Jeugd en Gezin voortvarend van start is gegaan. Er ligt inmiddels aan een prima beleidsprogramma. Het beleid moet echter nog wel gaan werken en dat heeft even tijd nodig, vooral waar het gaat om de effecten van opvoedingsondersteuning, gedragsbeïnvloedende maatregelen, de Centra voor Jeugd en Gezin en allerlei andere preventieve maatregelen die ertoe moeten leiden minder mensen gebruik hoeven te maken van de jeugdzorg. De jeugdzorg moet beter worden georganiseerd en vooral meer op de hulpverlening gericht raken. Dat lukt echter niet opeens. Het invoeren van nieuwe financieringssystematieken, minder bureaucratie en betere zorg kost tijd. Wij willen niet dat de komende tijd werkende weg opnieuw wachtlijsten ontstaan. Is de incidentele toevoeging voor volgend jaar voldoende? Is het niet verstandig om hier wat extra geld bij te doen?

Ik zit wat in mijn maag met de status van de begroting van OCW die wij gisteren kregen. Al voor dat de commissie-Rinnooy Kan met haar eindrapport kwam, liet minister Plasterk doorschemeren dat deze begroting misschien moet worden opengebroken. Hij heeft dat bij

de presentatie van het rapport van de commissie herhaald. Ik weet niet of dit eerder is vertoond, maar het is in elk geval heel bijzonder. Wij weten inmiddels dat de voorstellen van de commissie-Rinnooy Kan meer dan 1 mld. gaan kosten. Los van de vraag of deze plannen zo uitgevoerd moeten worden – daar moeten wij nog een debat over voeren – is dat geen bedrag dat even via wat verschuivingen in de begroting van OCW bij elkaar te krijgen is. Graag horen wij wat het kabinet op dit punt van plan is. Wat ons betreft verdient het rapport van de commissie-Rinnooy Kan een serieuze behandeling. Wij moeten echter niet alleen op de salarissen focussen, maar ook kijken naar de werkdruk.

Ik stel voor om een weeffout in het coalitieakkoord te herstellen. Het is mij gebleken dat het schrappen van de fusieprikkel in het voortgezet onderwijs het tegengestelde effect heeft van wat wij willen. Wij willen spreiding en kleinschaligheid bevorderen, maar door het schrappen van de fusieprikkel blijken grote scholen met kleine nevenvestigingen in de problemen te komen. Dat was niet de bedoeling, dus moeten wij dat niet doen. Indien nodig zal ik morgen de Kamer daarover een voorstel voorleggen.

In het coalitieakkoord zijn afspraken gemaakt over media-educatie. Een deel van de 100 mln. extra voor mediabeleid zou daarvoor worden gebruikt. Afgesproken is dat er in elk geval een media-expertisecentrum zou komen. Uit de begroting en ook uit brieven die zijn gestuurd, heb ik begrepen dat minister Plasterk dat toch niet zo'n goed plan vindt en dat hij met een netwerk wil gaan werken. Graag ontvangen wij enige uitleg. Mijn fractie wil deze afspraak uit het coalitieakkoord graag uitgevoerd zien, liefst in het komende begrotingsjaar.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Het is interessant dat u een bezuiniging op het voortgezet onderwijs van 83 mln. tot 84 mln. ongedaan wilt maken. Kunt u al iets zeggen over dat plan?

De heer **Slob** (ChristenUnie): Het lijkt mij een heel strak plan en heel helder.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Daar hebt u gelijk in, maar waar haalt u het geld hiervoor vandaan?

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik wacht de reactie van het kabinet af op wat ik net heb voorgesteld. Ik heb gewezen op de filosofie die achter deze bezuiniging zat, namelijk het tegengaan van het ontstaan van grotere scholengemeenschappen. De maatregel blijkt nu een tegengesteld effect te hebben. Ik ben benieuwd wat het kabinet daar zelf van vindt. Dit debat duurt twee dagen, dus wij zullen daar in de loop van de tweede dag verder over spreken en ik zal, als dat nodig is, boter bij de vis geven.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Achter de bepaling in het regeerakkoord zat de gedachte dat een ontwikkeling richting een kleinere schaal in het onderwijs wenselijk is. Ik erken dat er aan deze maatregel negatieve consequenties zijn verbonden. Die moeten opgeheven worden. De doelstelling moet echter wel blijven. Hoe gaan wij dat realiseren?

De heer **Slob** (ChristenUnie): De beoogde doelstelling wordt niet bereikt met het als bezuiniging ingeboekte bedrag. Daarom is het volgens mij beter om die maatregel van tafel te halen. Uiteraard moeten wij verder spreken over het realiseren van het doel. Het kabinet heeft al een aantal maatregelen aan de Kamer voorgelegd, net als het vorige kabinet, dat ertoe moet leiden dat er geen heel grote scholengemeenschappen ontstaan. Een daarvan is dat beoogde fusies aan de verantwoordelijke bewindspersoon moeten worden voorgelegd.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Als dat waar is – en ik herken dat – had die bepaling zo niet in het regeerakkoord gehoeven. Die staat er echter wel, naar recht en reden. Wij moeten dus even doorzetten.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik heb al aangegeven dat het naar onze opvatting een weeffout is. Daar moet je met elkaar wat aan doen, als je dat constateert.

Mevrouw de voorzitter. Ik had nog heel veel over de zorg willen zeggen, maar mijn spreektijd is al op, zo constateer ik. Laat ik er wel over opmerken, dat de discussie over de AWBZ heel indringend zal worden. Collega's hebben er ook al over gesproken. Ook mijn fractie zal daar niet voor weglopen. Wij kunnen namelijk met elkaar constateren met het oog op de periode van 2007 tot 2011, dat de uitgaven enorm aan het stijgen zijn. Wij zullen daar dus in alle redelijkheid naar moeten kijken. Een ding moet hierbij natuurlijk voorop staan: de groepen die het echt nodig hebben, moeten daadwerkelijk gebruik van de AWBZ kunnen maken. Als ik het kabinet goed begrepen heb, is dat ook de inzet van het kabinet. Wij zullen daar morgen ongetwijfeld op reageren.

Ik wil tot slot nog over twee punten opmerkingen maken. Wij lazen in het regeerakkoord dat het kabinet plannen had om iets te doen aan de omvang van het lokale bestuur. Daarbij werd ook een bedrag genoemd. Als ik naar het coalitieakkoord kijk, staat daarin volgens mij een heel duidelijke afspraak over de wijze waarop wij verder gaan met de gemeenteraden. Ook wij vragen het kabinet om zich aan die afspraak te houden. Als het gaat om het bedrag dat daarvoor genoemd wordt, zijn wij bereid om maximaal mee te denken over de vraag hoe dat bedrag uiteindelijk gerealiseerd kan worden. Daarvoor hebben wij gelukkig nog een paar jaar de tijd. Als ik mij niet vergis, staat het voor 2011 in de boeken. Wij kunnen hierover dus nog nadenken.

De **voorzitter**: U moet nu echt afronden.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Ik wil toch nog een enkele opmerking maken over het volgende punt. Ik wil hierop namelijk graag een reactie van het kabinet hebben. Wij gaan flink snoeien, ook in de rijksdienst. Dat is goed en daar staan wij dan ook achter. Wij moeten er echter voor oppassen dat wij geen dingen snoeien die wij toch belangrijk vinden. Zo vinden wij het belangrijk dat onze ''tegenmacht'' overeind blijft. Je moet namelijk soms tegenmacht organiseren. Ik denk dan in het bijzonder aan het College bescherming persoonsgegevens. Die krijgt door de Kamer steeds meer taken opgelegd. Ik denk hierbij aan het Elektronisch Kind Dossier (EKD) en aan de ov-chipkaart. Zo'n instantie moet dan ook niet als waakhond gecoupeerd totdat er een schoothondje overblijft. Wij hebben immers wat tegenkrachten nodig. Wij vragen het kabinet dus om de plannen voor dit

college te herzien. Wij zijn bereid om daarover zelf met voorstellen te komen.

Ik sluit mijn betoog af.

De **voorzitter**: Nee.

De heer **Slob** (ChristenUnie): Het kabinet maakt een mooie start met zijn beleidsprogramma en het heeft een moedige begroting neergelegd. Op onderdelen kan het nog beter. Daartoe willen wij het kabinet graag aanmoedigen. Ik heb dat ook gedaan op basis van een kritische, maar constructieve houding. De ChristenUnie vaart daarbij niet op het wiebelige kompas van de opiniepeilingen, maar werkt op basis van vaste beginselen die iedereen binnen en buiten de partij kan nalezen.

De **voorzitter**: Mijnheer Slob...

De heer **Slob** (ChristenUnie): Wij weten wat wij willen, maar beseffen dat wij bij alles moeten zoeken naar en werken aan een draagvlak. Boven alles beseffen wij – en dat wil ik hier duidelijk uitspreken – dat wij in al ons werk afhankelijk zijn van de zegen van onze God. In de Bijbel lezen wij dat, als de Heer het huis niet bouwt, de bouwlieden tevergeefs zwoegen. Dat besef en Gods onmisbare zegen wens ik van deze plaats het kabinet toe.

De **voorzitter**: Ik heb er moeite mee dat u uw spreektijd in deze mate hebt overschreden. Ik moet bij andere sprekers ook streng zijn, mijnheer Slob.

□

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Voorzitter. Ik zie u, het kabinet, zitten en denken: de dag duurt lang. Gekift van Kamerleden trekt voorbij en het fysieke ongemak wordt telkens een beetje groter: nog een keer verzitten met een stapel papier op schoot, een plaspauze, die steeds langer duurt, afgewisseld met een kopje koffie.

Ondanks al dit ongemak, zo is mijn sterke indruk, bent u zich steeds behaaglijker aan het nestelen in het politieke midden: rechts wordt er aan u getrokken en dat levert nogal voorspelbare uitkomsten op en links wordt er aan u getrokken, wat tot dusver ook niet zo heel veel verrassingen oplevert. U, minister-president, denkt volgens mij vooral: niet bewegen.

Ik begrijp dat er een extra coalitiecompromisje in de maak is. Ik weet niet of het er al is. Ik begin enig idee te krijgen hoe het eruit ziet. Dit betekent ook dat de vrije onderhandelingsruimte voor het parlement ongeveer tot nul is teruggebracht.

Ik heb ook nagedacht. Ik kan mij voegen in het voorspelbare koor van critici. Eerlijk gezegd, heb ik niet de illusie dat u morgenavond het programma van GroenLinks alsnog uitvoert, hoe wijs dat ook van u zou zijn. Vandaar dat ik dacht: ik gooi het over een andere boeg.

Ik wil uitleggen waarom wij van GroenLinks ons politieke programma zo belangrijk vinden. Ik wil proberen u te overtuigen van de noodzaak van onze politieke visie. Misschien dat ik u dan alsnog kan verleiden om een klein eindje met ons mee te bewegen.

Daarvoor wil ik eerst een gedachte-experiment met u uitvoeren. Stel dat je mensen aan het einde van hun leven vraagt waarop zij het meest trots zijn wanneer zij terugkijken. De vraag luidt, wat voor antwoorden je van deze mensen zou krijgen. Ik heb er geen wetenschappelijk onderzoek naar verricht, maar ik veronderstel de meeste antwoorden wel te kunnen raden. Veel mensen zullen zeggen dat de kinderen groot zijn, dat het daarmee erg goed gaat en dat zij daarop nu echt heel erg trots zijn. Anderen zullen zeggen dat zij uit het leven hebben gehaald wat er in zat. Zij zijn er trots op dat zij zich hebben ontwikkeld, avonturen hebben beleefd, dat zij hebben gereisd en gelukkig zijn geweest. Weer anderen zullen zeggen dat zij hun steentje hebben bijgedragen en zich nuttig hebben gemaakt. Misschien zal ook iemand zeggen dat het geen makkelijk leven is geweest, maar dat hij in ieder geval niemand echt kwaad heeft gedaan. Ik ben ervan overtuigd dat maar heel weinig mensen zullen zeggen dat zij toch wel zo stinkend rijk zijn geworden. Nog minder mensen zullen, naar mijn verwachting, zeggen dat zij honderdduizend moslims de grens over hebben gejaagd en daar trots op zijn.

Trots en menselijk geluk gaan uiteindelijk niet over geld en al helemaal niet over het vernederen van anderen. Trots en geluk ontstaan als mensen in vrede met elkaar kunnen leven, niet vernederd worden, als zij zich kunnen ontwikkelen, voor hun gezin kunnen zorgen, vrienden hebben, bij een gemeenschap horen en vrij kunnen zijn.

Overheid en politiek maken mensen niet gelukkig. Politici kunnen gezinnen niet redden, huwelijken niet lijmen, kinderen niet opvoeden. Politici kunnen mensen niet tot iets dwingen of afhouden van de keuzen die zij in hun privéleven maken. Mensen vallen niet van hun geloof door agressieve politici noch gaan zij weer in God geloven omdat politici dat belangrijk vinden. Eerlijk gezegd, vind ik dat maar goed ook.

Een opdringerige overheid, die gemakkelijk kinderen bij hun ouders weghaalt of de opvoeding overneemt, die besluit wat mensen thuis wel of niet kunnen lezen of op televisie kunnen zien, of die opdringerig mee kijkt over de schouder van de abortusarts, maakt mensen onvrij. Dat beïnvloedt hun welzijn negatief. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat dit kabinet soms de grenzen lijkt te verkennen. Mijn fractie zal dit buitengewoon nauwlettend en kritisch volgen.

Dit alles wil niet zeggen dat de politiek machteloos staat. Politiek kan wel helpen. Het geluk van mensen wordt ook bepaald door de omstandigheden waarin zij leven, of zij voldoende inkomen hebben, kansen krijgen, genoeg onderwijs hebben, in een prettige omgeving leven en goede zorg krijgen als zij ziek zijn. De politiek kan de kansen op ons gemeenschappelijke en individuele welzijn verhogen door te investeren in de publieke sfeer en harde grenzen te stellen als mensen en bedrijven elkaar benadelen om als zij de omgeving dreigen te verzieken.

Mensen hebben heel weinig aan een overheid die hen met een geheven vinger vertelt hoe zij moeten leven, al dan niet met een welkomst-cd. Zij hebben heel veel aan een overheid die hen met praktische maatregelen in staat stelt om wat van hun leven te maken. Daarmee levert de overheid een bescheiden bijdrage aan het geluk van mensen. Tegelijkertijd legt het een heel grote politieke verantwoordelijkheid bij de overheid, zeker als de economie goed draait en de welvaart stijgt. De vraag luidt, of wij er alles aan doen.

Ik hoorde de heer Tichelaar van de Partij van de Arbeid gisteren zeggen dat wij bij GroenLinks altijd meer willen als het om het milieu gaat. GroenLinks wil wat nodig is.

Halsema

GroenLinks beschouwt de klimaatverandering als de grootste bedreiging van het welzijn van mensen. De stijging van het water, de aantasting van onze natuurlijke hulpbronnen en het verdwijnen van natuur tasten onze economische stabiliteit aan en daarmee onze maatschappelijke vrede. Elders zien wij al hoe klimaatverandering leidt tot honger en armoede, tot grote spanningen en op termijn tot geweld.

In het rapport-Stern, waarnaar ook het kabinet verwijst, zijn de maatschappelijke en economische kosten berekend als wij niets doen tegen klimaatverandering. Zeg voor het gemak dus maar de Ruttevariant of de Verdonkvariant. Wereldwijd kunnen deze kosten oplopen van 5% tot 20% van het nationaal inkomen. Wij hebben de moeite genomen om dit om te rekenen naar de kosten voor Nederland. Het kan betekenen dat elke persoon in Nederland € 1500 tot € 6000 per jaar moet gaan betalen om ons te beschermen tegen een slecht klimaat. Dat is dus de lastenverzwaring die de VVD voor ons in petto heeft, maar waarover nu wijselijk gezwegen wordt. Als wij nu wél ingrijpen, kunnen wij niet alleen de lasten beperken maar kunnen wij ook met technologische en milieu-innovatie de economie duurzaam maken en voor nieuw werk zorgen.

Als de politiek ervoor wil zorgen dat mensen prettig kunnen leven, dat zij het welzijn van hun kinderen en kleinkinderen kunnen beschermen, moet nu hard ingegrepen worden. Wij bedoelen dan geen symboolmaatregelen zoals het afsluiten van heel vrijblijvende convenanten en wij bedoelen al helemaal niet de bouw van kolencentrales die de klimaatverandering onverantwoord versnelt. Laten wij wel wezen, de geplande bouw van vier of vijf kolencentrales heeft net zoveel CO_2-uitstoot als alle auto's in Nederland tezamen. Kom dan nog maar eens om goed milieubeleid.

Wij vinden het zorgwekkend dat dit kabinet alle noodzakelijke maatregelen naar Europa verschuift. Ik heb hierbij zojuist steun ontvangen van de ChristenUnie. De Partij van de Arbeid lijkt te willen wachten op het vergaderritme van de Europese Commissie en niet, zoals eerder door leden van de PvdA wel eens gezegd, een voorhoedepositie innemen in Europa.

De heer **Rutte** (VVD): De VN-organisatie die de Kyotodoelstellingen controleert, heeft een paar weken geleden aangegeven dat kernenergie een absolute voorwaarde is voor het terugbrengen van de broeikasgassen. De VVD is voor kernenergie, veel meer dan voor de kolencentrales die u blijft openen, mevrouw Halsema. Bent u bereid om in Nederland in kernenergie te investeren in plaats van in kolencentrales en dus echt iets aan het milieu te doen en niet alleen lippendienst te bewijzen?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Kernenergie is het enige voorstel dat ik altijd van u hoor, mijnheer Rutte. Ik vind het wel prettig dat wij nu samen tegen de kolencentrales zijn. Dat lijkt mij een echte vooruitgang in dit debat.

De heer **Rutte** (VVD): Gaat u nu eens op de vraag in. Wat is er tegen kernenergie?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Er is veel tégen kernenergie. Wij hebben geen principieel dogmatisch bezwaar, maar er moet een oplossing worden gevonden voor kernenergie en die is er niet. Dat weet u ook. Inderdaad kun je de uitstoot binnen de perken houden, maar je geeft jezelf andere milieuproblemen, zeker op de lange termijn, die misschien niet te overzien zijn. Het is geen duurzame oplossing, het is een tijdelijke oplossing, het is wegduiken voor het werkelijk investeren in duurzame energie.

De heer **Rutte** (VVD): Ik heb al eerder aangegeven dat ik graag bereid ben om geld en andere middelen in te zetten en te investeren in doorbraken in het bestrijden van de CO_2-uitstoot. U zult het toch met mij eens zijn dat In afwachting daarvan kernenergie te verkiezen valt boven kolencentrales. Kijk in Zeeland. U ziet die kolenbergen liggen naast Borssele. Het afval van de kerncentrale wordt opgeslagen pal naast het terrein van de kerncentrale in een zeer moderne industrietak. Daaraan zitten geen risico's. Dat lijkt mij veel verkieslijker dan dat wij kolencentrales blijven bouwen die het milieu vervuilen. U kunt toch niet zeggen: ik wil geen kolencentrales, ik wil geen kerncentrales maar ik wil op termijn iets anders? Dat andere is er immers nog niet. Bent u bereid om in die tussentijd met ons te werken aan meer kernenergie?

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): U vergist zich, mijnheer Rutte. Er zijn heel veel andere mogelijkheden, bovendien is energiebesparing veel belangrijker en daarvoor sluit u de ogen. Voor ons is het antwoord op dit moment heel simpel. Wij investeren in werkelijk duurzame groene energie. Kolencentrales zijn niet duurzaam, zij zijn buitengewoon vervuilend zolang er geen CO_2-opslag onder de grond is. Kernenergie geeft een heel groot milieuprobleem waarvoor u ook geen oplossing geeft. U zoekt een vlucht naar voren omdat u noch wilt investeren noch grenzen wilt stellen aan vervuilend gedrag. Uw enige antwoord is kernenergie. Dat geeft ons een ander milieuprobleem. U probeert het ene probleem op te lossen met een ander probleem.

De heer **Rutte** (VVD): Ik begrijp wel dat u dat milieuvraagstuk bij uzelf wilt houden, maar zo simpel is het niet. Wij zijn wel degelijk bereid om bijvoorbeeld eisen te stellen aan de industrie en aan autoproducenten met betrekking tot de uitstoot van apparaten en auto's. Dat doe ik veel liever dan het vergroenen van het belastingstelsel.

U moet het toch met mij eens zijn dat al die alternatieve energieopwekkingsbronnen op dit moment in omvang absoluut geen alternatief kunnen zijn voor de energie die wij nodig hebben en dat het dus noodzakelijk zal zijn om ook te kijken naar kernenergie? In China is nu een opdracht verstrekt voor de bouw van meer dan 200 kerncentrales. Ik heb liever die kerncentrales dan iedere vier dagen een nieuwe kolencentrale zoals dat daar nu gebeurt, met grote gevolgen voor het milieu, niet alleen in China maar ook in de rest van de wereld.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): En wilt u dat in China kerncentrales worden gebouwd?

De heer **Rutte** (VVD): Daartoe heeft de Chinese regering besloten, maar daar heb ik het niet over. Ik zeg alleen dat men daar liever kernenergie heeft dan kolencentrales. Het gevolg van die kolencentrales in China was dat men elkaar in Beijing langzamerhand niet meer kon aankijken vanwege de zandstormen. Er worden hier vier kolencen-

trales gebouwd en ik vraag u: zou het niet beter zijn om in Nederland ook te investeren in kernenergie? Ik geef u gelijk, kernenergie is nog steeds geen perfecte oplossing, maar die is toch tig keer beter dan energie uit kolencentrales.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik had het gevoel dat in het debat tussen u en de heer Wilders nogal wat herhalingen slopen. Ik kan mij niet aan de indruk onttrekken dat dit weer gebeurt. Ik heb inmiddels al drie keer antwoord gegeven en gezegd dat kernenergie op dit moment geen oplossing is, omdat wij geen oplossing hebben voor het kernafval. Met dat afval halen wij een nieuw milieuprobleem in huis. Er zijn alternatieve vormen van energieopwekking. Wij hebben talloze keren voorgesteld om een groot windmolenpark in de Noordzee te bouwen. Dat park zou in belangrijke mate in de energiebehoefte voor Nederland kunnen voorzien. Veel belangrijker is nog dat wij energie besparen. U neemt geen enkele maatregel ter besparing van energie.

De heer **Rutte** (VVD): Bent u het met mij eens dat al de alternatieven die nu mogelijk zijn onvoldoende zijn voor de energiebehoefte waarin de vier kolencentrales moeten voorzien? Ware het dan niet verstandig om naast de alternatieven in kernenergie te investeren, omdat kerncentrales altijd beter zijn dan kolencentrales? Dat is een simpele vraag. Waarom werpt u een ideologische blokkade op, mevrouw Halsema? U bent voor het milieu.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik heb op die vraag al drie keer antwoord gegeven: ik ben het niet met u eens. De alternatieven zijn wel toereikend. Ga eens praten met de milieuexperts die hiervan verstand hebben. Dan zult u heel snel merken dat er allang voldoende mogelijkheden zijn voor werkelijk duurzame energie, waarmee in ieder geval aan onze energiebehoefte kan worden voldaan. Wat u zich echt eens zou moeten aantrekken, is dat wij energie moeten besparen, maar daar wilt u niet aan, terwijl dit wel belangrijk is.

Hiermee kom ik te spreken over mijn motie die de Kamer in juni heeft aanvaard. Daarmee wordt het voorstel gedaan om energiebedrijven te verplichten om een jaarlijks oplopend deel duurzame energie te produceren. Dat zou een van de belangrijkste bijdrage zijn die je kunt leveren aan vermindering van de CO_2-uitstoot. Dat blijkt ook uit de doorrekening van het Milieu- en Natuurplanbureau. Het kabinet slaat echter zonder enige goede argumentatie de Kameruitspraak in de wind en zegt: Nou ja, heel misschien doen wij dat op termijn, als Europa dat wil. Dat is een houding van laissez faire en die vind ik onacceptabel.

De heer **Pechtold** (D66): Wij hebben ons programma laten doorrekenen door het Natuur- en Milieuplanbureau. U hebt uw programma ook laten doorrekenen. Beide plannen zorgen voor meer terugdringing van de CO_2-uitstoot dan de plannen van het kabinet. Waarom hebt u uw plan niet laten doorrekenen door het Centraal Planbureau? Dat beoordeelt al onze plannen. Op die manier zouden wij kunnen weten wat het voorstel van GroenLinks nog meer oplevert, want u hebt het ook over bedrijvigheid.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Zoals u weet, hebben wij in juni na het verschijnen van het 100-dagenplan een tegenbegroting voor vier jaar gepresenteerd. Wij hebben ervoor gekozen om dat deze keer niet te doen, maar om alleen met een klimaatbegroting te komen. Overigens, ik verwijs nog naar de doorgerekende tegenbegroting van ons verkiezingsprogramma. Daar kunt u ook alles in vinden. Ik snap dat u steeds komt met de doorrekening van uw plannen door het Centraal Planbureau als weerwoord op Geert Wilders. Er is met die doorrekening echter alleen maar gelet op de budgettaire effecten. De macro-economische effecten van uw tegenbegroting zijn bijvoorbeeld niet zichtbaar. U hebt er dus heel weinig aan. Dat was voor ons deze keer precies de reden om onze begroting niet door het Centraal Planbureau te laten doorrekenen. Dat gaf onvoldoende prioriteit aan de macro-economische aspecten en had ook onvoldoende tijd om alles door te rekenen. U hebt nu wel voor het eerst in de geschiedenis van D66 een doorgerekende tegenbegroting, maar er staat niets in.

De heer **Pechtold** (D66): Wat bent u toch kribbig.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Nee hoor.

De heer **Pechtold** (D66): Ik vergelijk u helemaal niet met de heer Wilders. Ik stel alleen maar een vraag. Ik begrijp wel waarom u dit zegt. Ook bij de doorrekening van de verkiezingsprogramma's hebt u kunnen zien dat onze plannen eveneens zorgen voor werkgelegenheid en voor een oplossing van het probleem van de vergrijzing. Wat u doet, is het probleem eenzijdig bekijken. U let alleen op het milieu. Wij hebben daar ook aandacht voor gehad. Ik wil uw advies zelfs accepteren, maar als je je plannen laat doorrekenen door het Centraal Planbureau krijg je net die stevigheid die nodig is en dan blijkt ook dat je vertrouwen durft te nemen om mee te regeren.

Mevrouw **Halsema** (GroenLinks): Ik zei al dat wij in juni een tegenbegroting voor vier jaar hebben gepubliceerd. Wij gaan er namelijk van uit dat je voor vier jaar gaat regeren en daarom hebben wij voor die termijn een tegenbegroting gepubliceerd. Dat hebben wij nu niet gedaan op deze begroting, voor het eerst, omdat het Centraal Planbureau niet in staat is een goede doorrekening te geven: alleen de budgettaire effecten, niet de werkgelegenheid, niet de koopkracht. Het is buitengewoon bescheiden. Het spijt mij, maar het betekent dat u er deze keer niet zo veel aan heeft.

Ik ga terug naar mijn motie over het aandeel duurzame energie. Landen zoals Denemarken en Duitsland hebben allang vergelijkbare maatregelen genomen. Ik vraag de regering dan ook om de motie-Halsema alsnog uit te voeren. De kilometerheffing wordt op de lange baan geschoven, investeringen in het ov blijven uit en filebestrijding heeft geen enkele prioriteit. Wij vinden het noodzakelijk dat er harde grenzen worden gesteld aan de vervuiling, vooral door grootverbruikers zoals de grote bedrijven nu te laten meebetalen aan de vervuiling. GroenLinks forceert een markt voor groene producten en wij besparen werkelijk energie. De effecten zijn ernaar, zoals u kunt zien in de doorrekening van het Milieu- en Natuurplanbureau. Wij weten de klimaatcrisis in Nederland te keren terwijl het kabinet voortmoddert. Dat blijkt uit de doorrekening. Wij verminderen de Nederlandse uitstoot van CO_2 drie keer zo snel als het kabinet en verdubbelen de extra energiebesparing en de productie van duurzame energie. Ik krijg dan ook graag

een beargumenteerde reactie van het kabinet op onze plannen.

Niet alleen klimaatverandering, maar ook de sociale ongelijkheid verstoort het welzijn van onze bevolking, in de eerste plaats van de mensen die zelf in armoede leven en aan het einde van hun salaris altijd een deel van de maand overhouden. In ons land leven ruim 400.000 kinderen in armoede. Dat is een schande, zoals ook door anderen is opgemerkt. Ik ben heel benieuwd naar de plannen van de Partij van de Arbeid. Ik kan op voorhand zeggen dat, als het wat voorstelt, wij die heel graag zullen steunen.

Grote inkomensverschillen zorgen ook voor sociale spanningen. Subsidies zoals de hypotheekrenteaftrek, die de overheid zo'n 11 mld. per jaar kost, voor mensen die het al heel erg goed hebben, gaan af van de noodzakelijke investeringen in mensen aan de onderkant en in de publieke sfeer. Zelfverrijking aan de top ondermijnt de goede verhoudingen in een bedrijf. Bij het kabinet merk je steeds morele verontwaardiging over de topinkomens, maar de daden blijven tot dusver uit. Het advies van de commissie-Dijkstal vindt GroenLinks tot nu toe veel te aardig voor veelverdieners in de publieke sector. Minister Donner is naar ons idee eerlijk, als hij zegt dat wij de topinkomens in de private sector maar moeten laten lopen. Minister Bos lijkt dat met hem eens te zijn. Wij vinden het goed dat de FNV daar nu maatregelen tegenoverstelt en zien de reactie van het kabinet tegemoet op die maatregelen.

Na het H-woord – hypotheekrenteaftrek – en het K-woord – knetter; ik zal het niet afmaken – hebben wij nu ook het N-woord: er zou niet genivelleerd mogen worden. Dat rechts niet houdt van nivelleren, daar kan ik wel inkomen. De wereld zou op zijn kop staan, als de VVD wel zou willen nivelleren. Maar het is een raar taboe dat plotseling ook de Partij van de Arbeid in zijn greep heeft. Daar mag je ook niet meer spreken over nivelleren. Zelfs de SP heeft de hogere belastingschaal van 60% voor de hoogste inkomens bij de laatste verkiezingen uit haar verkiezingsprogramma geschrapt. Wat is dat? Volgens mij is het een kernonderdeel van het linkse gedachtegoed dat je nivelleert en dat je de afstanden tussen de inkomens kleiner maakt vanwege rechtvaardigheid, solidariteit en eerlijkheid. Natuurlijk moet de afstand tussen de inkomens kleiner worden. Natuurlijk moet de welvaart eerlijker worden verdeeld. Laten wij wel wezen: wij zijn blij dat deze regering een paar kleine stapjes zet zoals het overnemen van het voorstel van GroenLinks van een eigen villabelasting voor de huizen boven 1 mln. Maar wij zijn het ook met de heer Van Geel eens dat er geen sprake is van werkelijke nivellering. Mensen in kwetsbare posities krijgen het er niet echt beter op. Bezuinigingen gaan door; marktwerking en eigen bijdragen in de zorg raken vooral de mensen met een kleine beurs, maar ook de mensen die fysiek of anderszins kwetsbaar zijn.

Wij hebben vanochtend – dat is wel bijtijds verspreid – acht voorstellen gedaan om de inkomens verder te nivelleren en de rijkste mensen en bedrijven wat meer te laten betalen om de kwetsbaarste mensen te kunnen beschermen en te kunnen helpen. Zoals Kamer en kabinet van ons gewend zijn, zijn onze voorstellen gedekt. Wij draaien de bezuiniging op de huurtoeslag en op de zorg terug, er komt geen eigen risico in de zorg, en de laagste inkomens krijgen van ons iets extra's. Wij financieren dat doordat de inkomens boven een ton 60% belasting gaan betalen, en wij draaien de verlaging van de winstbelasting voor grote bedrijven met 1,5% terug tot 27%, wat nog steeds ook in Europees verband een buitengewoon beschaafd en laag percentage is. Graag krijg ik commentaar van de regering op onze acht voorstellen.

Bij het welzijn van mensen speelt een eerlijk inkomen een grote rol. Maar het is zeker zo belangrijk dat je goed onderwijs kunt volgen, aansprekend werk kunt vinden en dat je de zekerheid hebt dat je goed verzorgd wordt als je echt ziek bent. Daarom lijkt het mij van het grootste belang nu eindelijk steun te geven aan de positie van bijvoorbeeld de zwaarbelaste en onderbetaalde leraren, waar de commissie-Rinnooy Kan terecht aandacht voor heeft gevraagd. Op dit moment verdient een leraar basisonderwijs in zijn eindschaal zo weinig dat hij een zorgtoeslag nodig heeft. Wij vinden dat daarin verandering moet komen. Tegelijkertijd zeggen wij dat wij het niet wenselijk vinden dat minister Plasterk daarvoor moet bezuinigen op de andere onderdelen in zijn eigen begroting. Dat dreigt ten koste te gaan van de kwaliteit, en het vergroot de werkdruk in het lerarenapparaat. Wij vinden dus dat het geld anders moet worden gevonden. Meer in het algemeen vinden wij dat professionals in het onderwijs, maar ook in de zorg, het werk kunnen doen waarvan zij houden. Het is goed om ons te realiseren dat al deze mensen oorspronkelijk met veel idealisme hun werk zouden gaan doen. In de loop van de afgelopen jaren zijn zij in een verantwoordingscultuur terechtgekomen waarin zij eigenlijk permanent met wantrouwen door de overheid worden benaderd. Wij vinden dat een slechte zaak.

Wij zijn blij dat de Partij van de Arbeid de knoop heeft doorgehakt ten aanzien van het ontslagrecht, en het voorstel van minister Donner. Wij zijn het ook met de Partij van de Arbeid eens. Voor GroenLinks geldt dat er geen taboe ligt op praten over ontslag. Maar alle voorstellen die onze richting uitkomen, zullen wij beoordelen op de nieuwe kansen die het biedt aan gewone werknemers op de arbeidsmarkt, en op de mate waarin het bijdraagt aan hun scholing en ontwikkeling.

Als je vandaag bijvoorbeeld de VVD hoort, krijg je het gevoel dat de economische rat race heilig is. Iedereen in Nederland krijgt het vooruitzicht, te mogen leven in een gestreste consumptiemaatschappij. GroenLinks koestert het ideaal van een ontspannen samenleving, wat niet hetzelfde is als: iedereen mag lekker minder gaan werken. Nee, in een ontspannen samenleving zullen mensen juist vaker en meer moeten gaan werken, want het werk zal eerlijk verdeeld moeten worden. Dat betekent dat de participatie omhoog moet. Wij hebben het al vaak gezegd: het is ons een doorn in het oog dat dit kabinet geen harde doelstellingen heeft ten aanzien van participatie. Vrouwen en allochtonen zijn groepen waaronder op dit moment te veel mensen niet aan het werk zijn. Wij willen graag heldere streefcijfers zien, en wij willen dat het kabinet zich daaraan houdt.

In de plannen van GroenLinks laten wij de arbeidsparticipatie stijgen, maar verminderen wij tegelijkertijd de tijdstress, en dat is hard nodig. Uit een oud onderzoek van het tijdschrift Jongen-meisje bleek dat bijna alle werkende ouders klagen over het gebrek aan tijd voor zichzelf. Vorige week toonde het SCP aan dat het op veel punten beter gaat met Nederland, maar op één punt niet: mensen hebben het nog drukker gekregen, en zij houden nog minder tijd over. Daar kan het kabinet iets aan doen.

Halsema

Zware teksten over opvoeding en het gezin bieden kinderen geen betere toekomst, en geven ouders niet meer tijd voor hun kinderen en voor zichzelf. Betere verlofregelingen, kinderopvang en goede scholen helpen wel. Ik ben blij dat het kabinet eindelijk mijn motie uitvoert om te komen tot een zwangerschapsverlof voor zelfstandige ondernemers. Wij hopen ook dat wij steun zullen krijgen voor het initiatief van mevrouw Van Gent voor een betaald vaderverlof van twee weken. Dankzij de motie-Van Aartsen/Bos, ondersteund door ons, moeten scholen opvang gaan bieden van half acht 's morgens tot half zeven 's avonds. Dat is – ik kan daar zelf van getuigen – een uitkomst voor werkende ouders, maar dan moet het ook wel gebeuren. Volgens de commissie-Bruins staan 20.000 kinderen op de wachtlijst. In de grote steden is de wachtlijst gemiddeld een half jaar. Lang niet alle scholen werken mee. De regels zijn ingewikkeld. Er is een gebrek aan locaties en goed personeel. Wij vragen de regering dringend om dat vóór de herfstvakantie op te lossen en ervoor te zorgen dat de wachtlijsten met kerst zijn weggewerkt.

De belangrijkste bijdrage van elke overheid aan het welzijn van de mensen in een land is hen te vrijwaren van vernedering. Dat betekent bijvoorbeeld dat er in ons land altijd ruimte moet zijn om ten diepste in God te geloven, zoals er ook altijd ruimte moet zijn om ten diepste nergens in te geloven. Gelovigen mogen nooit blootgesteld worden aan gewetensdwang, en ongelovigen ook niet. Natuurlijk hoort kritiek erbij, zowel op religie als op atheïsme. De overheid dient voor beide zijden op de bres te staan en de premier moet hierin actief optreden.

Geweld en onderdrukking zijn de zwaarste vormen van vernedering die een mens kan ondergaan. Helaas worden mensen in veel landen daardoor nog steeds geplaagd. Bijna iedereen in deze zaal deelt de behoefte om daartegen iets te doen en om mensen daarin te kunnen steunen. Daarom zijn de meeste partijen het erover eens dat Nederland een actieve rol moet spelen in de internationale politiek.

Het verschil van mening schuilt in de vraag hoe dat moet. Over bijvoorbeeld Afghanistan vindt GroenLinks – laat ik daarover geen twijfel laten bestaan – dat Nederland een verantwoordelijkheid heeft, maar wij steunen de militaire missie in Uruzgan niet. Het kabinet koerst steeds duidelijker aan op verlenging van de missie. Het lijkt er nu ook op dat dit kabinet is klemgezet door de uitspraak van Jaap de Hoop Scheffer, dat Nederland opnieuw moet gaan. Kan het kabinet hierop reageren?

Bij de impliciete wens van het kabinet om de missie te verlengen worden zware morele argumenten gebruikt. Wie, zoals GroenLinks, pleit voor een andere aanpak, zou bijvoorbeeld de Afghanen in de steek laten, de opbouw van de democratie in het Midden-Oosten frustreren of simpelweg een gebrek aan patriottisme hebben. Wij vinden dat allemaal weinig overtuigend. Naar ons idee is de enige maatstaf of een missie werkt.

GroenLinks was tegen de missie in Uruzgan, omdat het naar ons idee geen wederopbouwmissie was maar een vechtmissie. Wij waren bang dat Nederland betrokken zou raken bij een uitzichtloze grondoorlog met slachtoffers, zonder werkelijk toe te komen aan de opbouw van het land. Door het gewelddadige karakter van de missie, door de verbinding met de operatie van de Amerikanen en de schendingen van de mensenrechten waarvoor zij verantwoordelijk zijn, kun je draagvlak bij de bevolking verliezen. Ik moet zeggen dat het pijn doet om te zien dat wij gelijk hebben gekregen. De situatie wordt erger, niet beter. Het geweld neemt toe, de corruptie groeit, de positie van vrouwen verslechtert en de drugsexport verveelvoudigt. Onze aanwezigheid helpt de Afghaanse bevolking niet, hoe graag wij dat ook zouden willen, ondanks de goede intenties en het geweldige werk – ik ben net ter plekke geweest – van Nederlandse militairen.

De regering zit hiermee overduidelijk in haar maag en moet nu tot een definitieve beslissing komen. De Canadese schrijver Michael Ignatieff schreef een mea culpa over zijn steun aan de oorlog in Irak. Hij zei: politici moeten de wereld zien zoals hij is, niet zoals zij hem graag zouden zien. Nederland is deze missie begonnen met moreel hoogstaande doelen, die wij steunen. Juist in kwesties van oorlog en vrede gaat het echter om realisme. GroenLinks roept de regering en de coalitiefracties op om realistisch te zijn.

Het kabinet kan comfortabel balanceren tussen links en rechts. Dat gaat het waarschijnlijk morgen ook doen, maar het is niet hetzelfde als gelijk hebben. GroenLinks koestert het ideaal van een ontspannen samenleving. Wij hopen eigenlijk dat het kabinet dit met ons deelt. Het betekent voor ons dat het bestaande nooit goed genoeg is. Wij vinden dat het verstoorde ecologische evenwicht met voorrang moet worden hersteld, dat sociale tegenstellingen moeten verminderen en armoede moet worden bestreden. Tot slot willen wij ervoor zorgen dat mensen kunnen toekomen aan zorg voor elkaar en dat zij tijd hebben voor de zaken waarvan zij gelukkig kunnen worden en waarop zij trots kunnen zijn. Daarover gaat ons politieke programma en ik hoop dat het kabinet enigszins met ons wil meebewegen.

De **voorzitter**: Ik zal ervoor zorgen dat ook uw tegenbegroting als Kamerstuk gepubliceerd wordt en dat er exemplaren van worden rondgedeeld. Dat geldt overigens voor alles wat hier wordt aangeboden.

□

De heer **Pechtold** (D66): Voorzitter. Ik leg mijn tegenbegroting alvast klaar. Ik heb voor het kabinet nog een verrassing. Het is een soort welkomstcadeau. Ik denk dat mijnheer Rouvoet al een beetje weet wat ik daamee bedoel.

Wij moeten immigratie beschouwen als een verrijking en een onontkoombaar verschijnsel in de moderne wereld, en niet als een bedreiging. Dit zijn woorden van eurocommissaris Frattini. Hij is geen zwevende hemelbestormer, maar een gedegen conservatief. Hij wil in de komende twintig jaar twintig miljoen immigranten tot de Europese Unie toelaten. In 2050 is een derde van de bevolking van Europa ouder dan 65 jaar. Om de Europese economie draaiende te houden, moeten wij de concurrentieslag met de Verenigde Staten om de geschoolde migranten glansrijk winnen. Dat is zo ongeveer de redenering van Frattini.

Duitsland wil geen inmenging in binnenlandse aangelegenheden. Deze pavlovreactie is exemplarisch voor de angsthazige, bekrompen houding tot nu toe, ook in Nederland. Zelfs als wij er voor 100% in slagen meer vrouwen aan het werk te krijgen en meer ouderen aan het werk te houden, zitten wij straks nog met een te

kleine beroepsbevolking. Wij zullen dus wel moeten, uit puur eigenbelang. Globalisering is niet alleen iets van kapitaal of van producten, maar ook van mensen. Migratie is geen angstbeeld, maar wordt een noodzaak als wij over 30 jaar onze bejaarden nog willen kunnen verzorgen en een sterk land willen zijn met een sterke economie.

De Europese Commissie wil een blue-cardsysteem. Dit systeem trekt mensen met talent en ambitie. En laten wij ook eens wat minder bekrompen zijn tegenover die mensen vanwege politiek, geloof of seksuele voorkeur hun land verlaten. Nu hebben wij alleen de 500 die hier op voorspraak van de Verenigde Naties binnenkomen. Deze definitie moet wat mij betreft breder en dit getal moet hoger worden, vanuit de gedachte dat zij die van elders komen, de moeite waard zijn en wel degelijk een bijdrage kunnen leveren aan onze maatschappij.

Wij staan hier op een tweesprong. Rechtsaf gaan wij door op de veilige route; weinig verrassingen, weinig vergezichten, snel thuis in een vertrouwde omgeving. Wij zijn lekker onder elkaar en hebben zo veel mogelijk mensen buiten de deur weten te houden. Zoals te verwachten valt, is de alternatieve weg langer en moeizamer. Aan de horizon gloort echter een aantrekkelijk, gevarieerd land. Wij hebben weloverwogen mensen uitgenodigd, kansen en ruimte gegeven en in onze samenleving opgenomen.

Oud-premier Lubbers heeft onlangs de oproep gedaan niet alleen de toon in het migratie- en integratiedebat te veranderen, maar ook het beleid. Ik vraag het kabinet welke kant het opgaat: de kant van Wilders en Verdonk en wie nog meer, of gaan wij de migratiepolitiek voeren die past bij de eenentwintigste eeuw? Talentvolle en ambitieuze mensen ruimte geven, waar zij ook vandaan komen. Slaan wij elkaar met de Koran om de oren of komen wij bij zinnen? Ik vraag dit aan het kabinet, maar ik vraag het ook aan mijn collega's, bijvoorbeeld u, mijnheer Van Geel. Zojuist hebben wij een schitterend pleidooi van de heer Marijnissen gehoord, maar ik mis u te veel in dit debat, net als bij het vorige islamdebat. Eén sterke interruptie is toch wel het minste?

Toen ik de heren Brinkman en Rutte hoorde zeggen dat dit kabinet was uitgeregeerd, was mijn reactie: is het dan al begonnen? Was er ooit een kabinet dat na zijn aantreden zo'n lange aanloop nodig had om überhaupt met iets te komen? Ik vind niet dat het kabinet nu al is uitgeregeerd. Het kabinet is wel uitgeblust, zonder ooit te hebben gevlamd, moegestreden, zonder ooit te hebben geknokt. Het is moegestreden en uitgeblust na al dat interne gehakketak over de honorering van al die verschillende wensen uit de rondgang door het land en over de vele proef- en luchtballonnen die al tijdens hun vlucht weer zijn doorgeprikt of voor eeuwig in de lucht zijn blijven hangen. Het verbod op gloeilampen. Minder vakantiedagen voor leraren. Het invoeren van het schellinkje in de schouwburg. Het verbieden van de happy hours. De verdubbeling van de vergroening van het belastingsysteem. Het rookverbod in coffeeshops. Drooglegging tot 18 jaar. Anoniem solliciteren. De opdeling van Kosovo. Waarom België niet, mijnheer Verhagen? Lekker out of the box. Allemaal opgelaten en van een enkele zeg ik: morgen doen. Maar wij hebben er nooit meer wat van gehoord.

Er is ook veel strijd over de centen. Nadat er 40 wijken waren uitverkoren, deelde de manna niet neer maar een kakofonie van gekibbel. Ik heb het kabinet geprezen voor zijn ambitie maar wij kregen schaamteloze taferelen. Het geruzie tussen Bos en Vogelaar en vervolgens tussen de ministers en de corporaties. Niet over visie maar over geld, waarmee alle commitment, iedere bezieling uit de wijken wordt getrokken. Vennootschapsbelasting, die nog steeds boven de markt hangt, betekent dat corporaties commerciële bedrijven zijn. En dan dus in de toekomst niet klagen als ze zich ook zo gaan gedragen.

Voorzitter. Het kleurig boekje van het kabinet van voor de zomer had toch nog wel iets vrolijks, iets ludieks. Al die goedgemutste, optimistische mensen met hun goedbedoelde adviezen en wensen. Maar wat is daar trouwens mee gedaan? Hoe kan ik dat nu zien? Waar kan ik nagaan welke wel en welke niet zijn opgevolgd en waarom? Waar vind ik in de begroting de aansluiting bij de 74 concrete voornemens uit dit beleidsplan? Of als ik het omdraai, wie heeft u bij de rondgang door het land de verhoging van de accijns op alcohol geadviseerd? Wie had dat schrandere idee om de btw te verhogen? Op wiens conto kan ik de verlaging van de kinderbijslag schrijven? Wie is het meesterbrein achter de lastenverzwaring die de middeninkomens zo genadeloos treft? Wie riep er ''eureka'' bij het rookverbod op terrassen? Dat beleidsplan van voor de zomer à raison van 3 mld. met daarin dat bijna infantiele geloof in een betere wereld door het ongebreidelde paternalisme van de Staat ten opzichte van het individu. Een staat die alle mensen bij de hand neemt om hun leven in goede banen te leiden, een staat die de toch al overspannen verwachtingen in een overheid die alle rampspoed kan voorkomen, alleen maar groter maakt. Een staat die mensen aan het infuus legt en zo eigen initiatief, iedere ontwikkeling naar zelfstandigheid smoort. Het kabinet volhardt in dit paternalisme. Hier staan wij recht tegenover elkaar, dit kabinet en D66.

Ieder kind dat geboren wordt, krijgt een eigen elektronisch dossier. Ieder kind, mind you, Big Brother is watching you, baby! De jeugd in totaliteit wordt bij voorbaat als een probleem beschouwd. In werkelijkheid gaat het maar om een paar procent van onze jeugd dat in de problemen komt. Wij weten ook wie dat zijn. Dan zeg ik: richt je op die paar procent en zet daar je beste krachten op. Minister-president, ook op dit dossier is het socialer om op het individu in te zetten. Maar nee, wij moeten er allemaal aan geloven. Probleem of niet, iedereen in een dossier met zijn hele hebben en houden.

Het ''samen''-gevoel van dit kabinet spatte er nog wel af bij dat beleidsprogramma. Maar zie ik het goed dat het al wat minder begint te worden met de gezelligheid en de saamhorigheid? Ik geef toe dat u mij daar geen antwoord op behoeft te geven, omdat het mij niets aangaat, maar wat mij wel aangaat, is of het gerucht over dat ontslagrecht en dat EU-referendum klopt. Krijgt Jan Pronk dan straks zijn Irakonderzoek voor de verlenging in Uruzgan?

In vorige debatten heb ik dit kabinet mijn goedbedoelde adviezen gegeven en ook nu hebben wij ons huiswerk gedaan, en wel in de vorm van een tegenbegroting. U kent ons. Consistent, gedegen hebben wij onze begroting zo ingericht als moeten wij haar zelf uitvoeren. Verantwoord en uitvoerbaar. Politiek is keuzes maken. En dat hebben wij gedaan. Niet voor iedereen van alles een beetje, geen verdeel en heers, maar ook moeilijke keuzes. Ik geef toe, wij hebben niet in de eerste plaats gekeken hoe wij de rijken kunnen pakken, nou ja, symbolisch plagen; dat is meer wat dit kabinet namelijk

doet. Ook hebben wij ons niet blind gestaard op de koopkrachtcijfers en de puntenwolken. Uw gelijkheid is de middelmaat, het gelijk van het maaiveld; ons gelijk gaat over kansen en er bovenuit komen. Dat bereik je door goed onderwijs en door goede zorg die ook voor volgende generaties nog goed en betaalbaar moet zijn. Als mensen te maken krijgen met tegenslag, dan zorgen wij voor een sociaal vangnet. Kwetsbare zaken zoals kunst en cultuur hebben ook onze aandacht. Waar het kabinet kruideniert, investeren wij fors in erfgoed en creativiteit. Om de economie dynamisch en florerend te houden moeten wij blijven hervormen. De woningmarkt, het ontslagrecht, langer werken, ook die keuzes hebben wij opnieuw gemaakt. Wij geloven niet dat de mensen hervormingsmoe zijn. Als zij dat al zouden zijn, als u daarin gelijk zou hebben – daarom heeft u het lef niet om door te pakken – dan is dat voor ons geen reden om pas op de plaats te maken. Anders dan dit kabinet kiest D66 wel voor het aanpakken van deze vraagstukken. Handelen, of erger, niet handelen uit angst, zal niemand waarderen. Angst verlamt, leidt tot stilstand en dat is achteruitgang. Waarom heeft premier Balkenende dat wel in een vorig kabinet gekund en nu niet? Want ook hier staan wij op een tweesprong: kiezen wij de veilige kant van pappen en nathouden in de hoop dat het huis waarin het achterstallig onderhoud zich opstapelt, nog een tijdje meegaat of steken wij onze nek uit en zadelen wij de volgende bewoners niet op met de verborgen gebreken?

Wie kent geen jonge mensen die al jarenlang op zoek zijn naar een betaalbaar koophuis? Als je starters uitlegt dat zij slachtoffer zijn van een vermolmd systeem dat alleen bestaande rechten beschermt en nieuwkomers frustreert, hebben zij wel oren naar verandering. Dit geldt ook voor de verborgen gebreken van de arbeidsmarkt. Ons ontslagsysteem is duur, niet sociaal en star. Bedrijven zijn bang om mensen aan te nemen en outsiders blijven outsiders. Als je alleen via een uitzendbureau aan werk kunt komen, heb je wel oren naar verandering. Als twintigers en dertigers weten dat zij straks de hele AOW moeten dragen omdat de politiek het onder leiding van deze premier niet aandurft om noodzakelijke hervormingen door te voeren, hebben zij wel oren naar verandering.

Wij staan op een tweesprong, ook bij het klimaatbeleid. De magie van Al Gore is inmiddels al een beetje uitgewerkt. Toch kiest D66 voor een ambitieus pakket: geen gejojo met het invoeren en afschaffen van subsidies en weg met de vrijblijvendheid. Verplicht energiebedrijven nou eens om milieuvriendelijker te produceren.

Daarnaast investeren wij fors in natuurbeleid. Onze groene agenda scoort bij het Milieu- en Natuurplanbureau beter dan het kabinet. Onze economische agenda doet dit ook bij het Centraal Planbureau. Wij laten zien dat milieu en economie elkaar niet uitsluiten.

Wij hebben veel geld uitgetrokken voor onderwijs; niemand had van ons anders verwacht. Het onderwijs staat bij ons al jaren op nummer 1 en dat zal ook nog jaren zo blijven. Laat ik maar eens onbescheiden zijn. De vorige eeuw zagen wij al dat het onderwijs door zijn hoeven zakte. Een opeenstapeling van bezuinigingen en stelselwijzigingen heeft het fundament aangetast en de miljarden van D66 hebben hun effect gehad. Natuurlijk was dat niet voldoende. Zodra wij onze hielen lichtten, daalden de onderwijsuitgaven zelfs onder het kabinet-Balkenende III.

Voor goed onderwijs zijn goede leraren nodig, capabel, gemotiveerd en geprikkeld om hun werk te doen. Daar draait het om en juist daar schort het aan. Hoe gaan wij dat aanpakken? Wij hoeven het onszelf niet moeilijk te maken, want er ligt een prachtig advies van Rinnooy Kan. Ik zeg tegen dit kabinet: meteen uitvoeren, voor onze kenniseconomie, de concurrentieslag en als drager van de integratie. Ik herinner mij dat minister Plasterk de dag nadat hij zijn begroting naar de drukker had gebracht, de haren uit zijn hoofd trok omdat hij werd overvallen met het advies. Als hij dat maar had geweten; nu moet het opeens allemaal anders. Dat is toch merkwaardig? Had hij dat advies niet zelf gevraagd? Wij weten toch al langer dat de positie van leraren, ook hun financiële, niet rooskleurig is. Nog steeds vindt hij gratis schoolboeken belangrijker dan het lerarentekort. Inmiddels is het denken over leraren alweer uitgesteld tot oktober.

De eerste begroting van dit kabinet stelt teleur. Het vaart op de automatische piloot. De houding is zo'n beetje: waarom zouden wij het moeilijk doen als het makkelijk kan? Ik zal het CDA niet jennen door te praten over ''een PvdA-begroting''. Dat is iets te makkelijk. Het CDA kan wel morren, maar deze partij heeft al veel eerder afscheid genomen van een inspirerende hervormingsagenda. In het financiële beleid hebben oude socialistische reflexen gewonnen van gedegen, verstandig economisch beleid. Het is het slechtste van twee werelden: het CDA en de ChristenUnie hebben de paternalistische overheid en de PvdA de nivellering. Uitruilen, daar is het kabinet heel goed in. Hier ligt een begroting voor het jaar 2008. Langer houdbaar, heeft ook de Raad van State laten blijken, is deze begroting zeker niet. Het kabinet rekent zich rijk aan groei die er wellicht nooit zal komen. Dat zou nog tot daaraan toe zijn, als er een ambitieus programma tegenover stond dat de vergrijzing op langere termijn aanpakt. De volgende generaties zijn voor dit kabinet ook letterlijk de volgende generatie: après nous le déluge. Het kabinet bouwt geen ark, maar zorgt voor de eigen zondvloed.

Het gaat ons nog redelijk goed, maar wie garandeert ons dat de internationale kredietcrisis – rijen wachtenden voor hun spaartegoeden zien wij al – geen schade toebrengt aan onze nationale economie en inzichten van nu op losse schroeven stelt? Wij weten het niet, maar over een paar maanden weten wij het wellicht wel. Daarom doe ik van onze kant het verzoek om een tussenbalans, een ''midterm review'' begin volgend jaar. Verder raad ik aan om nog eens rustig in onze tegenbegroting te kijken. Wij bieden een redelijk alternatief. De druppel holt de steen uit, niet door kracht maar door telkens te vallen.

Ik bied de voorzitter onze tegenbegroting aan met het verzoek om die aan het kabinet te overhandigen. Het kabinet kan bovendien op onze website een cd downloaden met de titel ''Hallo kabinet''. Die cd bevat zestien muzieknummers die wij op de ministers van toepassing achten. Voor premier Balkenende staat er het nummer ''Als ik de baas van het journaal zou zijn'' van Kinderen voor kinderen op en voor minister Bos het nummer ''Big Spender''. De toegift is het nummer ''Is dit alles?''

De **voorzitter**: Ik zal ervoor zorgen dat de stukken bij het kabinet terechtkomen.

□

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Voorzitter. Gandhi heeft gezegd dat de aarde voldoende biedt voor ieders behoefte, maar niet voor ieders hebzucht. Ongeveer 800 miljoen mensen zijn ondervoed, bijna twee miljard mensen hebben voedingsproblemen en in de toekomst worden nog veel meer personen met honger en ondervoeding bedreigd. Het probleem is niet dat er te weinig voedsel is, maar dat wij dat niet eerlijk verdelen. Dat is lastig voor te stellen in een land waar mensen vooral kampen met overgewicht en dat als de slager en de melkboer van Europa kan worden beschouwd. Wij leven in een land van melk en biefstuk en hebben het zo druk met onze eigen economie, dat blijkt ook uit de voorliggende Miljoenennota, dat wij geneigd zijn om te vergeten wat het allerbelangrijkst is: schone lucht, schoon water. Een respectvolle omgang met andere levende wezens en met onze natuur zijn het meest kostbaar. Die zaken raken echter ingeklemd tussen onze hang naar ongebreidelde groei en onze zucht naar geld. Duurzaamheid en mededogen zouden niet de schaamlap mogen zijn voor een beleid dat het tegendeel belichaamt. Zij zouden het uítgangspunt moeten vormen van ons handelen in de wereld en dus ook in het Nederland van vandaag.

Een passage in de Miljoenennota gaf mij hoop. Die wil ik dan ook graag met u delen: Klimaatverandering vormt een unieke uitdaging voor het economisch beleid: het is het grootste en meest wijdverbreide marktfalen in de geschiedenis van de mensheid (...) Het eerste en belangrijkste element voor het emissiebeperkingsbeleid is het beprijzen van emissies. Diegenen die de emissies veroorzaken, zorgen voor klimaatverandering en veroorzaken hiermee de kosten voor de wereld en toekomstige generaties, zonder de volle consequenties van hun acties voor hun rekening te nemen.''

De hoop die ik had bij het lezen van deze passage verdween echter als sneeuw voor de zon toen ik de maatregelen van het kabinet doorlas. Het kabinet geeft de kilometerheffing als voorbeeld. Gegeven het feit dat de veehouderij meer broeikasgassen uitstoot dan alle verkeer en vervoer tezamen, hadden wij verwacht dat er ook heffingen zouden komen op wat de heer Van Geel twee jaar geleden nog het meest milieuvervuilende onderdeel van ons voedselpakket noemde. Ik doel op het vlees. Al in november vorig jaar kwam de Wereld-voedselorganisatie met een duidelijk rapport over de negatieve gevolgen van de veehouderij en de toegenomen vleesconsumptie op het mondiale ecosysteem. De veehouderij draagt niet alleen 18% bij aan de uitstoot van broeikasgassen, maar zij eist ook een derde van het landoppervlak op aarde op. Ons land is wat dat betreft één van de hoofdschuldigen. Het kabinet rept daarover met geen letter. De westerse wereld, ongeveer een derde van de wereldbevolking, gebruikt 80% van alle natuurlijke hulpbronnen en Nederland loopt daarbij voorop.

Onderzoekers berekenden dat een accijnsheffing van 13% de vleesconsumptie met 9% zou laten afnemen. Dit zou meer klimaatwinst opleveren dan de voorgestelde kilometerheffing, maar daarover lezen wij niets in de Miljoenennota. Het lijkt dit kabinet een worst te zijn dat vlees het meest milieuvervuilende onderdeel vormt van ons voedselpakket. Ik zeg het nog maar eens tegen de heer Van Geel, omdat zijn fractie het kennelijk op dít terrein niet nodig vindt om ''diegenen die de emissies veroorzaken de kosten van hun acties in rekening te brengen.'' De vervuiler betaalt, als hij autorijdt, maar het klimaatprobleem dat letterlijk op ons bord ligt, laat het kabinet in deze Miljoenennota volledig buiten beschouwing.

Op zijn best wordt het principe dat de vervuiler betaalt in deze beleidsplannen selectief toegepast, terwijl sommige vervuilers nota bene zelfs worden gesubsidieerd om de door hen zelf veroorzaakte milieuproblemen binnen de perken te houden. Ik noem de subsidie op luchtwassers. Dat is de samenleving laten opdraaien voor de milieukosten die door commerciële sectoren worden veroorzaakt. Ik wil meer duidelijkheid over hoe het kabinet het principe dat de vervuiler betaalt precies ziet. Ik wil verder meer duidelijkheid over de manier waarop het door het kabinet gehuldigde principe, de vervuiler betaalt, wordt toegepast op andere consumptiegoederen. Is het kabinet van plan belastingmaatregelen te nemen tegen de milieuvervuilende en energieverslindende productie van dierlijke eiwitten? Ik verneem het graag.

Denk vooruit, roept het ministerie van Binnenlandse Zaken ons toe in haar spotjes over rampenbestrijding. Maar als regeren nog steeds vooruitzien is, zal er meer moeten gebeuren dan de burger in radiospotjes toe te roepen om toch vooral noodvoorraden aan te leggen. Denkt dit kabinet zelf eigenlijk wel vooruit, vraag ik mij af. Rampen vallen niet te plannen, voorbereidingen wel, zegt het kabinet. Welnu, deze Miljoenennota is de voorbode van een ramp die elke klimaatwetenschapper ziet aankomen, maar die door dit kabinet ernstig wordt onderschat.

Het water stijgt ons naar de lippen. Meer regen, het smelten van de ijskappen, een stijging van de zeespiegel en vaker overstromingen van de grote rivieren. Nederland krijgt natte voeten als wij niet snel het tij keren. Dit kabinet kiest ervoor de dekstoelen van de Titanic anders te rangschikken, in plaats van de koers serieus te verleggen. Liever zet het kabinet in op symboolpolitiek, zoals verhoging van de bpm en de kilometerheffing, terwijl de noodklok op één minuut voor twaalf staat.

De investeringen in het klimaatbeleid komen niet verder dan getouwtrek over wie internationaal wat moet doen, waarbij wij vooral de kop niet boven het maaiveld willen uitsteken om onze concurrentiepositie niet te schaden. De oude VOC-mentaliteit is weer helemaal terug. Wij kopen de emissierechten van andere landen om stug door te gaan met de uitstoot van broeikasgassen. En wij gebruiken een veelvoud van de oppervlakte van ons eigen land om in landen waar honger heerst veevoer te verbouwen en regenwouden te kappen.

Terwijl de toekomst van onze kinderen op het spel staat, blijven wij doorzagen aan de tak waarop wij zitten. Er wordt ingezet op de hoop op nieuwe technologieën, om ons en de rest van de wereld te behoeden voor het wassende water. Dat gaat niet werken.

Niet alleen dieren worden door deze regering geofferd op het altaar van de economie, maar ook het klimaat en daarmee de toekomstperspectieven van de volgende generaties. Hallo wereld! Dit kabinet plakt haar opvoedkundig stempel op elke pasgeboren baby. Vanaf de geboorte zullen Nederlandse kindertjes luisteren naar het lied: Ik hou meer van jou. Dat is een project van 1,6 mln. Kan dit kabinet mij uitleggen in welke wereld wij de nieuwe generatie welkom heten? Hoe gaat het later aan

deze kinderen uitleggen waarom de daadwerkelijke dreiging die hen te wachten staat, namelijk een ecologische ramp die zich aan het voltrekken is, niet in de liedjes, folders en websites van dit project zijn opgenomen? Wat wil het kabinet eigenlijk voor hun toekomst betekenen, behalve ouders opzadelen met hun opvoedkundige ideeën?

Kan het kabinet aangeven waarom het persoonlijke keuzes zoals bij zwangerschappen, bij de opvoeding van kinderen en bij al dan niet zelf gekozen levensbeëindiging, lijkt te willen collectiviseren? Terwijl datzelfde kabinet juist de collectieve problemen en uitdagingen van dit moment, echte halszaken zoals de opwarming van de aarde, bij de individuele burger op het bordje legt? Dierenwelzijn? Burger, zoekt u het zelf maar uit! Klimaat? Burger, draai eens een spaarlamp in of laat de auto een dagje thuis. Of neem een waterbesparende douchekop. Dat zijn doekjes voor het bloeden.

De productie van een kilo biefstuk kost net zoveel water als twee jaar lang elke dag een douche nemen. De consumptie van een hamburger kost volgens wetenschappers net zoveel energie als drie uur rondjes rijden met de auto terwijl je thuis alle lichten aan laat. Geen woord lees ik erover in de Miljoenennota.

Consumenten geven keer op keer aan meer sturing van de overheid te willen als het gaat om keuzes ten aanzien van klimaat, natuur en dierenwelzijn. De burger verlangt van de overheid dat zij de touwtjes in handen neemt bij deze belangrijke maatschappelijke kwesties. Hoe gaat dit kabinet gehoor geven aan de regierol die burger en consument van haar wenst? Ik overweeg hierover een motie in te dienen. Dit kabinet vindt een beperking van het consumptievolume ''maatschappelijk onacceptabel'' en zoekt oplossingen voor het milieuprobleem dus slechts in technische symptoombestrijding. Het Milieu- en Natuurplanbureau geeft aan dat wij inmiddels het punt genaderd zijn waarop symptoombestrijding geen soelaas meer biedt. De mogelijkheden van pappen en nathouden zijn allemaal opgebruikt. Wij kunnen daar de ogen voor sluiten en vooral door blijven gaan met het streven naar steeds maar meer economische groei, maar wij moeten ons beseffen dat dit betekent dat armoede, honger en ecologische rampen met geld worden afgekocht.

Voorzitter. De opwarming van de aarde door menselijk toedoen is een feit, maar dit kabinet weigert de consequenties van decennialange vervuiling bij de bron aan te pakken. ''Als het moet'', zegt de regering, ''maar dan wel in Europees verband''. De toch al bescheiden Kyotodoelstelling in Nederland van 6% CO_2-reductie halen wij alleen als wij ons als koopman opwerpen in de wereldwijde handel in emissierechten. Wij kopen dus, met belastinggeld, de vrijheid om volop te blijven vervuilen, terwijl wij tegelijkertijd met onze intensieve veehouderij een forse milieudruk in andere landen neerleggen doordat wij een van de grootste importeurs van veevoer zijn, uit Brazilië. Kolonialisme anno 2007. De kosten daarvoor bedragen 22,5 mln., meer dan driemaal zoveel als dit kabinet over heeft voor dierenwelzijn, terwijl uit een recente LNV-enquête onder burgers dierenwelzijn wordt aangeduid als gewenste topprioriteit in het landbouwbeleid.

Gebruik gemeenschapsgeld niet voor de handel in emissierechten, maar geef een substantiële daling van de emissie in Nederland prioriteit. De vraag is niet of wij ons dat kunnen veroorloven, maar of wij het ons uit oogpunt van een no regretscenario kunnen veroorloven om het niet te doen. Ecologie bepaalt de grenzen aan de economische groei en niet andersom, als wij tenminste een duurzame wereld nastreven. Die ecologische grenzen zijn inmiddels ver overschreden en dat noopt tot matiging, eerlijke verdeling en solidariteit in plaats van stug blijven inzetten op economische groei en kansen voor bedrijven zonder milieurestricties. Het getuigt van struisvogelpolitiek om niet te willen zien dat dat de voedingsbodem is voor oorlogen, vluchtelingenproblematiek, terrorisme en ecologische rampen.

Het verbaast mij dan ook ten zeerste dat dit kabinet in zijn reclamefolder Nieuwe energie voor het klimaat alleen spreekt over de mogelijkheden voor energiebesparing in de tuinbouw. Er wordt met geen woord gerept over de desastreuze gevolgen van de veehouderij in Nederland en de grote bijdrage die deze sector levert aan de uitstoot van broeikasgassen wereldwijd, terwijl daar juist echte winst valt te behalen. Dat is ook hard nodig want uit onderzoek blijkt dat zelfs met de aankoop van emissierechten de doelen uit het coalitieakkoord niet worden gehaald. Deze regering moet zich inzetten voor een nationaal klimaatbeleid dat niet alleen uitgaat van technologieverbetering en het afkopen van emissies, maar dat zich ook richt op een duurzame veehouderij en duurzame consumptie, in plaats van af te wachten of het in Europa gebeurt of dat de burger het zelf op zal pakken. Wij hebben al te lang moeten wachten. Het is nu genoeg geweest.

Een vermindering van de uitstoot door de veehouderij en een vermindering van de vleesconsumptie in Nederland is de grote uitdaging voor het klimaatbeleid en de doelstellingen die wij willen bereiken op het gebied van dierenwelzijn, milieu en natuur. Van onze vleesproductie wordt 70% geëxporteerd terwijl Nederland een van de grootste importeurs van veevoer is. Nederland moet niet langer de slager en de melkboer van Europa willen zijn. Verandering is onontkoombaar, voor het klimaat, maar ook voor de honderden miljoenen dieren die slachtoffer zijn van de bio-industrie die ook in deze Miljoenennota de morele blinde vlek vormt.

Het kabinet is nogal ingenomen met het toegenomen milieubewustzijn bij de Nederlandse burger, maar dat milieubewustzijn is eerder ondanks dan dankzij de inspanningen van onze regering tot stand gebracht. Onderwijs over natuur en milieu draagt bij aan een milieubewuste houding van toekomstige generaties, maar er wordt niet in geïnvesteerd. Dat is een gemiste kans. Is het kabinet bereid om plannen te maken om natuur en milieu deel uit te laten maken van het basisonderwijs en het voortgezet onderwijs?

Voorzitter. Ik sta tot slot stil bij de ambities van deze regering, of beter gezegd het gebrek daaraan, ten aanzien van dierenwelzijn. Hoewel er dit jaar enkele miljoenen euro's extra aan dierenwelzijn wordt besteed, gaat het omgerekend om slechts een eurocent per gehouden productiedier. Ook voor dit kabinet zijn de miljoenen dieren in de bio-industrie dus letterlijk geen stuiver waard. Ook hier wordt respect met de mond beleden zonder daadwerkelijk een inzet te plegen om de dieren in Nederland beter te beschermen tegen stelselmatige mishandeling en verwaarlozing. Zoals ik al zei: de aarde biedt voldoende voor ieders behoefte, maar niet voor ieders hebzucht. In deze Miljoenennota prevaleert de hebzucht. Het kortetermijnmensenbelang

boven de duurzaamheid die met de mond beleden wordt, vormt een rampbegroting voor dieren, natuur en milieu. Na ons de zondvloed. Als wij eindelijk eens gezamenlijk zouden matigen in een tijd van economische bloei, hoeft de buikriem daarvoor niet eens te worden aangetrokken. Dan is er voor iedereen genoeg.

Volgende week dinsdag wordt in het Kamerrestaurant een wereldmaaltijd geserveerd: voedsel dat iedereen zou kunnen eten als wij het allemaal wat eerlijker zouden verdelen. Ik hoop dat velen in dit huis de weg naar deze wereldmaaltijd zullen weten te vinden en dat er als voorgerecht toezeggingen komen van het kabinet om alsnog iets te doen aan de morele blinde vlek van deze Miljoenennota: de bio-industrie. Wij zijn van mening dat die zo snel mogelijk dient te worden afgeschaft in het belang van dieren, mensen, natuur en milieu.

□

De heer **Van der Vlies** (SGP): Mevrouw de voorzitter. Te midden van de geestelijke verwarring in de wereld, waaraan ook ons volk niet geheel ontkomt, is steeds dringender de eis dat in wetgeving en bestuur voor alles Gods wet tot opperste richtsnoer worde genomen. Ik hoor al denken: woorden van een stevig formulerende SGP'er zeker. Nou, het zit wat anders. Het zijn woorden die koningin Wilhelmina uitsprak in haar troonrede op 21 september 1937, op twee dagen na 70 jaar geleden. Zij bepleitte een doelbewust streven van de regering naar versteviging van de positief-christelijke grondslagen van de samenleving, dat met vermijding van toespitsing van tegenstellingen door innerlijke redelijkheid overtuigt. Woorden gesproken onder de politieke verantwoordelijkheid van de antirevolutionair en eerste minister Colijn. Woorden die aan actualiteit en urgentie niet hebben ingeboet. Woorden die ons confronteren met wat er in die 70 jaar zo al is veranderd. Woorden die de SGP-fractie juist daarom indringend onder de aandacht wil brengen, niet vanuit heimwee naar het verleden, echt niet, maar juist met het oog op de toekomst van ons land.

Het behoeft geen betoog dat de fronten drastisch zijn verschoven. Ontkerkelijking en secularisatie hebben hun slag geslagen. Atheïsme en ietsisme lijken nu eerder de norm. Materialisme, een onverzadigbaar kapitalisme, individualisering, zelfbeschikking en dergelijke zetten voor een groot deel de toon. Gelukkig komt er meer en meer zicht op de schaduwkanten van dit proces. Dat wordt hoog tijd. Niet voor niets wordt de laatste jaren sterk benadrukt dat wij samen verder moeten en dat religie weer in is. Beslissend is daarbij wel op welk kompas wij reizen. De SGP staat met overtuiging in de joods-christelijke traditie en betreurt het daarom dat daaraan onlangs in een adem en kritiekloos het bijvoeglijk naamwoord islamitisch werd toegevoegd. Wij keren ons tegen wat is gaan heten de islamisering van onze samenleving en de uiterlijke verschijningsvormen daarvan. Daarover is hier onlangs uitvoerig van gedachten gewisseld. Wij hadden en hebben echter wel ernstige bedenkingen tegen de toon van het debat over dit thema.

Dat brengt mij bij een punt van toenemende zorg, namelijk de stijl van ons parlement. Welk beeld zetten wij nu neer? Goede omgangsvormen en beschaafd taalgebruik zijn geen overbodige luxe. Dat is geen fatsoensrakkerij, maar een kwestie van beschaving. Geen vergroving van woorden en opgeroepen beelden of vergelijkingen, geen verruwing van spelregels. Denkt men nu echt dat woorden aan kracht winnen door die te mengen met krachttermen? De SGP-fractie roept het parlement op – wij allen dus – zich niet langer zo te kijk te zetten en zich zo potsierlijk te gedragen. Een debat wint aan kracht door argumenten, niet door het gebruik van krachttermen en wat dies meer zij.

Wij vertegenwoordigen het Nederlandse volk. Het volk moet daarin vertrouwen kunnen hebben. Wij moeten dat verdienen. De regering moet niet buiten de volksvertegenwoordiging om steun zoeken bij de burgers, zoals tijdens de 100-dagentour leek te gebeuren. Het risico is niet denkbeeldig dat op die manier de parlementaire democratie op termijn wordt ondergraven. Niet het volk geeft de regering haar mandaat. Dat loopt in onze beproefde staatsrechtelijke verhoudingen via het parlement. Een regering kan niet zonder een gezaghebbend parlement dat zelfbewust tegenspel biedt. Parlementair fatsoen, een waardige stijl en uitstraling bij een inhoudelijk scherp debat schragen dat gezag. Ik daag al mijn collega's die dat nog niet deden, uit hierop in tweede termijn te reageren.

De Miljoenennota 2008 levert voor mijn fractie een wisselend beeld op. Er zitten natuurlijk plussen en minnen in, ook in de concretisering van wat wij in juni in het kader van het Beleidsprogramma hebben besproken. Er tikken ook nog wel enkele tijdbommen onder het gepresenteerde beeld. Vergeef mij deze woordkeuze, want die is een beetje beladen in deze tijd. Ik loop de pijlers langs, beginnend met de voor ons op dit moment belangrijkste, namelijk nummer 4. In die pijler stapelen de problemen zich namelijk gigantisch op: klantenstops in de thuiszorg, handen en geld tekort in de verpleeghuiszorg, wachtlijsten in de jeugdzorg. Wanneer kunnen wij die gênante werkelijkheid nu eindelijk definitief achter ons laten? Ik noem verder tekorten in budgettering van ziekenhuizen, AWBZ-zorg, dreigend kwaliteitsverlies schippersinternaten, personeelsschaarste in zorg- en onderwijssector en zelfs een dreigend debacle als wij niet snel optreden.

Ik ga even verder met het onderwijs. Bestrijding van de schooluitval: prima. Invoering maatschappelijke stage: uitdagend. Maar wat is er nu echt beschikbaar voor het aantrekkelijk maken van het beroep van leraar? Daar is ruim 1 mld. voor nodig – zie het rapport Rinnooy Kan – en dat is groot geld. Wij weten intussen dat minister Plasterk ervoor gaat. Maar doet minister Bos dat ook? Graag helderheid. Het is een goede zaak dat er een akkoord is met de woningbouwcorporaties. Mijn fractie zal de uitwerking van dat akkoord toetsen op de te verwachten effecten. Eerlijk gezegd ademt een en ander nogal de oude linkse maakbaarheidsfilosofie, iets waar mijn fractie nooit in heeft kunnen geloven.

Krachtige steun geven wij aan diverse voornemens op het terrein van jeugd en gezin. In ons programma ligt hier ons eerste speerpunt. Door integrale aanpak door alle betrokkenen blijkt veel te kunnen worden bereikt. De tijd van vrijblijvendheid is nu toch echt voorbij. Jongeren die in de problemen komen, moeten stevig worden begeleid en waar nodig aangepakt, zo ook de ouders. Wel dient daarbij de principiële vraag in het oog te worden gehouden – en die moet nog worden beantwoord – hoe ver de overheid daarmee mag en kan gaan. Er is immers sprake van een privédomein met – erkend –

soms onwelgevallige consequenties voor de publieke ruimte.

De participatietop heeft tot een pakket afspraken geleid: scholing, vorming, integratie, re-integratie, preventie, voorzorg liever dan nazorg en dergelijke. Mijn fractie zou graag zien dat de regering een taakstellend tijdpad maakt waarin alle afspraken op een rij staan zodat niemand voor zijn verantwoordelijkheid kan weglopen. Over het ontslagrecht zijn de meningen sterk verdeeld. Zelfs in werkgeverskringen ontstaan scheurtjes bij de vraag naar de opportuniteit van versoepeling naast de breder gedragen vereenvoudiging. Mijn fractie hecht meer waarde aan vereenvoudiging dan aan versoepeling. Met welke voorstellen komt het kabinet?

Met meer dan gewone belangstelling hebben wij de beleidsbrief over medisch-ethische kwesties gelezen. Er staan, eerlijk is eerlijk, goede dingen in. Die worden echter nog te weinig concreet gemaakt hier en daar. De kern van het verhaal is nog steeds de keuzevrijheid van de individuele burger, dus autonomie als norm in plaats van beschermwaardigheid van alle leven. Dat vinden wij ronduit teleurstellend.

Het Deltaplan inburgering is positief. Wel vragen wij in deze programma's aandacht voor het helaas nog altijd groeiende antisemitisme. Graag hoor een concrete toezegging op dit punt.

In pijler 1 springt de Nederlandse inzet in crisisbeheersingsoperaties er natuurlijk uit. Binnenkort moet worden besloten of wij in Uruzgan blijven of niet. Een ding is duidelijk: als wij er blijven, dient er voldoende budget beschikbaar te zijn. Wij denken dat de gereserveerde middelen daarvoor ontoereikend zijn. Het defensiebudget moet met meer dan de 200 miljoen extra in 2011 worden versterkt.

Ik zeg kort nog iets over het nieuwe Europese verdrag en het referendum daarover. De lijn van de SGP-fractie is helder: wij waren en zijn tegen referenda. Wij zijn daar dus ook niet voor als het ons misschien wel eens goed uitkomt. Geen selectief gewinkel. Punt. Uit.

Pijler 2 richt zich op een innovatieve, concurrerende en ondernemende economie. Dat is terecht. Het verminderen van de regeldruk en bijvoorbeeld het slim inzetten van de mogelijkheden van ICT zijn prima, maar hoe lang moeten wij nog wachten op de veel te lang uitblijvende kwaliteitsslag in het openbaar vervoer? Hoe lang staan wij nog bijna dagelijks vast in de file? Alle ambities en inzet ten spijt, het schiet al jaren niet echt op, letterlijk zelfs. Het zal niet in alle opzichten meteen anders kunnen, maar moet de invoering van de kilometerheffing nu echt even lang duren als de file op de A2 of de A12? 5% groei per jaar van het openbaar vervoer is erg ambitieus en vraagt om meer dan gewone daadkracht. Er moet veel sterker worden ingezet op de relatief milieuvriendelijke wijze van transport door de beroepsbinnenvaart als alternatief voor het wegtransport. Is de regering daartoe bereid?

Pijler 3 betreft de duurzame leefomgeving. Het tegengaan van de verrommeling van de ruimte, een vitaal platteland, energiebesparing en een beter dierenwelzijn zijn prima doelen. Wie zou er tegen zijn? De realisering ervan is echter een moeizaam karwei. Het is een kwestie van mentaliteit ook. Het gaat vooral om gedragsveranderingen bij burgers. Een dagblad kopte kernachtig: ''nestkastje ophangen willen we wel, de auto laten staan gaat te ver''. Offer voor milieu? Jawel, maar vooral de buurman. Dat schiet niet op. De geboekte milieuwinst wordt teniet gedaan door consumptiegroei. Wij zullen constructief meedenken over passende maatregelen: een ecotaks op vliegtickets én fiscaal beleid op roetfilters, agrarisch natuurbeheer met meer jaren zekerheid én klimaatneutrale kassenteelt met subsidies daarvoor en een betere innovatie-infrastructuur.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Ik vond het goed hoe u schetste hoe de burger zijn handen probeert te wassen door vooral te wijzen naar de buurman waar het gaat om de verantwoordelijkheid voor het milieu. Vindt u dan ook niet dat de overheid die vicieuze cirkel moet doorbreken door een actieve rol te spelen hierin?

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik spreek daar de regering bij herhaling op aan, op medeverantwoordelijkheid.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Toch zie ik vaak in uw stemgedrag dat u toch vindt dat er sprake moet zijn van zelfregulering en dat het vooral moet komen van het bedrijfsleven en de consument, dus dat de markt in feite met de moraal aan de slag moet.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Dat stemgedrag van de SGP-fractie is heel boeiend en het is heel consistent. Er zit één draad doorheen, namelijk dat wij gezamenlijk verantwoordelijk zijn voor een goed dierenwelzijnsbeleid. Wij zijn echter van mening dat het niet zo kan zijn dat wij de rekening daarvan uitsluitend op het boerenerf, bij die intensieve veehouderij waar u steeds over spreekt, neerleggen. Dat is de draad in onze benadering. Het is echter geen vrijblijvendheid. Wij zitten niet met de armen over elkaar. Ik heb verschillende moties medeondertekend, gesteund en ingediend waar de Kamer ''ja'' tegen heeft gezegd. Het gaat bijvoorbeeld om een motie waarin wordt verzocht om de discussie over de problematiek inzake de castratie van biggen op de Europese agenda te intensiveren en daar binnen een taakstellend en gedateerd programma deugdelijke, handzame, op het bedrijf toepasbare en betaalbare oplossingen voor te zoeken. Dat vind ik een prima inzet van de SGP-fractie, toch?

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Even een correctie. Volgens mij sprak ik over de SP-fractie, maar ik bedoelde de SGP-fractie, toen ik het had over het stemgedrag.

U zegt overigens dat, als je wat wilt doen voor dierenwelzijn of milieu, dit vooral op Europees niveau moet gebeuren. Bij uw standpunten op het gebied van levensbeëindiging of euthanasie bent u echter vooral van mening dat Nederland daarin een eigen koers kan en moet blijven varen. Ik begrijp dan niet waarom zoiets als dierenwelzijn opeens geen nationale zaak is en dat dit wel op Europees niveau geregeld moet worden. Dat vind ik dus inconsistent.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Ik begrijp wat u zegt, maar u vergelijkt wel knollen met citroenen. Natuurlijk richt de beschermwaardigheid van alle leven zich op de mens, bij het begin van het leven en aan het eind van het leven. Ook geldt daarbij een zware, een morele verantwoordelijkheid voor het dier. Het verschil is alleen dat de boer met het dier renderend bezig is in een Europese en misschien nog wel grotere markt. Daar moet je dan ook wel rekening mee houden. Dat vind ik ook een eerlijke afweging.

Mevrouw **Thieme** (PvdD): Dat is iets om nog eens nader over van gedachten te wisselen. U ziet het dier dus als een productiemiddel en in dat licht bent u van mening dat het als een economisch goed behandeld kan worden in Europees verband. Dat is een groot verschil. Kinderen en ouderen zijn volgens u wezens die in Nederland een bepaalde bescherming mogen genieten, maar als het om een dier gaat, wordt dat in eerste instantie als een productiemiddel gezien.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Nee, dat is een onterechte samenvatting van wat ik bedoeld heb te zeggen. Het dier heeft ook een intrinsieke waarde. Laat het nu juist de SGP-fractie zijn geweest die dat bij amendering in de desbetreffende wetgeving heeft neergelegd. Daar kan dus geen misverstand over bestaan.

De **voorzitter**: U vervolgt uw betoog.

De heer **Van der Vlies** (SGP): Graag, voorzitter. Ik wil het nog even hebben over de biobrandstoffen. De vraag daarnaar neemt toe, die zijn goed voor het milieu en goed voor de boerenstand, maar zij zijn niet overal goed voor. De OESO waarschuwt dan ook voor het promoten van deze milieuvriendelijke energiedrager. Die drijft de voedselprijs namelijk op, de milieuwinst is gering en die heeft invloed op de marktpositie van de ontwikkelingslanden. Men dient zich, aldus de OESO, veel meer te richten op restafval dat onbruikbaar is voor de voedingsindustrie. Dat vind ik een indringend signaal. Vandaar de vraag: wordt het niet hoog tijd om een integrale beleidsnota biobrandstoffen te maken? Het is ons overigens niet ontgaan dat een interdepartementale werkgroep daar al mee bezig is. Mijn vraag is dan ook klip en klaar: wanneer komt het resultaat daarvan naar de Kamer?

Waterkust- en waterbeheer vergen blijvende aandacht en prioriteit. Het is goed dat oud-minister Veerman van zijn erf is gehaald om zich daarover te buigen. Uiteraard wachten wij de resultaten daarvan af.

De visserijsector bevindt zich in zwaar weer. Wat doet het kabinet voor deze hard werkende sector? Het spanningsveld heeft collega Slob zojuist nog benoemd.

Veiligheid, stabiliteit en respect vallen onder pijler vijf. Die heeft een hoge prioriteit. Extra inzet verdient steun. Dit geldt ook voor de veiligheid op straat en in en rondom de winkels. Collega Van Geel was al zo vriendelijk om mijn motie daarover even te noemen. Die motie is aanvaard, maar nog niet uitgevoerd. Dat zit mij dwars. Vandaar klip en klaar nu de vraag: is de regering bereid om de initiatieven van de zijde van de detailhandel om de veiligheid in en rondom de winkels te bevorderen, te ondersteunen met – dat is de suggestie van de detailhandel – bijvoorbeeld de subsidiëring van landelijke coördinatoren? De redenering van de detailhandel is dat hiermee een behoorlijke slag geslagen kan worden. Op die manier is met weinig geld veel winst te boeken. Graag verneem ik hierop de reactie van het kabinet.

In pijler zes willen wij nog graag de vinger leggen bij onze verantwoordelijkheid voor de immateriële rijkdom: cultuur en media. Mijn fractie overhandigde een dezer dagen een nota aan minister Plasterk met ideeën over de wijze waarop waarden en normen in de media versterkt zouden kunnen worden. Hij reageerde constructief en zegde toe, na te denken over enkele suggesties, bijvoorbeeld over een klachtenbureau voor ouders en anderen die tegen een bepaalde kwestie waren aangelopen, alsook de rol van de ouders, meer algemeen, bij het bevorderen van wat ''mediawijsheid'' is gaan heten. Wij vertrouwen erop dat de minister van OCW dit jaar met concrete voornemens zal komen.

Een laatste punt op dit terrein: wordt er nu al dan niet getornd aan de omvang van gemeenteraden, de aantallen wethouders enzovoorts? Wij willen die afslanking helemaal niet. In het beleidsprogramma staat klip en klaar dat het betreffende onderdeel van het wetsvoorstel wordt ingetrokken. Op pagina 51 van de Miljoenennota staat dat erover wordt nagedacht. Hoe zit het nu precies?

In de sfeer van de uitgavenbeperking en het lastenbeleid kom ik nogal wat tegen waartegen ik bezwaar heb. Bijvoorbeeld op het terrein van het gezinsbeleid. Met de ene hand bouwt het kabinet aan het gezin. Dat is terecht. Het was hard nodig. Maar dan moet het niet met de andere hand terugnemen en afbreken. Ik doel op de bezuiniging van 100 mln. op de kinderbijslag. Ook mijn collega's hebben dat genoemd. Waarom toch? Ook zijn wij faliekant tegen de versnelde afschaffing van de overdraagbare algemene heffingskorting. Het is triest dat uitgerekend dit kabinet dit gezinsvriendelijke model sneller dan aanvankelijk was gepland zal ontmantelen. Gezinsvriendelijkheid is geen zaak van woorden, maar moet zichtbaar zijn in daden.

De SGP-fractie kiest voor een constructief kritische houding tegenover dit kabinet. Ons uitgangspunt is en blijft bijbelgenormeerde politiek. In zijn Abel Herzberglezing stelde minister Donner recent dat deugd noch moreel motief maatstaf kan zijn voor overheidshandelen. Bijbelse waarden en normen, zoals barmhartigheid, grootmoedigheid en mededogen, noemde hij persoonlijke drijfveren. Maar ik stel daar tegenover dat deze toch ook gelden in de politiek, als persoonlijke drijfveren. Mij dunkt dat dit een toch iets andere insteek is. Wij hoeven van de overheid geen heilige te maken om haar toch, naar Romeinen 13, te blijven aanspreken op haar hoge roeping om het kwaad te beteugelen en het goede te bevorderen. Zij is daartoe geroepen en gemandateerd als Gods dienares, land en volk ten goede. Wie weet hoe het het lam dan bij de wolf vergaat, om bij de door minister Donner aan het Oude Testament ontleende beeldspraak te blijven. Hij zal toegeven dat dit niet vrijblijvend is. Het wordt nu eenmaal van onze hand geëist.

De beraadslaging wordt geschorst.

De **voorzitter**: Hiermee zijn wij gekomen aan het einde van de inbreng van de Kamer in eerste termijn. De algemene beschouwingen zullen morgen om 10.15 uur worden voortgezet.

Sluiting 18.59 uur

□

Lijst van ingekomen stukken, met de door de Voorzitter ter zake gedane voorstellen:

1. vijf koninklijke boodschappen, ten geleide van de voorstellen van (rijks)wet:

Wijziging van Boek 2 van het Burgerlijk Wetboek in verband met invoering van de mogelijkheid de jaarreke-